

Veli-Matti Andersson

MUUTTUMATON KAUKOITÄ

Lordi Curzonin käsitykset Itä-Aasian hallinnosta myöhäisviktorianisen ajan
Britanniassa

Pro gradu -tutkielma

Yleinen historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Helmikuu 2011

SISÄLLYS

1. Johdanto	3
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat.....	3
1.2 Alkuperäislähteet ja niiden tulkinta aatehistorian näkökulmasta.....	4
1.3 Tutkimustilanne sekä matkakirjallisuuden tutkimuksen ja orientalismin teorian näkökulmat.....	9
1.4 Tutkimuskysymys ja -kirjallisuus sekä jäsentely.....	13
2. Kaukoidän määrittely 1800-luvun lopun Britanniassa	17
2.1 ”Intian tuolla puolen”.....	17
2.2 Monimuotoinen sivistyksen kehto.....	20
3. Viktoriaanisen Britannian maailmankuva	24
3.1 Viktoriaaninen aika ja brittien sivistystehtävä.....	24
3.2 Puoluepolitiikan vaikutus näkemyksiin imperiumista.....	27
3.3 Curzon yläluokkaisena matkailijana ja konservatiivipoliitikkona.....	31
4. Ensiaskeleet sivistyksen polulla – Kaukoidän hallinto <i>Encyclopaedia Britannicassa</i> 1850-luvulta 1880-luvulle	35
4.1 Hyvä hallinto: Curzonin avain sivistykseen.....	35
4.2 Kiinan ikaikainen korruptio.....	36
4.3 Kidutus korruption lisänä – Korean hallinto Kiinan vanavedessä.....	41
4.4 Japani Kaukoidän suunnannäyttäjänä.....	44
4.5 Sivistymätön Kaukoitä.....	48
5. Britannian seuraajan jäljillä – Curzonin kuvaukset Kaukoidän hallinnosta 1890-luvulla	50
5.1 Curzonin ura nousukiidossa.....	50
5.2 Eurooppalaistuva Japani.....	55
5.3 Alistuva, itämainen Korea.....	60
5.4 Virkavaltainen Kiina.....	66
5.5 Etenevä Britannia, pysähtynyt Kaukoitä.....	75
6. Muutosten aalto – Kiina, Korea ja Japani 1900-luvun sarastuksessa	78
6.1 Curzonin elämän aallonpohja.....	78
6.2 Aasian herääminen brittien sivistystehtävän tuloksena.....	80
6.3 Kaukoidän eriytyvä kehitys.....	86
7. Itämaisyyden ja kehityksen ristiriita	92
LÄHTEET	98

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Britannian globaali imperiumi oli laajimmillaan ensimmäiseen maailmansotaan tultaessa, mikä oli seurausta erityisesti viktoriaanisen aikakauden (1837–1901) merkittävästä brittien siirtomaavallan laajentumisesta maailmalla. Imperiumi perustui hyvin pitkälti taloudellisiin intresseihin sekä maailmanlaajuiseen vapaakauppaan, mikä hyödytti erityisesti Britanniaa sen siirtomaiden kustannuksella. Tärkein ja tuottavin Britannian siirtomaista oli Intia, joka takasi briteille huomattavan läsnäolon koko Aasian alueella.¹

Eräs merkittävimmistä Aasiaan syventyneistä brittiläisistä poliitikoista oli lordi George Curzon, jonka kiinnostus Intiaan johti hänet tutkimaan koko maanosaa laajemmin. Jo Curzonin omistuskirjoitus hänen Koillis-Aasiaa käsittelevän kirjansa alussa antaa esimakua hänen leimallisen yläluokkaisesta viktoriaanisesta maailmankuvastaan ja asenteestaan Kaukoitää kohtaan:

”To those who believe that the British Empire is, under providence, the greatest instrument for good that the world has seen and who hold, with the writer, that its work in the Far East is not yet accomplished this book is inscribed”²

Käytän Britannian viktoriaanisen ajan määrittelyyn David Newsomen (1998) hahmottelemaa, aikalaisten maailmankuvaa kartoittavaa aatehistoriallista näkökulmaa.³ Newsomen mukaan viktoriaaninen aika voidaan ajoittaa löyhästi edellä mainittuun kuningatar Viktorian hallintokauteen ja jaotella kolmeen osaan:

1) Poliittisen ja sosiaalisen levottomuuden kauteen 1840-luvun puolivälistä 1850-luvun alkuun, 2) kukoistavaan ja vakaaseen keski-viktoriaaniseen tasapainon aikaan

¹ Cain & Hopkins 2002, 397–402.

² ”Heille jotka uskovat että Brittiläinen Imperiumi on, kaitselmuksen alla, suurin hyvän välikappale jonka maailma on nähnyt ja jotka omaavat, kirjoittajan kanssa näkökannan, että sen työ Kaukoidässä ei ole vielä saavutettu, on tämä kirja omistettu.”, Curzon 1894, omistuskirjoitus. Huom. suomennokset ovat alkuperäisestä tekstistä vapaasti käännettyjä ja kirjoittajan itse laatimia.

³ Newsomen tarkasteleman viktoriaanisen maailmankuvan ymmärtämisestä on hyötyä tutkimukselleni etenkin Curzonin ajattelun asettamisessa omaan aikaansa, koska maailmankuva muodostaa merkittävän osan ihmisen ymmärryksestä ja käsityksistä. Kyseinen teos tarjoaa myös tutkimusnäkökulmaani palvelevan viktoriaanisen aikakauden määritelmän.

(*the age of equipose*) 1860-luvulta 1870-luvulla alkaneeseen suureen taloudellisen lamakauteen saakka sekä 3) kiihtyvän muutoksen myöhäisviktorianaiseen aikaan 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä.⁴

Keskityn tutkimuksessani tarkemmin myöhäisviktorianaiseen aikaan sekä 1900-luvun alkuun aina ensimmäisen maailmansodan syttymiseen saakka. Tuolloin Intialla ja sitä ympäröivällä muulla Aasialla oli hyvin merkittävä osa brittiläisten poliitikkojen imperiumia korostaneessa maailmankatsomuksessa sekä poliittisessa ajattelussa.

1.2 Alkuperäislähteet ja niiden tulkinta aatehistorian näkökulmasta

Tutkimukseni ensimmäisenä lähteenä käytän lordi Curzonin vuonna 1894 ensimmäisen kerran julkaistua *Problems of the Far East – Japan, Korea, China* -teosta. Curzonin teki merkittävän ja pitkälti hänen Aasian asiantuntemukseensa nojanneen poliittinen uran, jota hän rakensi muun muassa kirjoittamalla aiheesta laajasti. Curzon julkaisikin Aasiasta yhteensä kolme laajaa teosta.⁵

Ennen massiivisten teostensa julkaisua Curzon kirjoitti 1880- ja 90-lukujen vaihteessa artikkeleita matkoistaan aikakauslehtiin. Aluksi artikkelit ilmestyivät tuntemattomammissa lehdissä, mutta lopulta *The Times* alkoi julkaista kirjoituksia. Mainitut kolme teosta syntyivät Curzonin matkojensa aikana kirjoittamiensa artikkelien pohjalta, jotka hän toimitti kirjoiksi pian kotiin palattuaan. Niinpä hänen matkoiltaan kirjoittamiensa lehtiartikkelien sisältö tulee esille kirjoista.⁶

Vaikka Curzonin teos on ennen kaikkea matkakirja ja hyödynnän sen analysoinnissa matkakirjallisuuden tutkimusta,⁷ teos ei ole useiden matkakirjojen tapaan ainoastaan kokoelma hänen matkojensa aikaisia havaintoja ja tunteita. Sen sijaa *Problems of the Far East* on vasta Curzonin Aasian matkojen jälkeen koottu ja jäsennetty kokonaisuus, joka keskittyy etenkin Kaukoidän maiden valtiolliseen kuvaukseen.

⁴ Newsome 1998, 1–4, 6–8.

⁵ Kaukoidästä kertovan teoksen lisäksi *Russia in Central Asia in 1889* (1889) ja *Persia and the Persian Question* (1892).

⁶ Gilmour 2003, 74, 76, 92–93.

⁷ Matkakirjallisuuden tutkimuksesta tarkemmin seuraavassa alaluvussa 1.3.

Niinpä sitä lukiessa on hyvä ottaa huomioon myös hänen Aasiaan suuntautunut tutkimuksellinen tavoitteensa.⁸

Toisena päälähteenä käytän tunnetun brittiläisen tietosanakirjan *Encyclopaedia Britannica* (EB) kolmea 1800-luvun puolivälin ja 1900-luvun alun välistä laitosta (8. laitos 1852–60, 9. laitos 1875–89 sekä 11. laitos 1910–11). EB:sta tarkastelen eri laitosten artikkeleita Aasiasta sekä siihen kuuluvista Curzonin kirjassaan käsittelemistä maista eli Japanista, Koreasta ja Kiinasta. Artikkeleista nostan esiin myös viktoriaanisen Britannian aikalaiskeskustelulle olennaisia käsitteitä, kuten Curzoninkin usein käyttämän itämaisyyden käsitteen. EB:n artikkeleissa itämaisyyden esiintyminen sekä muodoissa *Asiatic* että *Oriental* viitaten samoihin piirteisiin.⁹

Ensimmäiset tietosanakirjat ilmestyivät jo 1600-luvulla ja ne kuuluvat EB:n oman esittelyn mukaan täysin moderniin maailman piiriin. *Encyclopaedia Britannica* ensimmäinen laitos alkoi ilmestyä Edinburghissa vuonna 1768 ja julkaistiin kokonaisuudessaan vuoteen 1771 mennessä. Kirjasarjan 8. laitoksen mukaan mitkään aiemmat tietosanakirjat eivät kuvanneet tieteitä yhtä systemaattisesti ja kokonaisvaltaisesti aakkosjärjestyksessä. EB myös kehittyi edelleen ensimmäisestä laitoksestaan lähtien, muun muassa tietosisältönsä, metodologiansa ja ymmärrettävyytensä osalta.¹⁰

Encyclopaedia Britannica ehti 1800-luvun loppuun mennessä jo yhdeksänteen laitokseensa ja saavutti laitoksesta toiseen enemmän mainetta laajentaessaan jatkuvasti tietosisältöään ja artikkelien tieteellistä tasoa. Uudet laitokset sisälsivät useimmiten vähintään aiempien laitosten artikkeleiden päivityksen, mutta myös uutta sisältöä lisättiin jatkuvasti. Esimerkiksi 8. laitoksessa uutta tietoa voitiin sanoa olevan yhdeksän kymmenesosaa sen sisällöstä. Myös kirjasarjan artikkeleiden tuore ja

⁸ Curzon oli ollut kouluaikinsa alusta lähtien akateemisesti erinomaisen lahjakas ja menestynyt kirjoituskilpailuissa, joten hän oli osoittanut jo varhain potentiaalinsa tutkijana, Gilmour 2003, 22, 32–33. Tarkemmin Curzonin akateemisesta taustasta luvussa 3.3.

⁹ EB 8th Ed., Vol. VI, 595 ja EB 11th Ed., Vol. 2, 749. *Asiatic* ja *Oriental* olivat siis EB:ssa rinnasteisia käsitteitä. Tämä selittää myös sen, miksei siitä löytynyt erikseen ”Orienttia” käsittelevää artikkelia.

¹⁰ EB 8th Ed., Vol. I, vi–xix; The New Encyclopaedia Britannica 15th Ed., Micropaedia Vol. 4, 487.

ymmärrettävä kieli sekä siihen 7. laitoksesta lähtien standardina lisätyt sisällysluettelot nostivat *EB*:n suosiota.¹¹

Kirjasarjan mainetta kartuttivat kuitenkin enemmän sen kirjoittajat, jotka esimerkiksi 5. ja 6. laitoksessa koostuivat ajan arvostetuimmista brittiläisistä sekä ranskalaisista tutkijoista. 9. laitoksella voitiinkin sanoa olevan jo 1100 kirjoittajaa, joihin sisältyi (brittitutkijoiden lisäksi) yli 70 amerikkalaista ja 60 mannereurooppalaista tutkijaa. ”Tutkijoiden tietosanakirjana” tunnettu *EB*:n 9. laitos herätti huomiota myös edistyksellisillä ja hyvin perustelluilla kannanotoillaan ajan tieteellisiin ja uskonnollisiin kiistanaiheisiin.¹²

1800-luvulla tietosanakirjoilla olikin huomattavasti nykypäivää suurempi merkitys tieteellisen ja yhteiskunnallisen keskustelun näyttämönä. Niinpä eurooppalaisia tietosanakirjoja on käytetty aiemmin esimerkiksi tutkimukseen kansan (*nation*) käsitteen merkityksen muotoutumisesta. Pohtiessaan kansan merkitystä aikalaisille Aira Kemiläinen (1964) pitää tietosanakirjojen artikkeleiden sisältöä tyypillisinä osoituksina aikakauden yleisistä mielipiteistä ja huomioi tietosanakirjat foorumina, jossa keskustelua kansan käsitteen merkityksestä käytiin.¹³

Encyclopaedia Britannica vaikutti nousseen 1800-luvun kuluessa brittiläisten tärkeimmäksi tietosanakirjaksi ja laajasti käytetyksi lähteeksi etsittäessä taustatietoa vieraasta aiheesta. Niinpä tarkastelenkin kirjasarjaa tutkimuksessani aikalaisten näkökulmasta objektiivisena ja luotettavana tietolähteenä sekä tärkeänä tieteellisenä keskusteluforumina, jonka kirjoitukset kertovat ajan yleisistä mielipiteistä.

Curzonin teoksen ja *Encyclopaedia Britannican* lisäksi käytän tukevana alkuperäislähteenä Britannian parlamentin keskusteluja (*Hansard*). Keskustelujen avulla kartoitan Curzonin asemaa tutkimusajan poliittisessa kulttuurissa sekä sitä, miten hän kuvasi Kaukoidän tapahtumia parlamentissa. *Hansard* on parlamentin ala- ja ylähuoneiden keskustelujen virallinen raportti (*the Official Report*), jonka

¹¹ The New Encyclopaedia Britannica 15th Ed., Micropaedia Vol. 4, 487–488; EB 8th Ed., Vol. I, xviii–xix.

¹² The New Encyclopaedia Britannica 15th Ed., Micropaedia Vol. 4, 487–488.

¹³ Kemiläinen 1964, 8–9, 32–37, 88–89 ja 96–98.

sähköiseen versioon on koottu keskustelut vuodesta 1803 aina tähän päivään saakka. Keskustelut on tallennettu miltei sanatarkkoina niin, että ne vastaavat sisällöllisesti parlamentissa käytyjä keskusteluja.¹⁴ Curzonilta on tallennettu tietokantaan yhteensä 2041 puhetta vuosien 1889 ja 1925 välillä.¹⁵

Tutkimusaiheeseeni oleellisesti liittyviä puheita seulon sähköisen tietokannan mahdollistaman sanahaun avulla. Hakusanoina käytän jo *EB*:aa tutkiessani käyttämiäni¹⁶ sanoja: Kaukoita (*Far East*), orientti (*Orient*), Aasia (*Asia*), Kiina (*China*), Korea (*Corea/Korea*) ja Japani (*Japan*) sekä niiden adjektiivisia muotoja. Esimerkiksi vuosien 1889 ja 1914 väliltä löytyy yhteensä kahdeksan puheenvuoroa, joissa Curzon mainitsee Kaukoidän. Hänen poliittisen ajattelunsa selventämiseen käytän *Hansardin* lisäksi Curzonin 1900-luvun alun puheita kokoavaa *Subjects of the Day* -teosta.¹⁷

Viktoriaaniseen aikalaiskeskusteluun syvennyn lisäksi Antoinette Burtonin (2001) *Politics and Empire in Victorian Britain* -lähdejulkaisun kirjoitusten kautta. Kirjassa esitellään viktoriaanisen ajan poliittista keskustelua useiden aikalaiskirjoittajien tekstien kautta. Esimerkiksi ajan valtapuolueiden johtohahmojen Benjamin Disraelin (1872) ja William Gladstonen (1878) puheet konservatiivisten ja liberaalien periaatteiden eroista sekä heidän näkökulmistaan Britannian imperiumiin ja sen ylläpitoon selventävät puoluetaustan merkitystä aikalaisten ajatteluun.¹⁸

Curzon kuului itse konservatiiviseen puolueeseen ja uskoi vakaasti sen periaatteisiin, joihin kuuluivat esimerkiksi Britannian imperiumin tuomien velvollisuuksien korostaminen sekä usko, että imperiumi on olennainen osa brittien kansallista

¹⁴ House of Commons Information Office 2008; Department of the Official Report (Hansard) 2006, "The Story of Hansard".

¹⁵ Hansard, "Mr George Curzon" (<http://hansard.millbanksystems.com/people/mr-george-curzon>, viitattu 1.2.2010).

¹⁶ Etsin aluksi *Encyclopaedia Britannica* artikkeleita myös sanoilla Kaukoita (*Far East*) ja orientti (*Orient*), mutta niitä ei siis käsitelty kirjasarjassa omina aiheinaan.

¹⁷ Curzon 1915, teokseen on koottu myös Curzonin parlamentissa pitämiä puheita joten tarkastelen sitä osana samaa lähdekokonaisuutta *Hansardin* kanssa. Parlamenttilähteiden käyttöä aatehistoriallista näkökulmasta (josta tarkemmin seuraavilla sivuilla) ovat Suomessa tutkineet esimerkiksi Pasi Ihalainen ja Kari Palonen, joiden pohdintaa hyödynnän kyseisen lähderyhmän analysoinnissa, Ihalainen & Palonen 2009; Palonen 2011.

¹⁸ Disraeli 1872, "Conservative and Liberal Principles" ja Gladstone 1878, "England's Mission", teoksessa: Burton 2001, 131–138.

ylpeyttä.¹⁹ Curzonin kirjoituksia tarkasteltaessa tuleekin ottaa huomioon, missä asemassa hän on kyseisen tekstin tuottanut. Esimerkiksi parlamentin puheenvuoroissaan Curzon edustaa oman näkökulmansa lisäksi puolueensa periaatteita, mikä vaikuttaa todennäköisesti puheiden sisältöön ja tavoitteisiin.

Edellä esiteltyjen alkuperäislähteiden rinnalla käsitelen Curzonin *Problems of the Far East* -kirjaa hänen pääargumenttinaan 1800-luvun lopun Kaukoitää koskevassa keskustelussa myöhäisviktorianisen ajan Britanniassa. Pyrin analysoimaan Curzonin ajattelua ja hänen kirjoitustensa tavoitteita aikalaiskeskustelun rajaamassa kontekstissa aatehistoriallisen näkökulman avulla.

Aatehistoriallisesta tutkimusnäkökulmasta katsoen alkuperäislähteiden tarjoamaa tietoa ei tule hyväksyä sellaisenaan ilman kattavaa lähdekritiikkiä, johon sisältyy muun muassa lähteiden kirjoittajien taustojen huolellinen tutkimus. Lisäksi lähteiden kielenkäytön analyysi aikalaiskontekstissa tekee niiden tulkinnasta huomattavasti vain kirjaimellisen sisällön toteamista monimutkaisempaa.

Aatehistoriallisessa tutkimusmenetelmässä ei siis tarkastella pelkästään lähteiden tiedollista sisältöä, vaan huomiota tulee kiinnittää mitä suurimmassa määrin myös lähteiden syntyyn liittyneisiin olosuhteisiin sekä niiden tekijöiden tavoitteisiin. Suomalaisen aatehistorioitsijan Markku Hyrkkäsen (2002) mukaan tekstien todellisia merkityksiä etsiessä ei pidä tyytyä pelkästään toteamaan, mitä niissä kirjaimellisesti sanotaan, vaan lisäksi täytyy pohtia, mitä tekstin kirjoittaja on tarkoittanut. Tekstin todellinen ymmärtäminen edellyttää siis vastaamista kahteen kysymykseen: 1) mitä teksti tarkoittaa ja 2) mitä sen tekijä on saattanut tarkoittaa.²⁰

Hyrkkänen perustaa aatehistoriallisen tutkimuksen teoriataustansa brittiläisen aatehistorioitsijan Quentin Skinnerin (2002) ajatuksiin. Skinnerin näkökulmasta aatehistoriallisen tutkimuksen lähtökohtana on historiallisten toimijoiden tarkoituksien selvittäminen muun muassa kirjoittajien motiiveja tutkimalla. Hänen mukaansa kirjoittaminen sekä puhuminen ovat aina tavoitteellista toimintaa, toisin

¹⁹ Gilmour 2004, 793–794.

²⁰ Hyrkkänen 2002, 191–192.

sanoen niillä pyritään saamaan aina jotain aikaan pelkän tekstin tuottamisen lisäksi.²¹ Alkuperäislähteitä ei voi siis koskaan tutkia tekijästään tai ajastaan irrallisena, vaan sen sijaan niihin tiukasti kiinnittyneinä historiallisina objekteina. Niinpä vähintäänkin yhtä tärkeää kuin lähteiden kirjallinen sisältö, on niiden syntyhistoria erityisesti lähteen tekijän ja hänen tarkoituksensa selvittämisen osalta.

Lisäksi Hyrkkäsen vaatimuksena on Skinneriä mukaillen²² päätutkimuskohteen (eli tekstien ja niiden luojan) ymmärtäminen konteksteissaan, mutta samalla huomioiden että kyseinen konteksti on tutkijan oman päättelyn tulos. Aatehistorian tehtävänä ja historiallisen toiminnan ymmärtämisen edellytyksenä on siis tutkimuskohteiden ajattelun, toiminnan ja olosuhteiden välisten sisäisten eli käsitteellisten suhteiden selvittäminen.²³

Kuten Hyrkkänenkin lopulta myöntää, aatehistoriallinen näkökulma on välillä varsin lähellä koko historian tutkimuksen lähestymistapaa sen tutkiessa ajattelevia ja toimivia ihmisiä ja edelleen heidän käyttäytymistään sekä käyttäytymisen taustalla vaikuttavaa aatemaailmaa.²⁴ Sen avulla on kuitenkin mahdollista ymmärtää laajemmin tutkimuskohteiden toimintaa heidän omassa ajassaan, kun ei keskitytä pelkästään tekoihin ottamatta huomioon niiden taustalla vaikuttavaa ajatusmaailmaa. Aatehistoriallista näkökulmaa sovellan tutkimukseni käsittelyluvuissa pohtimalla Curzonin elämän ja ympäristön tapahtumien vaikutusta hänen ajatteluunsa.

1.3 Tutkimustilanne sekä matkakirjallisuuden tutkimuksen ja orientalismin teorian näkökulmat

Curzonia on tähän mennessä tutkittu enimmäkseen hänen käytännössä toteuttamansa Britannian siirtomaapolitiikan näkökulmasta sekä yleisesti henkilöhistorian ja siihen liittyneen poliittisen toiminnan tasolla. Esimerkiksi Curzonin poliittista asemaa kotimaassaan²⁵ sekä hänen ulkoministerinä toteuttamaansa ulkopolitiikkaa²⁶ on

²¹ Skinner 2002, 3–5.

²² Skinner 2002, 54, 57–59.

²³ Hyrkkänen 2002, 19, 24.

²⁴ Hyrkkänen 2002, 69–70.

²⁵ Blakeley 1995.

²⁶ Esimerkiksi Bennett 1995, Blake 2004 sekä Nicolson 1934.

tutkittu runsaasti. Myös hänen ajastaan Intian varakuninkaana²⁷ sekä hänen Keski-Aasian matkoistaan²⁸ on kirjoitettu huomattavan paljon verrattuna Itä-Aasiaan suuntautuneisiin matkoihin. Tutkimukset Curzonista ovat siis suurelta osin keskittyneet hänen käytännön saavutuksiinsa Intiassa sekä myöhemmin Britannian ulkoministerinä.

Suomessa tehdyt tutkimukset Curzonista ja laajemmin Kaukoidästä tutkimusajankohtanani rajoittuvat opinnäytteisiin. Niissä on tutkittu esimerkiksi Curzonin ulkopolitiikkaa 1910–20-luvulla,²⁹ Yhdysvaltain kansalaisten turvallisuutta Kaukoidässä 1800–1900-lukujen vaihteessa³⁰ sekä rautateiden rakentamista Kiinaan 1800-luvun lopulta lähtien.³¹ Varsinainen aihepiirini – erityisesti aatehistoriallisesta näkökulmasta – on siis myös Suomessa vähän tutkittu.

Curzonin ajattelua tai käsityksiä etenkin Itä-Aasiasta ei siis ole juuri tutkittu, mistä poikkeuksena Jihang Park on pohtinut Curzonin tapaa kuvata Koreaa ja Japania 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Park vertailee artikkelissaan (2002) Curzonin ja kuuluisan brittiläisen naismatkailijan Isabella Birdin Itä-Aasian matkakirjoituksia. Hän tukeutuu artikkelissaan Mary Louise Prattin (1995) näkemykseen, jonka mukaan matkakirjallisuus paljastaa, miten Eurooppa määritti (*produced*) muun maailman sille ominaisesta laajentumishaluisesta näkökulmastaan.³²

Pratt keskittyy kirjassaan eurooppalaisten matkustamiseen ja tutkimusmatkailuun Afrikassa sekä Etelä-Amerikassa yhdistäen ilmiöt Euroopan taloudelliseen ja poliittiseen laajenemiseen 1750-luvulta lähtien. Tutkimukseni näkökulmasta kirja tarjoaa apuvälineitä ymmärtää kulttuurien välisiä kohtaamisia ja niiden tiloja. Erityisesti Prattin esittämä epäily siitä, mitä heille täysin vieraassa kulttuurissa matkustaneet länsimaalaiset pystyivät ylipäättään ymmärtämään ympäristöstään, voisi auttaa ymmärtämään viktoriaanisten matkailijoiden ajatusmaailmaa.³³

²⁷ Dilks 1969/1970, Edwardes 1965.

²⁸ Esimerkiksi Nash 2005, jossa käsitellään Curzonin kautta Britannian itäistä imperiumia sekä Curzon & King 1988, johon on koottu laajasti Curzonin matkakirjoituksia.

²⁹ Lehtinen 1978.

³⁰ Toiviainen 1969, 1978 ja 1986.

³¹ Rantatupa 1970; Korolainen 1997

³² Park 2002, 514; Pratt 1995.

³³ Pratt 1995, 6–7.

Parkin mukaan matkakirjallisuuden tutkimuksella on mahdollista tarkastella, miten viktoriaaniset brittimatkailijat käsittivät ja esittivät Itä-Aasian eurooppalaiselle lukijakunnalle britti-imperiumin huippuaikana. Vieraiden kulttuurien käsittämisessä oli lisäksi keskeistä niiden vastakohtaisuus eurooppalaisille, mikä teki vaikeaksi erotella niitä toisistaan. Parkin mukaan Curzonille ja Birdille oli esimerkiksi ongelmallista erotella todellisuudessa paljonkin toisistaan eroavia Japanin ja Korean kulttuureja, koska ne molemmat ilmensivät heille ensisijaisesti vastakohtaisuutta.³⁴

Tässä Park viittaa Edward Saidiin (1978), joka on tutkinut 1970-luvulta lähtien idän ja lännen välistä vuorovaikutusta problematisoimalla länsimaiden määrittämää orientalismia. Saidin perusolettamuksen mukaan länsimaat ovat historiansa kuluessa alistaneet heille vastakkaisuutta edustavat (itä)maat hallittavaan asemaan. Hallinta on oikeutettu orientalistisen kielenkäytön avulla, jolla hallittavat alueet on yksinkertaistettu länsimaista sivistystä ja ohjausta tarvitseviksi. Saidin näkemys perustuu siis vastakkainasetteluun, missä ”vieras” kulttuuri asetetaan ”omaa” kulttuuria alempaan, sen sivistämisen oikeuttavaan asemaan. Niinpä orientalistinen kielenkäyttö on lopulta Saidin näkökulmastaan vain yksi länsimaisen imperialismin hallintovälineistä.³⁵

Curzonin ja koko Britannian asema Aasiassa perustui hänen näkökulmastaan juuri vieraan ja sivistymättömämmän kulttuurin hallintaan ylivertaisen ja sivistyneen brittiläisen imperiumin alla.³⁶ Oletankin, että tutkimissani alkuperäislähteissä esiintyy Saidin kuvaamaa orientalistista kielenkäyttöä. Niinpä sen huomioiminen palvelee tekstien todellisten tarkoitusten selvittämistä ja on tutkimukseni kannalta hyödyllistä tarkastella, miten Saidin näkemys orientalismista sopii Curzonin ajattelun sekä toiminnan analysointiin.

Said antaa selkeitä ohjeita siitä, mihin on kiinnitettävä huomiota etsittäessä merkkejä orientalistisen kielenkäytön rakenteista: orientin kuvauksissa olennaista ei ole esitysten oikeellisuus tai niiden uskollisuus kohteisiinsa nähden, vaan sen sijaan tutkijan tulisi tarkastella teksteistä niiden tyyliä, puhetapoja, ympäristöä, kerrontaa

³⁴ Park 2002, 514, 517.

³⁵ Said 2003, xii–xviii.

³⁶ Ks. esim. Curzon 1894, xii.

sekä historiallisia ja sosiaalisia olosuhteita. Lisäksi orientin kuvauksissa ovat olennaisessa osassa kielelliset valtarakenteet, jotka antavat kuvausten tekijöille mahdollisuuden kuvata orienttia kokonaisuutena sen ulkopuolelta.³⁷

Said ammentaa orientalismin tutkimuksen näkemyksensä perusteet kielen tutkimuksesta. Hän pitää tärkeänä historiankirjoituksen kielellistä ominaisuutta ja tekstien sekä niiden kirjoittajien sitomista oman aikansa kulttuuriin.³⁸ Saidin mukaan hänen näkökulmansa on laajan historiallinen ja antropologinen, jossa kaikkia tekstejä tarkastellaan syntyolosuhteidensa tuotteina. Hän haluaa kuitenkin erottaa metodologiansa aatehistorian tutkimuksesta korostamalla, ettei usko mihinkään materiaalisesta maailmasta riippumattomaan orientalismiin tai vielä vähemmän johonkin ”niinkin viattomaan kuin orientalismin aatteeseen”.³⁹

Myös Curzonin uusimman elämäkerran kirjoittaja David Gilmour huomioi orientalismin käsitellessään Curzonin toimintaa Aasiassa. Gilmour tosin näkee orientalismin enemmän Curzonin toimintaa oikeuttavana ja motivoivana tekijänä kuin sivistymättömämpien kansojen hallintakeinona. Hän mainitsee esimerkiksi, että Curzon oli ”aito orientalisti”, jonka kiinnostus Intiaan sekä muuhun Aasiaan oli syvempää, kuin mitä imperialistisen hallinnan haasteiden ratkaiseminen edellytti. Hänen mukaansa Curzon myös ymmärsi, ettei hän pystyisi ratkaisemaan Aasian ongelmia huomattavasta tiedonkeruustaan huolimatta, vaan ne säilyisivät länsimaalaisten silmissä ratkaisemattomina ”itämaisina arvoituksina”.⁴⁰

Gilmourin mukaan Curzon katsoi brittiläisten avun ja hallinnon Aasiassa tarpeelliseksi osaksi sen valtioiden uudistumisessa, muttei kuitenkaan halunnut muuttaa esimerkiksi intialaisia länsimaalaisiksi. Curzon myös halusi intohimoisesti säilyttää Intian arkkitehtuuriset aarteet, minkä vuoksi hän tuki määrätietoisesti Intian arkeologisten kohteiden säilyttämistä ja restaurointia. Lopulta Curzon palasi Intiasta

³⁷ ”The things to at are style, figures of speech, setting, narrative devices, historical and social circumstances, not the correctness of the representation nor its fidelity to some great original.”, Said 2003, 21–22.

³⁸ Said 2003, xii–xviii.

³⁹ Said 2003, 23.

⁴⁰ Gilmour 1995b, 271–273.

vuonna 1905, eikä enää koskaan pystynyt palaamaan maahan hänen kaukomatkailua rajoittaneiden selkävaivojensa vuoksi, vaikka ”hänen sydämensä jäikin sinne”.⁴¹

Gilmourin näkökulmasta Curzonilla oli selvästi romanttinen suhtautumien Aasiaan, jonka perinteet tulisi säilyttää, mutta hallinto sitä vastoin uudistaa sivistyneiden brittien valvonnassa. Tässä näkemyksessä ”Curzonin orientalismi” näyttäytyy miltei puhtaasti mielenkiintona ja innostuksena orientin luonteeseen sekä sen ongelmien ratkaisuun. Said sitä vastoin korostaa orientalismiin sisäänrakennettua orientin hallinnan oikeuttamista, johon Curzoninkin asema Aasiassa ja Britannian siirtomaahallinnossa perustui. Jossain mielessä Curzonia voikin olla oikeutettua kutsua Gilmourin sanoin ”aidoksi orientalistiksi”, mutta jää tutkimuksen edetessä selvitettäväksi, missä määrin hän todella uskoi toimivansa orientin ja missä määrin Britannian imperiumin parhaaksi.

Saidin näkemys orientalismista valaisee siis tutkimusaiheittani tarjoamalla näkökulman ymmärtää eurooppalaiskeskeistä kolonialistista tapaa kuvata ja hallita muuta maailmaa. Lisäksi sen yhteydet aatehistorian tutkimusmetodologiaan lähteiden kielellisen ominaisuuden korostamisessa perustelevat pohdintaa orientalistisesta kielenkäytöstä osana alkuperäislähteiden analyysia. Saidin näkemyksellä ei ole kuitenkaan tutkimuksessa tarkoitus selittää Curzonin aatemaailmaa ja toimintaa hänen historiallisen kontekstinsa sijasta, vaan lähinnä huomioida sen mahdollisuus lähteiden analysoinnissa.

1.4 Tutkimuskysymys ja -kirjallisuus sekä jäsentely

Käytän siis tutkimuksessani aatehistoriallista näkökulmaa asettamalla Curzonin tärkeimmäksi kontekstiksi aikalaiskeskustelun Kaukoidästä ja sen merkityksestä Britannialle. Hänen intentioitaan⁴² analysoin tarkastelemalla miten (toisin sanoen millä ja miten arvoituilla käsitteillä) Curzon kuvailee kyseistä aluetta ja tuo esille siihen liittyvät kotimaansa kolonialistiset tavoitteet.

⁴¹ Gilmour 1995b, 273–275.

⁴² Nimenomaan Skinnerin *intentions*, jotka auttavat siis ennen kaikkea selvittämään tekstin ”kolmannen tarkoituksen” (*meaning*), eli sen mitä kirjoittaja on halunnut saada aikaan kirjoituksellaan, Skinner 2002, 100–102; Hyrkkänen 2002, 191–192.

Päättökysymykseni on, miten lordi Curzon käsitti Kaukoidän valtioiden hallinnollisen kehittyneisyyden myöhäsviktoriaanisen ajan Britanniassa? Kysymykseen haen vastausta analysoimalla ensisijaisesti Curzonin ja *Encyclopaedia Britannican* kuvausten käsityksiä Japanin, Korean ja Kiinan hallinnosta. Hypoteesini on, että kyseisiin kuvauksiin sisältyy viktoriaaniselle ajalle tyypillisiä käsityksiä Kaukoidän hallinnon kehittyneisyydestä eurooppalaisiin verrattuna.

Täydennän aatehistoriallista tutkimusnäkökulmaa ottamalla lisäksi huomioon alkuperäislähteissä todennäköisesti esiintyvät orientalistisen kielenkäytön rakenteet ja niiden vaikutukset tekstien tarkoituksille. Näin uskon pääseväni paremmin sisälle Curzonin aatemaailmaan ja toimintaan hänen historiallisessa kontekstissään.

Tutkimukseni rakentuu kronologisesti sekä alkuperäislähteiden mukaan aiheeseen johdattelevia käsittely- ja taustalukuja lukuun ottamatta. Niiden jälkeen etenen *Encyclopaedia Britannicaa* tarkastellen 1800-luvun puolivälistä 1880-luvulle. 1890-lukua käsittelem puolestaan Curzonin matkakirjan ja parlamenttipuheiden perusteella. Lopuksi käsittelem vielä samassa luvussa kumpiakin lähderyhmiä ja pyrin peilaamaan 1900-luvun kuvauksia niiden edellisen vuosisadan vastaaviin. Käytännössä etenen siis tutkimuksessani kronologisesti 1800-luvun puolivälistä 1910-luvulle.

Curzonin aatemaailmaa ja hänen siitä kumpuavaa toimintaansa tarkastelen tutkimukseni ensimmäisessä varsinaisessa käsittelyluvussa (luku 2), jossa esittelen Kaukoidän valtioiden yleis- sekä maantieteellistä kuvausta alkuperäislähteiden kautta. Tarkoitukseni on löytää ja eritellä mahdollisia syitä sille, miksi Curzon ylipäättään kiinnostui Kaukoidästä ja miten hän päätyi määrittelemään sen kirjoituksissaan.

Kaukoidän määrittelystä jatkan tutkimustani Britannian viktoriaanisen aikakauden taustoittamisen (luku 3) kautta varsinaisen tutkimuskysymykseni tarkasteluun, eli Kaukoidän maiden hallinnollista kehitystä kuvailevien käsitysten analyysiin (luvut 4, 5 ja 6). Analyysissa nousee esille niin maiden keskinäinen vertailu kuin Curzonin ja *Encyclopaedia Britannican* käsityksetkin maiden eurooppalaistumisesta verrattuna Britanniaan. Lopuksi tarkastelen vielä johtopäätöksenä Kaukoidän maiden tilannetta 1900-luvun alussa ja pohdin hallinnon kuvailussa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia 1800-lukuun verrattuna.

Tutkimusajanjaksona tapahtuneita muutoksia niin Kaukoidässä kuin Curzonin elämässäkin tarkastelen seuraavaksi esiteltävän olennaisimman tutkimuskirjallisuuden avulla. Curzonin asiantuntijana tutkimuskirjallisuuden osalta näyttäytyy siis jo mainitsemani historiantutkija David Gilmour, jonka tutkimusta käytän Curzonin henkilöhistorian taustoittamiseen.

Gilmour on kirjoittanut Curzonista kattavan elämäkerran *Curzon* (1995), josta käytän sen vuonna 2003 julkaistua painosta *Curzon – Imperial Statesman*. Gilmour käsittelee teoksessaan myös Curzonin henkilöhistorian kirjoituksen värikkäitä vaiheita, mihin sisältyy niin hänen mainettaan selvästi mustamaalaamaan suunniteltuja teoksia, kuin varteenotettaviakin kuvauksia Curzonin ristiriitaisesta henkilöstä.⁴³ Gilmourin tutkimus on siis uusin ja laajin Curzonin henkilöhistorioista ja siihen sisältyy myös aiempien tutkimusten kriittinen tarkastelu, joten katson sen luotettavimmaksi yleisteokseksi Curzonista.

Britannian imperiumia sekä siirtomaapolitiikka lähestyn P. J. Cainin ja A. G. Hopkinsin (2002) *British Imperialism 1688-2000* -teoksen avulla, jonka kautta pyrin taustoittamaan Curzonin käsityksiä Aasiasta britti-imperiumin suojissa. Teos paljastaa imperiumin ylläpidon taustalla vahvasti vaikuttaneet taloudelliset sidokset, jotka olivat yksi olennaisimmista brittien toimintaa Kaukoidässä motivoivista tekijöistä. Taustaa Britannian ulkopolitiikkaan tarjoaa puolestaan Pasi Ihalaisen (2002) toimittaman saarivaltakunnan Eurooppa-suhteita käsittelevän teoksen artikkelit. Lisäksi tarkastelen viktoriaanisen Britannian aatehistoriaa *British intellectual history 1750-1950* -teoksen artikkelien sekä jo johdannon alussa mainitun Newsomen *Victorian world picture* -teoksen johdattelemana.

Itä-Aasian maiden tapahtumahistorian taustoittamiseen käytän suurimmaksi osaksi aiheesta kirjoitettuja suomalaisia yleisteoksia: Olavi K. Fältin (2002) *Japanin kulttuuri*, Ilmari Vesterisen, Juha Janhusen ja Tauno-Olavi Huotarin (2000) *Korea: kolme ovea tiikerin valtakuntaan* sekä Huotarin ja Pertti Seppälän (2005) *Kiinan kulttuuri*. Koska Japanin ja Kiinan kulttuureja käsittelevien teosten historiaa koskevat

⁴³ Ensimmäinen Curzonin elämäkerta oli Lawrence Dundasin (Ronaldshayn kreivin) kirjoittama *The Life of Lord Curzon* (1928), jonka jälkeen on siis kirjoitettu useita Curzonin henkilöhistorioita, viimeisimpänä Gilmourin tutkimus, Gilmour 1995a, xi–xiv.

osiot olivat joissain aiheissa melko pinnallisia, täydennän niiden historian tarkastelua vielä *Cambridge history* -sarjan analyyttisemmilla artikkeleilla maiden historiasta.

Samoin kuin mainitsemissani nykyisissä yleisesityksissä Itä-Aasian valtioista, myös 1800-luvulla niiden tarkastelu aloitettiin sijainnin määrittelyllä. Niinpä aloitan myös tämän tutkimuksen esittelemällä Kaukoidän määrittelyä myöhäisviktorianisessa Britanniassa.

2. Kaukoidän määrittely 1800-luvun lopun Britanniassa

2.1 ”Intian tuolla puolen”

Aasia oli suurimmalle osalle brittejä ennen 1800-luvun puoliväliä vielä melko vähämerkityksellinen maanosa, mutta imperialismin levittäytyminen Intian kautta koko maanosaan saattoi sen nopeasti brittien maailmankartalle. Intian niemimaan asema kehittyi 1800-luvun toisella puoliskolla brittien silmissä aiemmasta Itä-Intian kauppakomppanian toiminta-alueesta täydellisesti siirtomaahallinnon alaiseksi sen jälkeen, kun maa saatettiin Sepoykapinan seurauksena suoraan Britannian kruunun alaisuuteen vuonna 1858.⁴⁴

Intiasta tulikin vuoden 1858 jälkeen entistä tiiviimpi osa imperiumia, kun britit alkoivat levittää maahan periaatteitaan vakaasta valuutasta, vapaakaupasta ja tehokkaasta hallinnosta. Niinpä Intia tunkeutui brittien tajuntaan erityisesti heidän pitkäaikaisten sijoitustensa, eli yleisemmin tiivistyvien taloudellisten sidosten kautta. Intian hallinnan kautta myös muusta Aasiasta tuli 1800-luvun kuluessa entistä tärkeämpi maanosa Britannialle.⁴⁵

Intian tärkeyden lisääntyminen teki Aasian tutkimisen ajankohtaiseksi, johon myös lordi Curzon osallistui 1800-luvun viimeisellä vuosikymmenellä useamman kirjan voimin. Vuonna 1894 julkaistussa *Problems of the Far East* -teoksessaan hän määritteli tutkimuksensa tavoitteen ja kohteen eli Kaukoidän seuraavasti:

“Rather is it an attempt to examine, [--] the political, social, and economic conditions of the kingdoms and principalities of the Far East. By this title I signify the countries that lie between India and the Pacific Ocean. They include both the best known and the least known of Oriental nations [--]”⁴⁶

⁴⁴ Cain & Hopkins 2002, 275–276, 284.

⁴⁵ Cain & Hopkins 2002, 277–278, 302.

⁴⁶ ”Ennemmin se [kirja] on yritys on tutkia, [--] Kaukoidän kuningas- ja ruhtinaskuntien poliittisia, sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteita. Tällä [Kaukoita] nimellä tarkoitan maita, jotka sijaitsevat Intian ja Tyynen valtameren välissä. Ne sisältävät niin parhaiten kuin vähitenkin tunnetut itämaiset kansakunnat [--]”, Curzon 1894, vii. Vaikka käsittelen aihetta tarkemmin tutkimuksen jatkossa, jo tässä vaiheessa on hyvä huomioida, että Curzon sisällyttää kyseiset Kaukoidän valtiot ”itämaisiksi kansakunniksi”.

Kaukoitään kuului määrittelyn mukaan yksinkertaisesti ne maat, jotka sijaitsivat Intian ja Tyynen valtameren välissä. Intiaa näyttäytyi muutenkin keskeisenä alueena Curzonin määrittellessä Aasian eri osia: Lähi-itä sijaitsi Intian ”tällä puolen” ja Keski-Aasia ja Kaukoitä vastaavasti ”Intian rajanaapureina”, joista Kaukoitä vielä tarkemmin ”Intian tuolla puolen”.⁴⁷ Curzon tarkensi vielä määrittelyänsä jakamalla Kaukoitään maat Tyynelle valtamerelle ja Intian valtamerelle suuntautuviin perusteenaan muun muassa Japanin, Korean ja Kiinan tietty yhteenkuuluvuus. Indokiinan niemimaalla sijaitsevien maiden tutkimisen Curzon varasi seuraavaan kirjaansa,⁴⁸ jota hän ei lopulta koskaan saanut valmiiksi tai ainakaan julkaissut.

Vesistöjen ja väestön määrään sekä uskonnon asemaan perustuvan itä-länsisuuntaisen jaottelun lisäksi Curzon jaotteli Kaukoitään maat myös pohjois-etelä suunnassa 24. leveyspiirin mukaan pohjautuen rotuteorioiden määrittelyihin. Kuten Intiassakin, 24. leveyspiirin pohjoispuolella (kylmemmällä alueella) sijaitsevat Kaukoitään maat (Japani, Korea ja Kiina) olivat huomattavasti kehittyneempiä ja kykenevämpiä vastarintaan kuin sen eteläpuolella (kuumemmalla alueella) sijaitsevat Indokiinan (Burma, Siam ja Annam) maat sekä Malesia. Edellä mainitut maat olivat tästä johtuen säilyttäneet vapautensa, kun taas jälkimmäiset olivat jo joutuneet tai joutumassa sulautetuksi jonkun vieraan vallan hallintaan.⁴⁹

Intian mainitseminen maiden jaottelussa pohjoisiin ja eteläisiin oli todennäköisesti tarkoituksellista, koska Curzonin mukaan Intia oli kuin koko Aasia pienoiskoossa: sieltä löytyi yhtäläillä Lähi-idän kaltaisia kuivia ja harvaan asutettuja tasankoja sekä väestöllisesti runsaita ja elämää sykkiviä seutuja. Edelleen Intiasta löytyi (Indokiinaan kaltaisia) muiden niemimaan kansojen alle alistettuja ja itsenäisiä kansoja sekä maantieteellisiä ja ilmastollisia eroavaisuuksia, jotka olivat tyypillisiä koko Aasian monimuotoisuudelle. Intialla ja erityisesti sen poliittisella vaikutuksella lähiympäristöönsä olikin Curzonin ajattelussa keskeinen rooli koko Aasian ongelmissa. Intian roolista juontui myös Britannian keskeinen asema alueella, johon

⁴⁷ “the countries on this side of India, i.e. the Near East [--] regions, directly bordering India, i.e. the Central East, [--] the countries lying beyond India, i.e. the Far East.”, Curzon 1894, xi–xii.

⁴⁸ Curzon 1894, viii–ix.

⁴⁹ Curzon 1894, 8–9.

Curzon tukeutui esimerkiksi käsitellessään Kaukoidän maiden poliittista tulevaisuutta.⁵⁰

Kuten Kaukoidän maantieteellinen ja ilmastollinen jaottelu antoi jo ymmärtää, Curzon piti Intian niemimaata Aasian keskeisenä alueena, jonka asemasta myös maanosan ongelmat sekä niiden ratkaisut olisivat löydettävissä. Myös nykytutkimuksessa on painotettu Intian elintärkeyttä Britannian imperiumille, mikä ilmenee esimerkiksi Cainin ja Hopkinsin (2002) erityisesti rahataloutta ja sen kehitystä painottavassa esityksessä brittiläisestä imperialismista. Heidän mukaansa Intian 1800-luvulla jatkuvasti kasvanut tärkeys Britannian imperiumille johtui ennen kaikkea brittien tarpeesta varmistaa kansainvälisen talouden hallinta Lontoosta käsin. Intian taloudellisten saatavien varmistaminen loikin 1800-luvun kuluessa briteille vastustamattoman perusteen niemimaan pysyväälle hallinnalle sekä puolustamiselle.⁵¹

Intian hallinnan mukanaan tuoma Aasian tärkeys briteille nostetaan toistuvasti esille myös *Encyclopaedia Britannicassa*. Jo kirjasarjan 8. laitoksen Aasiaa kuvaavassa artikkelissa brittivallan nousu Intiassa nostettiin erikseen esille omaksi, tärkeäksi aikakaudekseen Intian historiassa.⁵² Myös *EB*:n seuraavissa laitoksissa Intia säilyi tärkeimpänä osana Aasian kuvausta, vaikka 9. laitoksen artikkelissa myös Kiinalle ja Japanille suotiin jo hiukan palstatilaa Aasian maantieteen käsittelyssä.⁵³

Intian asema Britannian imperiumin ”kruununjalokivenä”⁵⁴ olikin usein olennainen osa brittien Kaukoidän kuvausta 1800-luvulla. Vaikka Curzonkin kuvasi kirjassaan ensisijaisesti Japania, Koreaa ja Kiina sekä alueen ongelmia, niiden syyt sekä seuraukset kiinnittyivät useimmiten Britannian asemaan Intian hallitsijana ja alueen vakauden säilyttäjänä. Intian keskeisyydestä huolimatta Kaukoitä sai Curzonin kuvauksessa myös omat tyypilliset piirteensä, jotka esittelen seuraavaksi.

⁵⁰ Curzon 1894, 9–11.

⁵¹ Cain & Hopkins 2002, 278.

⁵² “The rise of the British power forms an important era in the history of India.”, *EB* 8th Ed., Vol. III, 747.

⁵³ *EB* 9th Ed., Vol. II, 687, 692.

⁵⁴ Konservatiivipuolueen 1800-luvun lopun johtohahmon Benjamin Disraelin käyttämä sanonta “a jewel in the Crown of England”, ks. esim. Cain & Hopkins 2002, 275.

2.2 Monimuotoinen sivistyksen kehto

Intiaan nojaavan maantieteellisen määrittelyn jälkeen Curzon esitteli kirjassaan Kaukoidän maiden yhteisiä piirteitä, vaikka luonnehtikin niitä luonteiltaan hyvin erilaisiksi. Rodun, kielen ja tapakulttuurin osalta Curzon piti Kaukoidän maiden eroja jopa suurempina kuin eurooppalaisten maiden vastaavia.⁵⁵ Kuitenkin, korostaen vierailleensa miltei Aasian joka kolkassa, Curzon kuvaili Kaukoidän tiettyä samankaltaisuutta:

”And yet, after visiting almost every part of Asia, I seem, as soon as I taste her atmosphere or come within range of her influence, to observe a certain homogeneousness of expression, a certain similarity of character, certain common features of political and still more of social organisation, certain common features identical strains of in the composition of man that differentiate her structure from anything in Europe or even in America, and invest her with a distinction peculiarly her own.”⁵⁶

Kaukoidän maita yhdistävinä tekijöinä ensinnäkin niiden luonteen (*character*) osalta Curzon piti yleistä välinpitämättömyyttä totuudesta sekä menestyksestä. Yhteiskunnan osalta maita yhdisti muun muassa perheyhteisön poikkeuksellisen tiukka ote yksilöihin. Valtionhallinnon (*government*)⁵⁷ osalta Curzon nosti esille hallittujen ”mykän tyytymisen” (*mute acquiescence*) hallitsijoihinsa ja hallinnon (*administration*) sekä oikeusjärjestelmän avoimen korruption. Maiden jokapäiväisessä elämän yhteisenä piirteenä Curzon huomioi vielä ylikorostuneen kärsivällisyyden ja välinpitämättömyyden ajankulusta tai kiireestä.⁵⁸

Koska britit pitivät 1800-luvulla omina luonteenpiirteinään muiden muassa työteliäisyyttä sekä poliittista vapautta,⁵⁹ ei ole täysin yllättävää että Curzon mainitsi

⁵⁵ Curzon 1894, 3–4.

⁵⁶ ”Ja kuitenkin, vierailtuani miltei Aasian joka kolkassa, maistaessani sen ilmaa tai tullessani sen vaikutusalueelle tunnun huomaavani tiettyä samankaltaisuutta ilmaisussa, luonteessa, samoja piirteitä poliittisessa ja etenkin sosiaalisessa organisaatiossa, tiettyjä samanlaisia piirteitä ihmisissä, jotka erottavat heidät täysin Euroopasta tai jopa Amerikasta, ja antavat heille heidän omalaatuisuutensa.”, Curzon 1894, 4.

⁵⁷ Curzon kiinnittää eniten huomiota juuri Kaukoidän valtioiden hallintojärjestelmien kuvaukseen ja pohdintaan, jonka analyysi muodostaa tutkimukseni pääkäsitteilyluvut 4, 5 ja 6.

⁵⁸ Curzon 1894, 4.

⁵⁹ Stapleton 2000, 257.

Aasian yhteisinä piirteinä juuri niille vastakkaisia piirteitä. Kiireettömyys voisi ilmentää tässä ajattelutavassa laiskuutta, korruptio kehittymätöntä hallintoa sekä vallitsevaan hallintoon tyytyminen poliittista apaattisuutta.

Curzonin kirjan tapaan myös *Encyclopedia Britannican* 1800-luvun laitosten artikkeleissa maantiede ja ilmasto olivat keskeisiä tekijöitä eri alueiden määrittelyssä. Kirjasarjan 8. laitoksessa (1852–1860) ei ole vielä erillistä artikkelia Kaukoidästä, mutta sen sijaan siinä melko laaja kuvaus Aasiasta, joka alkaa seuraavasti:

”This division of the globe is distinguished by its vast extent; by the striking character of its interior geography; above all by the stupendous revolutions of which it has been the scene; and lastly, by the high antiquity of its civilization, of which we can still faintly trace the precious remains. Stretching from the southern hemisphere into the northern regions of perpetual winter, it comprises within its bounds the opposite extremes of heat and cold; an immense variety consequently of the animal and vegetable tribes; and still more interesting variety which the irresistible law of climate impresses on the human species.”⁶⁰

Kuvauksessa herättää huomiota ensinnäkin Aasian sivilisaation antiikkisuus, josta oli tosin jäljellä vain vähäisiä jäänteitä. Artikkelin jatkossa Aasiaa kuvattiin edelleen muun muassa ihmiskunnan vanhimpana asuinpaikkana ja suurten, kukoistavien imperiumien tyssijana. Toiseksi siinä puhuttiin maanosan sisältyvästä äärimmäisen kylmyyden ja kuumuuden vaihtelusta sekä ilmaston vääjäämättömästä vaikutuksesta ihmisiin.⁶¹ Kuten on jo aiemmin käynyt ilmi, myös Curzonin kuvauksessa ilmastolla oli oleellinen vaikutus kansojen luonteenpiirteisiin.

Aasian yleisesittelyssä ja jaottelussa maanosan monimuotoisuuden sekä laajuuden korostaminen säilyi *Encyclopaedia Britannican* artikkeleiden näkyvimpänä piirteenä myös 8. laitoksen jälkeen. Seuraavassa laitoksessa (1875–89) artikkelin sisällössä ei

⁶⁰ ”Tämä maailmankolkka erottuu [muista] laajuudellaan, sen sisäisen maantieteen silmiinpistävällä luonteella; ennen kaikkia mahtavilla mullistuksilla, joiden näyttämönä se on toiminut; ja viimeisimpänä sen sivilisaation antiikkisuudella, jonka jäänteistä voimme edelleen nähdä jälkiä. Ulottuen eteläiseltä pallonpuoliskolta pohjoisten alueiden ainaiseen talveen, se käsittää rajojensa sisään äärimmäiset kuumuuden ja kylmyyden vastakohdat; ja siitä seuraavan suunnattoman eläin- ja kasvilajien monimuotoisuuden; ja vielä mielenkiintoisemman, ilmaston vastustamattoman lain leimaaman monimuotoisuuden ihmisissä.”, EB 8th Ed., Vol. III, 729.

⁶¹ EB 8th Ed., Vol. III, 729.

tapahtunut merkittävää kehitystä sen tiivistymisen lisäksi,⁶² joskin siinä mainittiin muun muassa Pohjois-Kiinan ja Japanin elämänmuotojen samankaltaisuus sekä Japanin kiinnostus länsimaista sivilisaatiota kohtaan. Lisätutkimuksen tarve Itä-Aasiassa olikin *EB*:n mukaan ilmeinen.⁶³

Encyclopaedia Britannicassa ja Curzonin kirjassa esitetty ajatus Aasiasta sivilisaation kehtona oli hyvin yleinen 1800-luvun Euroopassa. Innoitusta Aasian tutkimiseen haettiin usein jo Raamatusta, minkä myös Curzonin mainitsee kiinnostuksensa lähtökohtana. Perustellessaan tutkimustaan kirjansa alussa, hän kertoi Aasian olevan: ”[ihmis]rotumme kehto, kielemme syntypaikka, uskontomme peruskivi, parhaiden ideoidemme alkulähde.”⁶⁴ Lisäksi Curzon paljasti intohimon Aasian mysteereihin heränneen jo hänen lapsuudessaan, jolloin hänelle oli kerrottu Vanhan testamentin sekä Tuhannen ja yhden yön tarinoita Idästä.⁶⁵

Aasian pitäminen sivilisaation kehtona ja Raamatun päätapahtumien näyttämönä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että 1800-luvun britit olisivat tienneet paljoakaan maanosan todellisista piirteistä. Niinpä Aasia määriteltiin ensisijaisesti ulkopuolisuuden kautta, mikä antoi sille pääosin eurooppalaiselle modernisaatiolle vastakkaisia piirteitä. Myös Curzon erotti jo aiemmin esiin nostamassani tekstissä Aasian rakenteen täysin omanlaisekseen verrattuna Eurooppaan tai Amerikkaan.⁶⁶ Itämaisen Kaukoidän vastakkaisuus ja alemmuus länsimaisuudelle olikin yksi sen näkyvimmistä ominaisuuksista 1800-luvulla.

Tuntemattoman kulttuurin asettaminen omalle kulttuurille vastakkaiseksi on esimerkiksi Edward Saidin (2003) mukaan yleinen tapa suhtautua itselle vieraisiin kulttuureihin. Hänen näkemyksessään orientalistiseen kielenkäyttöön liittyi olennaisesti juuri länsimaalaisille vieraiden kulttuurien esittäminen heille

⁶² *EB* 9th Ed., Vol. II, 683–702.

⁶³ ”Much still remains to be done in the exploration of China and eastern Asia; [–]”, *EB* 9th Ed., Vol. II, 692.

⁶⁴ “[–] the cradle of our race, the birthplace of our language, the heart-stone of our religion, the fountain-head of the best our ideas.”, Curzon 1894, 1. Koska Curzon ei kirjoita suoraan mistään tietystä ihmisryhmästä, hän tarkoittaa ”ihmisrodulla” todennäköisesti indoeurooppalaista ihmisryhmää sisällyttäessään myös itsensä siihen tai mahdollisesti liioitellen koko ihmiskuntaa.

⁶⁵ Curzon 1894, 4.

⁶⁶ “[–] differentiate her [Asia’s] structure from anything in Europe or even in America, and invest her with a distinction peculiarly her own.”, Curzon 1894, 4.

vastakkaisena, eli kyseisessä (kuten useimmissa) tapauksessa Itänä. Orientalismin kieleen sekä 1800-luvun matkakirjallisuuteen kuuluva eurooppalaiskeskeisen maailmankuvan uudentaminen sisältyy selvästi edellä käsiteltyihin Kaukoidän maantieteellisiin määrittelyihin.⁶⁷ Niinpä kyseiset määritelmät tarjoavatkin hyvän lähtökohdan tutkimukselle ja auttavat pääsemään sisään aikalaisten ajattelumaailmaan.

Kaukoita (Aasian osana) tarkoitti yläluokkaisten brittien näkökulmasta heille fyysisesti kaukaista, mutta Intian kautta taloudellisesti läheistä ja tärkeää aluetta, josta koko ihmiskunnan sivilisaatio oli lähtöisin. Lisäksi Aasia oli erityisen monimuotoinen ja mystinen maanosa, jonka ikaikaisten kulttuurien saavutuksista ei enää 1800-luvulla ollut brittien näkökulmasta jäljellä muuta kuin vähäisiä jäänteitä. Niinpä tilanne vaati maanosan lisätutkimusta ja sivistämistä – luonnollisesti Britannian esimerkin johdolla.

Kaukoidän sivistys oli siis jäänyt ratkaisevasti jälkeen eurooppalaisten modernista kehityksestä ja sen kuvailussa käytettiin usein menneeseen viittaavia sekä pysähtyneisyyttä osoittavia ilmauksia.⁶⁸ Mutta mihin nämä eurooppalaisten näkemykset heille miltei täysin vieraasta maanosasta perustuivat? Miten sivistys määriteltiin ja mitä britit itse pitivät sivistyksen merkkeinä? Seuraavassa luvussa käsitelen Britannian viktoriaanisen aikakauden yhteiskunnan piirteitä ja siellä 1800-luvun lopulla vallinneita käsityksiä sivistyksestä.

⁶⁷ Said 2003, 11, 202–203; Park 2002, 514.

⁶⁸ Ks. myös Park 2002, 517.

3. Viktoriaanisen Britannian maailmankuva

3.1 Viktoriaaninen aika ja brittien sivistystehtävä

Viktoriaaninen aika koettiin Britanniassa jo aikalaisten keskuudessa ennennäkemättömän muutoksen aikakautena. Esimerkiksi Ranskan vallankumouksen seuraamukset, kiihtyvä väestönkasvu, teollistuminen ja teknologinen kehitys järjestyivät perinteisen yhteiskunnan rakenteita 1800-luvulla. Niinpä erityisesti vuosisadan lopun myöhäsviktoriaaniselalle ajalle oli leimallista eläminen jatkuvasti kiihtyvän muutoksen tilassa. Tämä loi tarvetta ajan pohdiskeluun muutosten ymmärtämiseksi.⁶⁹

1800-luvun lopulle tultaessa viktoriaanisisille briteille oli myös kirkastunut heidän asemansa maailman johtavana kansana, minkä he olivat saavuttaneet erityisesti teollisen ja kaupallisen menestyksensä kautta. Menestystä pidettiin osin brittien kovaa työntekoa ja päättäväisyyttä painottaneen ”pohjoiseen luonteen” hedelmänä. Osoituksena erityisasemastaan britit näkivät myös heidän poliittisiin instituutioihinsa rakentuneen rakkauden vapauten ja paavinvallan kieltämisen. Lopulta britit näkivätkin itsensä Jumalan ”valittuna kansana”, jonka osana oli jakaa omaa ylivertaisuuttaan myös muuhun maailmaan.⁷⁰

Kyseinen Britannian sivistystehtävä ei ollut vieras ajatus myöskään lordi Curzonille. Esimerkiksi Imperiumin päivänä vuonna 1906 pitämässään maljapuheessa hän korosti brittien velvollisuutta ja vastuuta heidän siirtomaistaan. Lisäksi Curzon uskoi, että britit olivat jalomielisesti antaneet kolonioilleen yhden maailman parhaista hallintojärjestelmistä.⁷¹

Palaan vielä tarkemmin kyseisen puheen antiin, mutta tässä vaiheessa voidaan jo huomioida, että Britannian itselleen antama muun maailman sivistystehtävä oli melko yleinen maailmankatsomus brittiläisillä poliitikoilla sekä virkamiehillä. Britanniassa

⁶⁹ Newsome 1998, 1–3, 6–8.

⁷⁰ Newsome 1998, 90–93.

⁷¹ Curzon 24.5.1906, ”The British Empire”, teoksessa: Curzon 1915, 3–7.

moderni kansallinen yhteisö oli syntynyt osittain jo 1700-luvulla ja vuosisadan loppuun mennessä se oli edelleen muotoutunut aktiiviseksi poliittiseksi toimijaksi, jolla oli mahdollisuus edistää yhteistä hyvää maailmassa.⁷²

Peter Mandlerin (2000) mukaan britit eivät toimineet 1800-luvun lopulla muiden eurooppalaisten tapaan varsinaisen nationalismin innoittamina. Sen sijaan heidän ajatteluunsa vaikutti vahvasti sivistysusko, jonka mukaan maailman kansat voitiin asettaa järjestykseen niin sanottuihin sivistyksen tikkaisiin. Kyseisessä asetelmassa brittien – jotka olivat jo saavuttaneet korkeamman sivistyksen asteen ja jättäneet ”barbaarisen nationalismin” taakseen – velvollisuutena oli hallita sivistymättömiä kansoja ja opettaa ne hiljalleen sivistyksen tielle. Britit myös uskoivat, että heidän erityislaatuiset poliittiset instituutiot voitiin suoraan viedä ja sopeuttaa alemmissä kehitysvaiheissa oleviin maihin.⁷³

Esimerkiksi Chris Williams (2006) kuitenkin kyseenalaistaa ajatuksen, että 1800-luvun Britannia olisi ollut jollakin tavalla ”vapaa nationalismista”. Myös Britanniassa esiintyi hänen mukaansa todistetusti etnisyyteen perustuvaa nationalismia, mutta se oli harvoin ideologialtaan tai tavoitteiltaan harvoin yhtä ”puhdasta” kuin joissakin muissa Euroopan valtioissa. Niinpä britit saattoivat yhtä hyvin toimia ainakin Brittein saarten ulkopuolisessa maailmassa yhtenäisen brittiläisen nationalismin innoittamana.⁷⁴

Verhottiin se sitten sivistysuskon tai nationalismin viittaan, muun maailman sivistäminen oli joka tapauksessa 1800-luvulla kiinteä osa maailmalla toimivien brittien ajatusmaailmaa. Vuosisadan puolivälissä se oli myös osa Britannian virallista ulkopolitiikkaa, johon kuului päämäärä vapaan hallinnon ja perustuslaillisen kehityksen tukemisesta vieraisissa maissa. 1800-luvun kuluessa britit avustivatkin esimerkiksi yhdistyneen Italian syntyä ja pääsyä perustuslaillisen kehityksen tielle.⁷⁵ Niinpä siirtomaiden ohjaaminen sivistyksen tielle oli luonnollinen jatke Britannian jo Euroopassa tarjoamalle ohjeistukselle.

⁷² Ihalainen 2005, 579–580. Oman osansa brittiläisen ylemmydentuntoisen maailmankuvan kehittymiseen antoi myös Britannian koulutusjärjestelmä, mistä tarkemmin luvussa 3.3.

⁷³ Mandler 2000, 225–226, 233–236.

⁷⁴ Williams 2006, 275, 281–282.

⁷⁵ Halmesvirta 2002, 196–198.

Havainnollisen esimerkin brittien ideasta siirtää sivistystään erityisesti hallinnon kautta antaa muun muassa Intiassa siirtomaavirkamiehenä toimineen Sir Richard Templen artikkeli Britannian Egyptin politiikasta vuodelta 1882. Taustoitettuaan ensin Egyptin tilannetta ja brittien osallisuutta siihen, Temple totesi että Britannian olisi pitänyt muun Euroopan suostumuksella tukea Egyptin laillista hallitsijaa. Hän korosti muutenkin laillisuuden kunnioittamisen moraalista tärkeyttä myös arabimaailmassa. Egyptin tukemisen olisi pitänyt tapahtua ennen kaikkea brittiläisen hallinnon siirtämisellä maahan, mikä olisi tapahtunut paikallisoin voimin mutta brittien ohjeistuksella.⁷⁶

Temple jatkoi artikkeliaan kuvailemalla brittiläistyypin hallinnon pystyttämisen hyötyjä Egyptissä. Niihin olisi kuulunut etenkin kansan äänen ottaminen huomioon hallinnossa, mikä olisi johtanut lopulta egyptiläisten poliittisen tietoisuuden heräämiseen. Hän vertasi toivottua kehitystä Intiaan, jonne pystytetyt osavaltiot olivat kehittyneet melko hyvin hallituiksi brittiläisen vaikutuksen ansiosta. Kirjoituksensa johtopäätöksenä Temple esitti, että brittiläistyypin hallinnon edes osittainen pystyttäminen Egyptiin olisi voinut johtaa Pohjois-Amerikan siirtokuntien tapaan orjuuden lakkauttamiseen ja olla lopulta hyödyksi koko ihmiskunnan kehitykselle.⁷⁷

Temple ei ollut yksin uskossaan brittiläisen hallinnon erinomaisuuteen. Erityisesti siirtomaahallinnossa toimivat virkamiehet vaikuttivat uskovan erittäin vahvasti maansa hallintojärjestelmän erinomaisuuteen ja universaaliuteen. Heidän tehtävänä oli vain kylvää siirtomaihin sivistyksen siemen, joka auttaisi kasvattamaan siirtomaista lopulta kansallisen heräämisen kautta Britannian kaltaisia hyvin hallittuja moderneja valtioita.

Kyseinen brittien näkemys maansa erityislaatuudesta ja heidän hallintonsa universaalista sovellettavuudesta johti myös muiden kansojen halveksuntaan. Koska britit näkivät itse jo olevansa sivistyksen huipulla, he ylenkatsoivat myös muita sivistyneiksi lukemiaan kansoja. Esimerkiksi Manner-Euroopan maiden sekä

⁷⁶ ”[--] For the civil administration of the country the Egyptian government will require instruction and guidance. The manner of affording such guidance will probably have to be decided by England, after consulting the other European powers.”, Sir Richard Temple 1882, ”Principles of British Policy in Egypt”, teoksessa: Burton 2001, 206.

⁷⁷ Sir Richard Temple 1882, ”Principles of British Policy in Egypt”, teoksessa: Burton 2001, 204–208.

Yhdysvaltojen kuvailussa britit käyttivät pääosin alentuvaa kieltä lukuun ottamatta niitä piirteitä, joita voitiin käyttää myös Britannian kuvailuun.⁷⁸

Niinpä maailmaa 1800-luvun lopulla havainnoineet britit sulkivat useimmiten silmänsä muiden maiden positiivisilta piirteiltä ja keskittyivät sen sijaan korostamaan oman maansa erinomaisuutta. Hierarkian laatiminen maailman kansoille – jonka huipulla Britannia luonnollisesti oli – johti muun muassa viktoriaanisen ajan brittimatkailijoille ominaiseen kaikenkattavaan ylimielisyyteen, sovinismiin ja jopa suoranaiseen muukalaisvihaan.⁷⁹

Viktoriaaniseen sivistyskäsitykseen liittyi siis ennen kaikkea brittien itseymmärrys kansakunnastaan sivilisaation korkeimpana saavutuksena, mikä antoi heille oikeuden ylenkatsoa kaikkia muita kansoja. Maailmalla matkanneet viktoriaaniset britit ja erityisesti siirtomaavirkamiehet olivat varustettu hyvin vahvalla kansallisen ylpeyden tunteella ja muiden saavutusten väheksynnällä. Tästä näkökulmasta ei olekaan vaikea ymmärtää, miksi myös aasialaisiin liitettiin miltei ainoastaan negatiivisia tai jopa halventavia piirteitä.

Kansallista ylpeyttä korostivat erityisesti konservatiivit, joiden näkökulmasta Britannian imperiumi oli suuri historiallinen saavutus ja osoitus heidän kansallisesta erityislaadustaan sekä kyvystään hallita muita kansoja. Toisaalta konservatiivien näkemykselle oli olemassa myös vastakkainen puoli, mikä ilmenee seuraavassa Britannian 1800-luvun poliittista kenttää taustoittavassa alaluvussa.

3.2 Puoluepolitiikan vaikutus näkemyksiin imperiumista

Britannian politiikka ja hallinto perustui 1800-luvulla kaksipuoluejärjestelmään, jossa konservatiivipuolue (*toryt*) ja liberaalipuolue (*whigit*) useimmiten vuorottelivat maan johdossa. Vuosisadan lopulla liberaalit johtivat maata vuosina 1868–74, konservatiivit vuorostaan 1874–80 ja liberaalit uudelleen 1880–85. Konservatiivit palasivat valtaan vuoden 1886 vaalivoiton turvin, jonka jälkeen he hallitsivat vuosien 1886–1905

⁷⁸ Newsome 1998, 94–100.

⁷⁹ Newsome 1998, 92–93.

välistä aikaa (lukuun ottamatta vuoden 1892 vaalitappion aiheuttama ja vuoteen 1895 kestänyttä aikaa oppositiossa) liberaali-unionistien tuella.⁸⁰

Puolueet erosivat jonkin verran näkemyksissään Britannian imperiumista ja ennen kaikkea sen ylläpidosta. 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla liberaalit ajoivat kotimaan uudistuspolitiikkaa muun muassa työväestön olojen parannuksiin, kansalaisten poliittisten oikeuksien lisäämiseen sekä koulutuksen parantamiseen liittyen. Konservatiivit sen sijaan ajoivat Benjamin Disraelin johdolla brittien kansalliseen identiteettiin ja ylpeyteen pohjautuvaa kansallista uudistuspolitiikkaa. Lisäksi he paransivat merkittävästi myös maan sosiaalisia oloja, vaikka Disraelin pääpaino olikin Britannian aktiivisessa ulkopolitiikassa.⁸¹

Vaikka kysymys siitä, miten pitkälle liberaaleja periaatteita tulisi toteuttaa Britanniassa, myös jakoi puolueita, oli liberalismi joka tapauksessa keskeinen osa brittien itseymmärrystä. Heidän erityinen ”englantilainen luonteensa” – mihin liittyi muun muassa kokemus poliittisesta vapaudesta – lisäsi englantilaisuuden elinvoimaa myös Brittein saarten ulkopuolella ja antoi heille erityisen edun maailmalla.⁸²

Lisäksi englantilaiset pitivät hyveenään sitä, että he olivat onnistuneet hillitsemään maassaan barbaarisena nähdyin nationalismin, jonka sijaan he korostivat isänmaallisuutta ja kansallista ylpeyttä maailmanlaajuisesta imperiumistaan.⁸³ Jälleen on syytä kyseenalaistaa näkemys, ettei 1800-luvun Britanniassa olisi esiintynyt nationalismia. Sitä vastoin Britannian 1700- ja 1800-luvun vaihteen sodat Ranskaa vastaan, yhtenäinen protestanttinen uskonto sekä Britannian maailmanlaajuisen imperiumin rakentaminen loivat perusteet yhtenäiselle brittiläiselle kansalliselle identiteetille ja nationalismille.⁸⁴ Niinpä jos väitetään, ettei brittien aatemaailmaan sisältynyt 1800-luvulla nationalismia, tällöin pyritään todennäköisesti vain häivyttämään brittien toiminnasta maailmalla nationalismiin liitetyt negatiiviset piirteet.

⁸⁰ Black 1997, 221–224.

⁸¹ Black 1997, 221–224.

⁸² Stapleton 2000, 252–257.

⁸³ Stapleton 2000, 246–252.

⁸⁴ Williams 2006, 277–282, 291–292.

Sen sijaan liberalistiset näkemykset esimerkiksi vapaudesta yhdistivät brittejä nationalismia ongelmattomammin yli puoluerajojen ja myös niillä perusteltiin heidän ylivertaisuuttaan maailmalla. Julia Stapletonin (2000) mukaan isänmaallisuuden kieli siirtyi Britanniassa 1800-luvun puolivälistä lähtien tiiviiksi osaksi myös konservatiivien imperialismin puolustamista.⁸⁵ Liberaalien ja konservatiivien näkemyseroja selvennän seuraavaksi puolueiden 1800-luvun lopun johtohahmojen Benjamin Disraelin ja William Gladstonen puheiden esittelyllä. Puheissaan he käsittelevät konservatiivien ja liberaalien periaatteiden eroja sekä Britannian sivistystehtävää.

Disraeli korosti vuonna 1872 pitämässään puheessa konservatiivisen puolueensa asemaa ennen kaikkea kansallisena puolueena, jonka päämäärinä olivat: 1) maan perinteisten instituutioiden (monarkia, laaja omistusoikeus ja kansallinen kirkko) ylläpito, 2) imperiumin pitäminen voimissaan sekä 3) kansan ja erityisesti työväenluokan olojen parantaminen. Disraeli näki näiden kaikkien tavoitteiden toteutuvan parhaiten vahvassa ja suuressa Britannian imperiumissa, josta maan kaikki kansalaiset olisivat voineet tuntea ylpeyttä.⁸⁶

Disraeli hyökkäsi puheessaan laajasti liberaaleja ja heidän politiikkaansa vastaan. Hänen mielestään joihinkin liberalismiin keskeisiin piirteisiin suhtauduttiin Britanniassa epäluuloisesti ja lisäksi liberaalit olivat johdonmukaisesti murentaneet imperiumin perusteita maan johdossa ollessaan. Disraeli asettikin puheensa lopuksi vastakkain liberaalien kosmopoliittiset ja hänen puolueensa kansalliset periaatteet, joiden välillä hän uskoi kansan sympatioiden taipuvan lopulta konservatiivien tueksi.⁸⁷

Niinpä kysymys oli Disraelin mukaan lopulta siitä, halusivatko britit tyytyä liberaalien tarjoamaan mannereurooppalaisen mallin mukaan rakennettuun Britanniaan vai olla suuri ja imperialistinen maailmanvalta, mitä konservatiivit heille tarjosivat maan kohtalona.⁸⁸ Konservatiivit argumentoivat siis vahvasti liberaalien

⁸⁵ Stapleton 2000, 246–252.

⁸⁶ Disraeli 1872, “Conservative and Liberal Principles”, teoksessa: Burton 2001, 131–135.

⁸⁷ Disraeli 1872, “Conservative and Liberal Principles”, teoksessa: Burton 2001, 131–135.

⁸⁸ Disraeli 1872, “Conservative and Liberal Principles”, teoksessa: Burton 2001, 131–135.

mannereurooppalaisia arvoja vastaan ja esittivät itse olevansa sitä vastoin kansan ja Britannian suuruuden asialla, josta he voisivat kansakuntana tuntea ylpeyttä.

Tässä vaiheessa on syytä huomioida, että mannereurooppalaisuudella pelottelu oli jo 1800-luvulla vahva sekä helposti kansaan vetoava sisäpoliittinen argumentti (ja on sellainen edelleen). Britit olivat pyrkineet erottautumaan koko modernin historiansa ajan mantereen riitaisista ja yhteiskunnallisesti epävakaisista valtioista.⁸⁹ Mannermaisuuuden vierastaminen näkyi myös Britannian ulkopoliitikassa: 1800-luvun puolivälissä oltiin siirtymässä häikäilemättömään brittien kansallisten etujen ajamiseen ulkopoliittikkaan aiemmin kuuluneen perustuslaillisten liikkeiden tukemisen sijaan. Ulkopoliitiikan muutosta kansallisempaan suuntaan kritisoi tuolloin myös William Gladstone, joka oli vielä 1850-luvulla liberaalien nouseva kyky, mutta nousi myöhemmin puolueen johtohahmoksi.⁹⁰

Vuonna 1878 pitämässään puheessa Gladstone syytti konservatiiveja perusteettomasta maanahneudesta sekä brittiläisten periaatteiden pyörtämisestä heidän ajaessaan sokeasti imperiumin kansallisia etuja. Hänen mukaansa imperiumin aate oli sisäänrakennettu jokaiseen brittiin ja se oli myös toteutunut normaalisti esimerkiksi Amerikan siirtokuntien perustamisessa sekä niiden itsenäistymisessä. Sen sijaan 1800-luvulla imperialismi oli muuttunut vain kilpailuksi uusien alueiden haalinnassa, jossa Britannia käytti hyväkseen materiaalista ja moraalista paremmuuttaan muihin eurooppalaisiin valtioihin verrattuna.⁹¹

Gladstone katsoi, että erityisesti Krimin sodasta vuodesta 1857 lähtien Britannia oli siirtynyt kansojen sivistämisestä ja ihmisarvon kunnioituksen lisäämisestä imperiumin kasvattamiseen omien kansallisten etujensa nimissä. Niinpä oli päädytty tilanteeseen, jossa brittien siirtomaahallinnon tehtävä oli kasvanut ylimitoitetuksi ja maan pyhimmät peruseriaatteet olivat ristiriidassa Britannian siirtomaissaan salliman hallinnon kanssa. Ratkaisuna tilanteeseen Gladstone halusikin rajoittaa Britannian imperiumin maan voimavaroja vastaavaksi ja palata maan peruseriaatteiden, kuten

⁸⁹ Matikainen 2002, 211; Halmesvirta 2002, 179, 182–183.

⁹⁰ Halmesvirta 2002, 190–191, 194–195.

⁹¹ Gladstone 1878, ”England’s Mission”, teoksessa: Burton 2001, 135–138.

oikeudenmukaisuuden (*justice*) ja ihmisyyden (*humanity*) kunnioittamiseen myös siirtomaissa.⁹²

Kyseisissä puheissa tulee hyvin selvästi esille konservatiivien ja liberaalien erot asenteissa Britannian imperiumia kohtaan. 1800-luvulla konservatiivit syyttivät liberaaleja mannereurooppalaisesta kosmopoliittisuudesta ja korostivat itse kansallista ylpeyttä. Sitä vastoin liberaalit taas väittivät konservatiivien muuttuneen maanahneiksi oman etunsa ajajiksi ja unohtaneen Britannian kansan sekä sen synnyttämien instituutioiden vahvuudet. Puoluetausta ja sen sanelemat ennakoasenteet imperiumista antoivat todennäköisesti osansa myös Curzonin näkemyksiin aasialaisista sekä ulkomaalaisista yleisemmin.

3.3 Curzon yläluokkaisena matkailijana ja konservatiivipoliitikkona

Curzonin elämä sivusi monelta osin Britannian imperiumin kehitystä hänen elinaikanaan. Erityisesti Curzonin kiinnostus imperiumin itäisiin osiin – Intian kautta muuhun Aasiaan – määrittäi hänen elämänvaihteitaan aina 1900-luvun alkuun saakka. Curzonin kenties pysyvimmäksi saavutukseksi jäikin hänen työnsä Intian varakuninkaana, vaikkei sitä osattukaan juuri arvostaa vielä hänen elinaikanaan. Intian ja sen vanavedessä koko muun Aasian asioiden lisäksi Curzonia kiinnosti politiikassa erityisesti puhetaito ja hyvä hallinto, jota hän pyrki jatkuvasti kehittämään brittiläisessä imperiumissa.⁹³

Parlamentaarisen puhetaidon merkityksestä Curzonille kertoo sekin, että hän julkaisi vuonna 1913 kirjan parlamenttipuheiden retoriikasta. Kari Palosen (2011) mukaan Curzon uskoi vahvasti parlamenttipuheiden konkreettiseen poliittiseen merkitykseen esimerkiksi äänestystulosten muodostumisessa. 1800-luvun kuluessa Britannian parlamentin alahuoneen puheiden tason katsottiin laskeneen 1700-luvun loppupuolen suurista puhujista. Samalla puheiden pitämisestä tuli alahuoneen edustajien toiminnan keskeinen kriteeri ja äänestäjät odottivat edustajiltaan aktiivista osanottoa parlamentin

⁹² Gladstone 1878, ”England’s Mission”, teoksessa: Burton 2001, 135–138.

⁹³ Gilmour 2004, 792–796.

keskusteluihin. Puhetaidon merkitys Curzonille näkyi myös hänen pitämässään parlamenttipuheissa, joista muutaman nostan esille jo seuraavissa kappaleissa.⁹⁴

Curzonia voidaan luonnehtia leimallisesti viktoriaanisen ajan Britannian yläluokkaiseksi konservatiivipoliitikoksi ja siirtomaahallintovirkamieheksi. Vaikka häntä kritisoitiin ankarasti koko hänen elämänsä ajan, Curzonia on sittemmin alettu arvostaa yhtenä sukupolvensa merkittävimmistä poliittisista ajattelijoista.⁹⁵ Aikalaisten usein kriittisestä suhtautumisesta huolimatta Curzonilla oli myös tukijoita ajatuksilleen imperiumista ja toimilleen esimerkiksi Intian varakuninkaana.

Esimerkiksi Curzonin puheita kokoavaan *Subjects of the Day* -teokseen (1915) johdannon kirjoittanut Evelyn Baring (Cromerin kreivi) kuvaili Curzonia hyvin positiivisesti Britannian imperiumin palveluksessa. Hän piti Curzonia brittiläisen imperialismin ylevyyden ja keskinäisen kunnioituksen kannattajana – erityisesti verrattuna tuolloin maailmalla levinneeseen saksalaiseen imperialismiin.⁹⁶ Baringin mukaan Curzon painotti puheissaan imperiumin velvollisuutta sekä vastuuta hallitsemiaan alueita kohtaan, mikä tarkoitti muun muassa anglosaksien sivistysvelvollisuutta.⁹⁷ Kirjaan kootuissa puheissa korostuu usein ylevyys Curzonin puhettavassa hänen kuvaillessaan brittihallinnon tavoitteita ja vastuuta imperiumissa.

Vuoden 1906 Imperiumi-päivänä (*Empire Day*) pitämässään maljapuheessa – jonka hän omisti Britannian merentakaisille dominioille – Curzon korosti brittien velvollisuutta ja vastuuta siirtomaista. Hän uskoi, että britit olivat antaneet kolonioilleen yhden maailman parhaista hallintojärjestelmistä, joka hyödyttäisi niiden kehitystä pitkälle eteenpäin. Imperiumi oli historiallinen ja sosiaalinen tosiasia, jonka tulisi kehittää yhtäläillä niin emämaata Britanniaa kuin sen hallinnon alaisia kolonioitakin.⁹⁸ Curzonin maailmankatsomuksessa imperiumi oli siis erottamaton osa Britanniaa. Imperiumin hallitsemisen sekä sivistämisen hän näki brittien velvollisuutena.

⁹⁴ Palonen 2011, 13–15; Curzon 1913. Laajemmin Curzonin parlamenttipuheista luvuissa 5 ja 6.

⁹⁵ Gilmour 2004, 801.

⁹⁶ Teoksen julkaisun ajankohta ensimmäisen maailmansodan jo sytyttyä vahvasti todennäköisesti Baringin negatiivista suhtautumista saksalaiseen imperialismiin.

⁹⁷ Curzon 1915, xiii–xxiv.

⁹⁸ Curzon 24.5.1906, ”The British Empire”, teoksessa: Curzon 1915, 3–7.

Imperiumin yhtenäisyyttä erottamattomana osana Britanniaa symboloi erityisesti yhteinen hallitsija, 1800-luvulla kuningatar Viktoria (1837–1901) ja 1900-luvun alussa kuninkaat Edvard VII (1901–10) sekä Yrjö V (1910–36). Myös Curzon huomioi yhteisen hallitsijan merkityksen imperiumille esimerkiksi vuoden 1911 kesäkuussa maljapuheessa, jonka hän piti Yrjö V:n kruunajaisiin saapuneiden ulkomaisen lehdistön vierailijoille järjestetyssä juhlatilaisuudessa. Curzon nosti puheessaan hallitsijan imperiumin suurimmaksi yhtenäisyyden symboliksi, mikä toisti ajatusta imperiumin alamaista yhden yhteisen monarkin lapsina.⁹⁹

Koko Britannian imperiumin katsottiin siis kuuluvan saman sivistyksen piiriin, joka kumpusi brittien historiansa kuluessa muokkaamasta yhteiskuntajärjestelmästä ja erityisesti heidän erinomaisesta hallinnostaan. Olikin vain luonnollista että he halusivat jakaa kyseistä erinomaisuuttaan myös muuhun maailmaan, mikä tosin käytännössä tarkoitti brittivallan levittäytymistä maailmalle heidän sotilaallisen voimansa avulla.

Brittiläisen ylemmydentuntoisen maailmankatsomuksen kehittymiseen oman osansa antoi viktoriaanisen Britannian koulutusjärjestelmä. Sillä oli merkittävä osa virkamiesten rekrytoinnissa siirtomaahallintoon, johon tarvitut poliitikot sekä virkamiehet koulutettiin hyvin pitkälti muutamissa huippuyliopistoissa. Erityisesti jotkut hyvin korkealle arvostetut yliopistot – kuten Oxford – olivat usein yläluokkaisten brittien ensimmäinen askel virkamiehen tai poliitikon uralla.¹⁰⁰

Curzon oli aloittanut akateemisen koulutiensä Etonin yksityiskoulussa, jossa hän opiskeli vuosina 1872–1878 ja menestyi erinomaisesti. Etonin jälkeen Curzon pääsi vuonna 1878 yhteen maan kuuluisimmista yliopistoista eli Oxfordin *Balliol Collegeen* opiskelemaan ensin klassista tutkintoa,¹⁰¹ jonka suorittuaan hänet hyväksyttiin korkealle arvostettuun *All Souls Collegeen* vuonna 1883. David Gilmour painottaa, että *Balliol* koki Curzonin opiskeluaikana ensimmäisen kautensa ”tulevien

⁹⁹ Curzon 17.6.1911, ”The Empire and the Coronation”, teoksessa: Curzon 1915, 12–15.

¹⁰⁰ Gilmour 2004, 793.

¹⁰¹ Oxfordin klassinen tutkinto jakaantui kahteen (”Mods” ja ”Greats”) osaan ja painottui kreikkalaisten sekä latinaalaisten alkuperäislähteiden tutkimiseen.

poliitikkojen ja diplomaattien lastentarhana”. Ei lienkään sattumaa, että Curzon kiinnostui Britannian imperiumin itäisistä osista enemmän juuri opiskeluaikanaan.¹⁰²

Curzon oli siis kouluaikinsa alusta lähtien erittäin kunnianhimoinen sekä määrätietoinen opiskelija. Hän vaikutti tiedostaneensa myös itse koulutuksensa merkityksen. Vuonna 1909 hän piti Oxfordissa Imperiumin lehdistön konferenssin (*Imperial Press Conference*) yhteydessä maljapuheen, jossa Oxfordin rooli ei jäänyt epäselväksi. Puheessaan Curzon kertoi Oxfordin merkittävästä osasta Britannian historiassa ja sen imperiumin rakentamisessa, muun muassa siirtomaavirkamiesten ja tuomareiden kouluttajana hallinnon tarpeisiin. Heidän kauttaan Curzon myös uskoi ”Oxfordin hengen” leviävän maailmalle ja sivistävän koko ihmiskuntaa.¹⁰³

Vaikuttaakin siltä, että brittien muun maailman sivistystehtävä kylvettiin useisiin tuleviin siirtomaahallinnon virkamiehiin erityisesti heidän opiskeluaikanaan, mistä Curzon toimii mitä parhaimpana esimerkkinä.

Gilmourin mukaan Curzon oli kunnianhimoinen ja vakaumuksellinen *tory* jo varhaisesta nuoruudestaan lähtien. Hänen kannattajuutensa ei ollut kuitenkaan äärimmäistä, ja vakaumuksestaan huolimatta Curzon ei koskaan ollut myöskään poliittinen älykkö. Häntä ei esimerkiksi kiinnostanut niinkään *tory*-filosofien ajatukset, vaan enemmän poliittinen toiminta sekä puhe- ja valtiomiestaito. Curzonille periaatteet olivat aatteita tärkeämpiä, ja lopulta kaikkein tärkeintä oli tehokas hallinto sekä sen järjestäminen.¹⁰⁴

Vaikka Curzon piti itseään myös matkailijana, ensisijaisesti hän oli hallintovirkamies ja poliitikko – joka kylläkin tiesi keskimääräistä enemmän alueista, joiden hoitoon hän osallistui. Niinpä Curzon tutustui myös Kaukoitään ja erityisesti sen valtioiden hallintoon hyvin tarkasti pyrkiessään 1890-luvulla eteenpäin poliitikon urallaan. Seuraavissa luvuissa tarkastelen aluksi, mitä taustaa varten Curzon ryhtyi tutkimaan Kaukoidän hallintoa (luku 4), seuraavaksi mitä hän itse ajatteli siitä 1890-luvulla (luku 5) ja lopuksi mihin Curzon päätyi käsityksissään 1900-luvun alussa (luku 6).

¹⁰² Gilmour 2003, 21–23, 32–34, 38–39; Gilmour 2004, 792–793.

¹⁰³ Curzon 15.6.1909, ”Oxford and the Empire”, teoksessa: Curzon 1915, 8–11.

¹⁰⁴ Gilmour 2003, 20, 28.

4. Ensiaskleet sivistyksen polulla – Kaukoidän hallinto *Encyclopaedia Britannicassa* 1850-luvulta 1880-luvulle

4.1 Hyvä hallinto: Curzonin avain sivistykseen

Ennen vuotta 1887 Curzon oli ollut jo joitain vuosia aktiivisesti mukana politiikassa. Hän toimi ensin lyhyesti pääministeri lordi Salisburyn apulaisena vuonna 1885, jonka jälkeen hänet valittiin toisella yrittämällään parlamentin alahuoneeseen vuoden 1886 vaaleissa. Curzon piti ensimmäiset puheensa parlamentissa tammikuussa 1887. Jo noiden ensimmäisten puheiden perusteella häntä luonnehdittiin loistavaksi puhujaksi, jolta tosin puuttuivat sopivat parlamentaariset käytöstavat.¹⁰⁵

Vuoden 1867 parlamenttireformin jälkeen alahuoneessa oli tullut aiempaa tärkeämmäksi se että yleensä puhuu (puheiden retoriikan tai niiden sisällön sijaan) ja lisäksi keskusteluissa sallittiin entistä useammin erilaiset välihuomautukset. Onkin mielenkiintoista jos Curzonia tosiaan pidettiin parlamentin uudistuvassa puheympäristössä käytöstavoiltaan sinne sopimattomana. Joka tapauksessa esimerkiksi Gilmourin sanoin Curzon oli luonnostaan hallintomies, mutta vailla asiaankuuluvaa parlamentaarista luonnetta.¹⁰⁶

Hyvä hallinto oli siis Curzonille hyvin tärkeää, ja hänen mielestään juuri brittiläinen hallinto edusti sen huippua 1800-luvulla. Hallinnon ensisijaisuus korostuu myös Curzonin matkakirjan johdannossa, jossa hän kuvaili kirjansa pääsisältöä:

“If, in spite of a good deal of descriptive matter that may perhaps interest or assist both the reader and the traveller, it be objected that the trail of politics is over all this work, I answer that such is the principal claim that I venture to make for it. Other writers of great ability have recorded their impressions of the social or artistic sides of Eastern life. But, in their interest in the governed,

¹⁰⁵ Gilmour 2003, 56–59, 62–64.

¹⁰⁶ Palonen 2011, 14; Gilmour 2003, 64.

they have too frequently forgotten the government; nor does the photograph of a fleeting moment lend much assistance to the forecast of a wider future.”¹⁰⁷

Kaukoidän hallinnon kuvaus on siis Curzonin johdattelemana myös tämän tutkimuksen pääteema, jota tarkastelen seuraavissa käsittelyluvuissa kronologisesti 1800-luvun puolivälistä aina 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka. Aluksi tarkastelen *Encyclopaedia Britannican* 8. ja 9. laitosten kautta, miten Kaukoidän hallintoa oli kuvattu 1890-luvulle tultaessa.

Aatehistoriallisen tutkimusotteen kielellä *Encyclopaedia Britannican* artikkelit näyttäytyvät tutkimuksen tässä vaiheessa kontekstina, jonka yhteyteen asetan Curzonin kirjoitukset seuraavassa pääluvussa. Koska tekstin aatehistoriallisessa analyysissä tärkeässä osassa ovat myös sen syntyolosuhteet,¹⁰⁸ ennen varsinaisiin *EB*:n artikkeleihin siirtymistä on hyvä palauttaa mieleen johdannon esittely kirjasarjan synnystä ja kehityksestä.¹⁰⁹ *Encyclopaedia Britannica* saavutti siis 1800-luvulla aseman, jossa sitä voitiin pitää ajan kenties tärkeimpänä tai ainakin keskustelluimpana tiedonlähteenä. Niinpä on perusteltua pyrkiä syventymään aikalaisten ajatusmaailmaan juuri *EB*:n artikkeleiden kautta. Koska Kiina oli 1800-luvun puolivälissä brittien keskuudessa tunnetuin Kaukoidän valtioista, aloitan *EB*:n tarkastelun siitä.

4.2 Kiinan ikiaikainen korruptio

Encyclopaedia Britannican 8. laitoksessa (1852–1860) Kiinaa käsiteltiin Kaukoidän maista huomattavasti eniten ja myös sen hallintoa kuvailtiin laajasti. Kuvaus alkoi melko yksiselitteisellä toteamuksella Kiinan hallintojärjestelmän (*government*) luonteesta:

¹⁰⁷ “Jos, huolimatta suuresta määrästä kuvailevaa materiaalia joka kenties kiinnostaa tai avustaa niin lukijaa kuin matkailijaakin, vastustetaan sitä että poliittisuus on jatkuvasti läsnä teoksessa, rohkenen vastata että se on tarkoitukseni. Muut hyvin lahjakkaat kirjailijat ovat merkinneet muistiin heidän vaikutelmansa itäisen elämän sosiaalisista tai taiteellisista puolista. Mutta, heidän kiinnostuksessaan hallittuja kohtaan, ovat he liian usein unohtaneet hallinnon; eikä myöskään valokuva pakenevasta hetkestä auta paljoa laajemman tulevaisuuden ennustamisessa.”, Curzon 1894, x.

¹⁰⁸ Skinner 2002, 3–5; Hyrkkänen 2002, 19, 24; Said 2003, 21.

¹⁰⁹ Ks. luku 1.2.

“In all these institutions may be discovered the traces of a primeval state of society. [--] The leading features of the government still wear the stamp of the first rude attempts to restrain savage man within the pale of social life; paternal solicitude, and protection on the part of the chief, obedience and service on that of the people. The same principles that which their history states to have regulated the pastoral tribes [--], four thousand years ago, actuate the measures of the Chinese government the present day.”¹¹⁰

Lainauksessa kiinalainen hallintojärjestelmä alennettiin tilaan, josta löytyi samat peruspiirteet kuin paimentolaiskansojen heimojärjestelmistä jo 4000 vuotta sitten. Kiinassa heimopäällikön oli vain korvannut keisari, joka tarjosi suojaa ja isällistä huolenpitoa alamaisilleen.¹¹¹ Lainauksen tekstin sävy vaikuttaakin hyvin alentavalta. Siinä Kiinan vuosituhansia säilyneet instituutiot – ja samalla koko maan hallintojärjestelmä – arvotetaan kielteisessä mielessä alkukantaisiksi.

Kiinan hallinnosta ei löydettykään juuri positiivista sanottavaa *Encyclopaedia Britannican* 1800-luvun laitosten artikkeleissa. Esimerkiksi kansan ääntä, joka oli tuolloin yksi Britannian yhteiskuntajärjestelmän peruspilareista, ei kuultu Kiinan päätöksenteossa. Sen sijaan niin sanottua ’julkista mielipidettä’ levitettiin maassa lehdistön välityksellä, mikä tarkoitti käytännössä keisarin virallista tiedotuskanavaa *Pekin Gazette* -lehteä. Niinpä Britanniassa hallintoa valvova julkinen mielipidekin oli valjastettu Kiinassa osaksi hallintokoneistoa.¹¹² Varsinaista julkista mielipidettä (sen eurooppalaisessa merkityksessä) ei siis Kiinassa ollut vielä olemassa.

Hallintojärjestelmän todellisena perustana oli *EB*:n 8. laitoksen Kiinaa kuvailevan artikkelin mukaan ikiaikainen kunnioitus vanhempia ja muita ylemmässä asemassa olevia kohtaan, joka ulottautui kaikkialle kiinalaiseen yhteiskuntaan:

¹¹⁰ “Kaikissa näissä instituutioissa voi löytää jälkiä yhteiskunnan alkukantaisesta tilasta. [--] Hallinnon pääpiirteitä leimaavat edelleen ensimmäiset rajut yritykset hillitä alkukantaista ihmistä sosiaalisen elämän rajoihin; isällisen huolenpito ja suojelus päällikön puolesta, tottelevaisuus ja palvelu kansan osalta. Samat periaatteet, jotka ovat historiassa säännelleet laiduntavia heimoja [--], neljätuhatta vuotta sitten, vaikuttavat kiinalaisen hallinnon toimii nykypäivänä.”, *EB* 8th Ed., Vol. VI, 561.

¹¹¹ *EB* 8th Ed., Vol. VI, 561.

¹¹² *EB* 8th Ed., Vol. VI, 561.

“The effect of this state morality, destructive of all real sentiment, is that of rendering every man slave to some other, and establishing a system of tyranny, which descends in an uninterrupted chain from the emperor down to the meanest peasant.”¹¹³

Kyseinen valtiollinen ajattelutapa (*state morality*) aiheutti kaikkien yhteiskunnan jäsenten välisen orjuuden ja tyrannian keisarista alaspäin aina vähäisimpään talonpoikaan saakka. Sen seurauksena kukaan ei lopulta voinut luottaa kehenkään yhteiskunnallisen ja julkisen aseman määrätessä yksilöiden väliset suhteet. Niinpä kiinalaisen hallinnon joka portaalla vallitsi mustasukkaisuuden ja epäilyn ilmapiiri, mitä artikkelissa pidettiin todisteena siitä, miten vähän kiinalaiset kunnioittivat (länsimaista) moraalikäsitystä.¹¹⁴

Kiinalaiseen hallintoon liitettiin siis *EB*:ssä moraalittomuus ja virkamiesten oman edun tavoittelu, mikä toistuu muissakin kiinalaisten elämänalueiden kuvailussa. Havainnollisen esimerkin viktoriaaniselle ajalle yleisestä tavasta kuvata kiinalaisia antaa australialainen Robert Thomson, joka osallistui vuonna 1888 keskusteluun kiinalaisten hyödyistä britti-imperiumin työvoimana. Kirjoituksessaan Thomson kuvaili myös kiinalaisten kyseenalaista moraalikäsitystä, josta hän löysi ainoastaan yhden hyveen: syvän kunnioituksen vanhempia kohtaan. Kyseinen hyvekin oli sitä paitsi seurausta ainoastaan Kiinan historian pitkästä esi-isien palvonnan perinteestä, jolla kiinalaiset oli koulutettu kunnioittamaan vanhempiaan.¹¹⁵

Vanhempien kunnioitusta lukuun ottamatta Thomson piti kiinalaisia täysin moraalittomina. Esimerkkeinä moraliin puutteesta hän kertoi, etteivät kiinalaiset kunnioittaneet tai tunteneet lainkaan velvollisuuksia kanssaihmissiään kohtaan, alistivat vaimojaan ja kaiken huippuna murhasivat omia lapsiaan. Kiinalaisilla ei siis ollut minkäänlaista käsitystä oikeasta ja väärästä, eikä heille löytynyt vertaista myöskään valehtelun taidossa. Lopulta Thomson päätteli, että yleisesti

¹¹³ “Tämän kaikki todelliset tuntemukset tuhoavan valtiollisen ajattelutavan vaikutus, on tehdä jokainen ihminen jonkun toisen orjaksi, ja perustaa tyrannia, joka laskeutuu jatkuvassa ketjussa keisarista alaspäin aina vähäpätöisempään talonpoikaan.”, *EB* 8th Ed., Vol. VI, 563.

¹¹⁴ “The jealousy and suspicion which prevails, from the sovereign on the throne to the lowest of the magistrates, evince how little they trust to the fine maxims of morality, by which, it is pretended, the throne is supported and the happiness of the people secured.”, *EB* 8th Ed. Vol. VI, 563.

¹¹⁵ Robert Thomson on the Chinese in Australia 1888, teoksessa: Burton 2001, 75–77.

ottaen ”kiinalainen tuntee kaiken roskan, jonka mieli ilman yhtäkään moraalista periaatetta voi vaan omaksua,” jo kauan ennen kuin hän lähti kotimaansa suojista.¹¹⁶

Ehkä juuri moraalittomuudesta juontuva, toistuva piirre Kiinan hallinnon kuvailussa oli sen pitäminen läpeensä korruptoituneena. Esimerkiksi jo *EB*:n 8. laitoksen artikkelissa viitataan järjestelmässä vallitsevaan epäluottamukseen ja moraalin puutteeseen, vaikkei siinä suoraan mainittukaan korruptiota.¹¹⁷ Sitä vastoin *Encyclopaedia Britannican* 9. laitoksessa (1875–1889) läpi koko hallinnon ulottuvaa korruptiota pidettiin kiistattomana tosiasiana, vaikka hallintojärjestelmälle annettiin jo jonkinlaisia ansioitakin.¹¹⁸

Yleisesti *EB*:n 9. laitoksen artikkelissa jatkui melko kokonaisvaltainen Kiinan hallintojärjestelmän kuvailu. Kielen sävy ei juuri muuttunut aiemmasta painoksesta, vaikka 9. laitoksen artikkelissa ei käytettykään yhtä voimakkaita ilmauksia järjestelmän heikkouksien kuvauksessa. Hallintoa kuvattiin edelleen perusluonteeltaan alkeelliseksi, vaikka se saikin ytimekkään ja tieteellisemmältä kuulostavan leiman ”patriarkaalisena despotismina” (*patriarchal despotism*):

“The government may be described as a patriarchal despotism. [--] All this carries us back to a very primitive state of society - to one which probably existed among the Chinese immigrants who first settled to the plains of China, and which has been perpetuated down to the present day unaltered and without interruption.”¹¹⁹

Hallintojärjestelmä muistutti edelleen kirjoittajaa ”hyvin alkukantaisesta yhteiskunnan tilasta” (*a very primitive state of society*), jonka hän oletti pysyneen täysin samanlaisena siitä saakka, kun ensimmäiset kiinalaiset olivat asettuneet alueelle.

¹¹⁶ “[--] the fact is the ”Chinkie” generally knows all the filth that a mind with not a single moral principle in it could possible imbibe, long before he leaves sight of teeming dens and hovels of Canton or Hong Kong.”, Robert Thomson on the Chinese in Australia 1888, teoksessa Burton 2001, 77.

¹¹⁷ *EB* 8th Ed., Vol. VI, 563.

¹¹⁸ “Theoretically the system of government in the provinces is excellent, but as a matter of fact it is corrupt to the core.”, *EB* 9th Ed., Vol. V, 669.

¹¹⁹ “Hallintoa voidaan kuvailla patriarkaaliseksi despotismiksi. [--] Kaikki tämä vie meidät takaisin hyvin alkukantaiseen yhteiskunnan tilaan – sellaiseen, joka todennäköisesti oli olemassa jo niiden kiinalaisten maahanmuuttajien keskuudessa, jotka ensimmäisinä asettuivat Kiinan tasangoille, ja joka on jatkunut nykypäivään saakka muuttumattomana ja ilman häiriöitä.”, *EB* 9th Ed., Vol. V, 667

Kyseinen kuvaus oli selkeää toistoa *EB*:n 8. laitoksesta. Kehityksen täydellinen puuttuminen toistuikin kuvauksissa Kiinan hallinnon ilmeisimpänä piirteenä.

Aiemman kuvauksen kaltaisena pysyi myös hallinnon perustuminen vanhempien kunnioittamiseen. Koko Kiinan hallintoteoria perustui *EB*:n 9. laitoksen artikkelin mukaan ajatukseen, jossa alamaiset olivat keisarin lapsia ja keisarin tehtävä oli Taivaan Poikana tulkita Taivaan tahto lapsilleen muun muassa suorittamalla erinäisiä seremonioita.¹²⁰ Kiinan yhteiskuntajärjestelmä 1800-luvulla oli siis kiinalaisen perheen kaltainen. Samoin kuin perhe perustui vanhempien ja lasten väliseen kunnioitukseen sekä velvollisuuksiin, myös hallinto perustui keisarin huolenpitoon alamaisistaan ja vastavuoroisesti alamaisten kunnioitukseen keisariaan kohtaan.

Lopulta Kiinan hallinnon silmiinpistävin piirre *Encyclopaedia Britannican* 8. ja 9. laitoksissa vaikuttaa olleen hallinnon vuosituhantinen pysyvyys, tai toisin sanoen pysähtyneisyys. Kuvaamalla Kaukoidän maat paikalleen pysähtyneiksi ja kehittymättömiksi 1800-luvun britit korostivat niiden vastakohtaisuutta ja jälkeenjääneisyyttä eurooppalaisten moderniin kehitykseen verrattuna.¹²¹

Kiinan ja sen hallintojärjestelmän kuvaus oli *EB*:n maakohtaisista artikkeleista ylivoimaisesti pisin. Kiinan laaja kuvaus helpottikin muiden Kaukoidän maiden artikkeleiden ymmärtämistä, koska niissä viitattiin usein maiden hallintojärjestelmien samankaltaisuuteen. Erityisesti seuraavaksi käsittelemäni Koreasta kertovat artikkelit olivat tiedollisesti melko vaatimattomia vielä kirjasarjan 8. ja 9. laitoksissa, joissa maa esiteltiin pitkälti suhteessa Kiinaan.

¹²⁰ ”The whole theory of government is the embodiment of parental and filial piety. As the people are the children of the emperor, so is he the Teen-tsze or the Son of Heaven; and standing in this intermediary position, it pertains to him, and to him alone, to mediate between he and his father, Heaven, and his children, his subjects. His sacrifices and prayers to Heaven are conducted with great parade and ceremony.”, *EB* 9th Ed. Vol. V, 668.

¹²¹ Park 2002, 515–516, lisää aiheesta luvussa 4.5.

4.3 Kidutus korruption lisänä – Korean hallinto Kiinan vanavedessä

*Encyclopaedia Britannica*n 8. laitoksessa Koreasta löytyikin hyvin lyhyt (vain noin puolikkaan sivun mittainen) artikkeli, todennäköisesti koska maasta ei yksinkertaisesti tiedetty Britanniassa paljoakaan vielä 1800-luvun puolivälissä. Artikkelissa mainittiin ainakin jossain määrin hallintoon liittyen:

”The kingdom of Corea, although tributary to China, is governed by at will by its own king - the Chinese emperor doing little more than formally ratifying his decrees.”¹²²

Kyseisestä kuvauksesta ilmenee, että Korea oli oma valtiollinen kokonaisuutensa jota hallitsi oma kuningas, vaikka maa oli edelleen virallisesti alisteinen Kiinan keisarille. Kuvauksen vaatimattomasta tietomäärästä huolimatta siihen sisältyvässä niemimaan maantieteellisestä kuvauksessa pääteltiin, että Korean pinnanmuodostus sekä ilmasto palvelivat hyvin despotismin tarkoitusperiä katkaisten yhteydet mannermaalle.¹²³

EB:n 9. laitoksesta Koreasta löytyi jo laajempi artikkeli, jossa hallinto erotettiin omaksi kappaleekseen. Siinä Korean kuningas kuvattiin Kiinan keisarikunnan vasalliksi – mutta absoluuttiseksi monarkiksi omassa maassaan – jolla oli valta päättää kaikkien alamaistensa elämästä ja kuolemasta.¹²⁴ Mielenkiintoista lainauksessa on myös, että Korean kuninkaasta puhuttiin siinä monarkkina. Tämä herättää mielikuvan oikeudenmukaisemmasta hallitsijasta kuin 8. laitoksessa mainittu maan soveliaisuus despootin hallittavaksi.

Artikkelissa kuvattiin lisäksi Korean hallintoelimet ja virkojen avoimuus periaatteessa kaikille sopivan tutkinnon asteen suorittaneille. Käytännössä kaikki virat olivat kuitenkin varattu maata hallinneelle – ja tavallista kansaa riistäneelle – aatelille, jolla oli varaa ostaa virat. Vaikka kuninkaan lähettämiä valvojia kiersi valvomassa maan

¹²² “Vaikka Korean kuningaskunta on Kiinalle alamainen, sitä hallitsee haluamallaan tavoin maan oma kuningas – Kiinan keisarin lähinnä vahvistaessa virallisesti hänen määräyksensä.”, *EB* 8th Ed. Vol., VII, 366.

¹²³ “The eastern coast is bleak and precipitous, while the northern frontier is cold and desolate, and thus subserves the purposes of despotism by cutting off all friendly communication with the mainland.”, *EB* 8th Ed., Vol. VII, 366.

¹²⁴ “[–] a vassal to the Chinese Empire, is within his own country an absolute monarch, with power of life and death over the noblest in land.”, *EB* 9th Ed., Vol. VI, 392.

hallintoa, niin Koreassa vallitsi yleinen ja avoin korruptio Kiinan hallintojärjestelmän tavoin.¹²⁵

EB:n artikkeleissa maita yhdisti myös kidutuksen yleinen käyttö oikeudenkäynneissä, minkä osoituksena artikkelissa kuvattiin yksityiskohtaisesti erilaisia korealaisissa oikeudenkäynneissä käytettyjä kidutusmuotoja – kuten Kiinan oikeusjärjestelmän kuvauksessakin.¹²⁶ Kidutuksen käyttö ja sen välttämättömyys oikeusjärjestelmän toiminnassa vaikuttaa myös olleen yksi usein Kaukoidän maiden hallintojärjestelmiin liitetty piirre.

Tämän uskottiin johtuvan muun muassa kiinalaisten epäkunnioituksesta oikeuslaitosta kohtaan ja taipumuksesta valehteluun niin pitkään kuin totuuden kertominen vain voitiin välttää. Kiinalaisten epäkunnioitusta oikeuslaitosta kohtaan kuvattiin esimerkiksi *The Times*issa vuonna 1866 julkaistussa kiinalaisia siirtotyöläisiä käsittelevässä artikkelissa.¹²⁷

Artikkelissa kerrottiin, että kiinalaiset siirtotyöläiset olivat kyllä odotettua alistuvaisempia, mutta kuitenkin vaikeammin hallittavia kuin intialaiset. Niinpä kiinalaiset myös vaativat valvojaltaan malttia ja tahdikkuutta. Heillä ei ollut lainkaan kunnioitusta sellaisia oikeusistuimia kohtaan, joissa ei jaettu ruumiinrangaistuksia ja olivatkin muun muassa sen vuoksi hyvin alttiita varasteluun. Kiinalaisia siirtotyöläisiä käsitellyt virkailija olikin sitä mieltä, että tiukalla, ruumiinrangaistuksia sisältävä kurilla olisi ollut hyvä vaikutus heihin heti saapumisen jälkeen.¹²⁸

Korealaisten oikeuskäsitystä ja heidän hallintojärjestelmänsä pidettiin siis *EB*:n 1800-luvun artikkeleissa yleisesti hyvin alkukantaisena. Maan modernisoiminen alkoikin vasta 1800-luvun lopulla ja erityisesti 1900-luvun alussa, kun Japanin vaikutus lisääntyi hiljalleen Korean niemimaalla.¹²⁹ Vaikka Korea pyrki pysyttelytymään visusti omissa oloissaan 1860-luvulta alkaneen länsimaiden

¹²⁵ "Corruption, however, universally and openly prevails, and the supervision even of these irresponsible emissaries affords little protection against injustice.", *EB* 9th Ed., Vol. VI, 392.

¹²⁶ *EB* 9th Ed. Vol. VI, 392; *EB* 9th Ed., Vol. V, 669.

¹²⁷ *London Times*, "Chinese Emigration" 1866, teoksessa: Burton 2001, 74–75.

¹²⁸ *London Times*, "Chinese Emigration" 1866, teoksessa: Burton 2001, 75.

¹²⁹ Huotari 2000, 130; Fält 2002, 136.

painostuksen alla, japanilaiset onnistuivat avaamaan maahan kolme sopimussatamaa vuonna 1878 solmitulla Kanghai-sopimuksella.¹³⁰

Sopimus johti Japanin vaikutuksen lisääntymisen kautta joidenkin länsimaisten ideoiden rantautumiseen ja modernisaation ensiaskeliin Koreassa. Kehitys nopeutui 1880-luvulla, kun Korea solmi kaupankäyntiä avaavat sopimukset myös Kiinan, Yhdysvaltojen, Britannian ja joidenkin muiden läntisten suurvaltojen kanssa. Länsimaiden vaikutuksen lisääntyessä Koreassa sen historiallinen suojelija Kiina alkoi menettää otettaan maasta, mikä johti lopulta Kiinan ja Japanin kilpailuun niemimaan hallinnasta vuosisatojen vaihdetta lähestyttäessä. Kilpailu kiristyi Kiinan ja Japanin väliseen sotaan saakka, joka käytiin vuosina 1894–1895. Sodan voittajana Japani katkaisi Kiinan perinteisen suojelussuhteen Koreaan.¹³¹

Korean modernisaation ensiaskeleet eivät kuitenkaan saaneet merkittävää roolia vielä *Encyclopaedia Britannican* 1800-luvun laitosten artikkeleissa. Kuten on edellä käynyt ilmi, sekä Korean että Kiinan hallinnon kuvailussa esiteltiin yksityiskohtaisesti kidutuksen käyttöä oikeudenkäynneissä. Kidutusta pidettiin osoituksena maiden alkukantaisuudesta ja niiden asukkaiden täydellisestä kunnioituksen puutteesta oikeusjärjestelmää kohtaan. Olivathan britit itse jättäneet ruumiillista väkivaltaa rankaisukeinonaan käyttäneen hallinnon pitkälle historiansa hämäriin.¹³² 1800-luvun britit näyttivät oletavan, että myös itä-aasialaisten oikeuskäsitysten tulisi vastata heidän omia käsityksiään. Kun näin ei (yllättäen) ollut, britit saivat oivan syyn kauhistella Kaukoidän maiden oikeusjärjestelmien alkukantaisuutta.

Kaukoidän maiden oikeusjärjestelmiin liitetty kidutus oli vain yksi piirre niiden hallinnossa, joka herätti 1800-luvun briteissä mielikuvia heidän esimodernista historiastaan. Vertauksia Britannian historiaan esiintyy erityisesti *Encyclopaedia Britannican* Japanin hallintojärjestelmää kuvaavissa artikkeleissa, joita käsitellen seuraavaksi.

¹³⁰ Huotari 2000, 136–137.

¹³¹ Huotari 2000, 139–144. Tästä jatkoa Shimonosekin sopimuksen käsittelyn yhteydessä luvussa 5.1.

¹³² Mandler 2000, 231–232, 238.

4.4 Japani Kaukoidän suunnannäyttäjänä

EB:n 8. laitoksessa artikkeli Japanista oli vielä huomattavasti Kiinan kuvausta lyhempi, mutta toisaalta sitäkin huomattavammin Korean kuvausta pidempi. Artikkelissa hallinto eriteltiin jo omaksi osiokseen, jossa Japanin hallintomuotoa (*form of government*) kuvailtiin seuraavasti:

“The form of government in Japan resembles, in no small degree, the feudal system of medieval Europe. The sovereign power is lodged in a supreme ruler, but the greater part of the country is subject to vassal princes, who pay tribute or render military service to the lord paramount. Not only every institution, but nearly every office is hereditary, descending from father to son.”¹³³

Japani oli siis läänitetty kruununvasalleille keskiaikaisten Euroopan valtioiden tapaan. Kruununvasallit hallitsivat suurinta osaa maasta, mutta olivat puolestaan maan korkeimman hallitsijan alamaisia, jolle he myös maksoivat veroja tai tarjosivat sotilaspalvelusta.¹³⁴

Todellista valtaa Japanissa piti kuitenkin artikkelin mukaan hallussaan maan asioista päättänyt ”suuri neuvosto” (*grand council*), joka koostui kruununprinsseistä sekä alemmasta aatelista. Neuvoston päällikköä kutsuttiin ”keisarikunnan kuvernööriksi” (*Governor of the Empire*), jolla oli käsissään maan korkein valta.¹³⁵ Vallanjaon käsittelyn jälkeen artikkelissa kuvattiin hyvin tutulta kuulostavaan sävyyn maan hallintojärjestelmän luonnetta:

“[–] Such are the means by which an extensive but essentially feeble empire is held together, and hence arises the unalterable character of the laws and customs. A governor, a lord, or prince knows that if he attempt any alteration whatever, he will be instantly denounced by his colleague or secretary as a

¹³³ “Japanin hallitusmuoto muistuttaa, eikä mitenkään pienessä määrin, keskiaikaisen Euroopan feodaalijärjestelmää. Ylin valta on suvereenin hallitsijan käsissä, mutta suurin maasta osa on kruununvasallien alamaisuudessa, jotka maksavat veroja tai tarjoavat sotilaspalvelusta ylimmälle hallitsijalle. Ei vain joka institutio, mutta myös melkein joka virka on perinnöllinen, periytyen isältä pojalle.” EB 8th Ed. Vol. XII, 691.

¹³⁴ EB 8th Ed. Vol. XII, 691.

¹³⁵ “The real power of the empire is chiefly vested in the grand council of thirteen members, five belonging to the first class of society, the hereditary vassal princes, and the remaining eight to the second class, or the nobility below the rank of princes. The chief or president of this council has the title of ‘Governor of the Empire’, and in him is vested the supreme power.”, EB 8th Ed. Vol. XII, 691.

violator of the established usages of the empire, and the punishment of his crime is death. The same fear of the same inevitable doom deters the common people from mootng the slightest degree of change.”¹³⁶

Japani kuvailtiin siis vielä 1800-luvun puolivälissä alueellisesti laajaksi, mutta pohjimmiltaan vaatimattomaksi imperiumiksi, jonka yhteiskunta perustui maan lakien ja tapojen pysyvyyteen. Niin vallanpitäjiin kuin tavalliseen kansaankin ulottunut keskinäinen valvonta teki muutoksista käytännössä mahdottomia. Myös Japanin hallintojärjestelmän keskeisin piirre oli lopulta (muiden Kaukoidän valtioiden tavoin) sen muuttumattomuus, tai toisin sanoen pysähtyneisyys.¹³⁷

Vaikka Japaniin yhdistettiin Kiinan ja Korean hallintojärjestelmien tavoin ensisijaisesti muuttumattomuus, maan avautuminen ja nopea modernisoitumiskehitys 1800-luvun loppupuoliskolla ei jäänyt huomiotta *Encyclopaedia Britannicassa*. Japanilaisiin liitettiin joitain eurooppalaisia piirteitä jo 8. laitoksen artikkelissa,¹³⁸ mutta maan nopea ja laaja-alainen kehitys Meiji-restauraation (1868) jälkeen sai päähuomion vasta 9. laitoksen Japanin kuvauksessa. Kehityksen huomioiminen näkyi muun muassa jo artikkelin pituuden yli kaksinkertaistumisessa verrattuna *EB:n* 8. laitokseen.¹³⁹

Japanilaiset olivat ryhtyneet kehittämään maataan määrätietoisesti läntisten esikuvien mallin mukaan jo 1850-luvulla. Tuolloin Japani solmi – ensin vuonna 1854 Yhdysvaltain, mutta nopeasti myös Britannian ja muiden suurvaltojen – kanssa kauppa- ja ystävyyssopimuksia, jotka avasivat sen länsimaille yli 200 vuotta kestäneen eristäytymisen kauden jälkeen. Japanissa hyödynnettiin jo kiivaasti länsimaista tekniikkaa ja tiedettä, kun maassa vaihtui valta vuoden 1868 Meiji-

¹³⁶ “Tällaiset ovat keinot, joilla laaja mutta pohjimmiltaan heikko keisarikunta pidetään kasassa, ja [joista] siten johtuu lakien ja tapojen muuttumaton luonne. Kuvernööri, kartanonherra tai prinssi tietää, että jos hän yrittää minkäänlaista muutosta, joko hänen virkaveljensä tai sihteerinsä antaa hänet antaa välittömästi ilmi keisarikunnan vakiintuneiden käytäntöjen rikkojana, ja rangaistus hänen rikoksestaan on kuolema. Sama pelko samasta väistämättömästä lopusta saa tavallisen kansan luopumaan minkäänasteisen muutoksen esittämisestä.”, *EB* 8th Ed. Vol. XII, 691.

¹³⁷ *EB* 8th Ed. Vol. XII, 691.

¹³⁸ “The Japanese are described as an active, vigorous people [--], and in their bodily and mental powers more closely assimilated to Europeans rather than Asiatics.”, *EB* 8th Ed. Vol. XII, 690.

¹³⁹ *EB* 8th Ed. Vol. XII, 688–699; *EB* 9th Ed. Vol. XIII, 569–592.

restaauraatioissa, jossa keisari palautettiin maan viralliseksi (tosin vain nimelliseksi) johtajaksi.¹⁴⁰

Japanin uudistuspolitiikka kohti länsimaista modernisaatiota alkoi siis jo ennen Meiji-restauraatiota, vaikka sitä pidetään yleisesti Japanin modernisoitumisen lähtölaukauksena. Uudistukset toteutettiin valtiojohtoisesti ja niiden tavoitteena oli maan kokonaisvaltainen modernisointi länsimaiden mallin mukaan. Vuodesta 1868 alkoi joka tapauksessa noin kahden vuosikymmenen kausi, jona japanilaiset omaksuivat miltei varauksetta kaiken mahdollisen länsimaisesta kulttuurista.¹⁴¹

Tärkeä osa uudistamispolitiikkaa oli uusimman tiedon hankinta, jonka nimissä Japaniin kutsuttiin useita eri alojen asiantuntijoita ulkomailta johtamaan uudistusten aloittamista.¹⁴² Kun otetaan huomioon Japanilaisten innokkuus omaksua länsimaista kulttuuria vuoden 1868 jälkeisinä vuosikymmeninä, ei ole vaikea ymmärtää, miksi myös *Encyclopaedia Britannicassa* käsiteltiin laajasti Japanin kehitystä kyseisenä aikana.

EB:n 9. laitoksen artikkelissa maan uuden keskushallinnon aikaansaama kehitystä ilmensi esimerkiksi eri alojen hallintorakennusten rakentaminen ympäri Japania. Artikkelissa korostettiin, että Meiji-restauraation jälkeen maassa oli tehty monia hallinnollisia uudistuksia, joista ehkä tärkeimpänä koko maan saattaminen yhden keskushallinnon alaisuuteen. Lisäksi armeija ja laivasto oli organisoitu täysin länsimaisen mallin mukaan, mihin liittyen Japanissa oli runsaasti maan johdon palkkaamia länsimaisia neuvonantajia.¹⁴³

Leimallista Japanin – erityisesti hallinnollisessa – kehityksessä olikin, että siihen oli otettu tunnollisesti mallia länsimaiden modernisaatiosta. Vaikka Japanissa ei vielä kyseisen artikkelin kirjoittamisen aikaan ollut olemassa kansanedustuslaitosta,

¹⁴⁰ Fält 2002, 125–127.

¹⁴¹ Fält 2002, 129–131.

¹⁴² Fält 2002, 131–132.

¹⁴³ *EB* 9th Ed. Vol. XIII, 579–580.

siemenet sellaisen kasvuun oli kylvetty. Artikkelissa uskottiin myös, että suuri osa japanilaisista ottaisi sellaisen ilolla vastaan.¹⁴⁴

EB:n 9. laitoksen artikkelissa kiinnitettiin vielä erityistä huomiota modernin lehdistön kasvuun Japanin kehityksen osoituksena, vaikka lehdistö joutuikin toimimaan virkamiesten sensuurin alaisuudessa. Niinpä hallinnon avoin kritisointi oli miltei mahdotonta, vaikka kritiikkiä harjoitettiin jonkin verran satiirin keinoin.¹⁴⁵ Artikkelissa havaittiin näiden hallinnon siteiden hiertävän japanilaisia ja uskottiin, että lehdistön vapauttamisen sensuurista olisi ilahduttanut suurta ja vaikutusvaltaista joukkoa kansasta.¹⁴⁶

Koska myös lehdistön vapautta pidettiin yhtenä osoituksena viktoriaanisen Britannian sivistyneisyydestä (huolimatta myös brittien harjoittamasta sensuurista), ei ole yllättävää että se nostettiin esiin useampaan otteeseen Japanin modernia kehitystä arvioitaessa. On myös syytä pohtia, hiersikö hallinnon sensuuri todellisuudessa japanilaisia – ja jos hiersi, niin miten *EB*:n artikkelin kirjoittaja olisi edes pystynyt pääsemään perille japanilaisten tunnoista – vai enemmänkin kirjoittajan omaa käsitystä modernin lehdistön toiminnasta.

Japanin kuvauksessa näkyy siis selvä muutos *EB*:n 8. ja 9. laitosten artikkeleiden välillä 1850-luvulta 1890-luvun alkuun. Onkin ilmeistä, että maan nopea kehitys Meiji-restauraation jälkeen sai britit näkemään Japanin muita Kaukoidän valtioita lähempänä omaa sivistystään.

¹⁴⁴ ”The whole constitution is avowedly modelled after the Western systems. [--] There does not yet exist any house of parliament, but already the seeds have been sown from which it may rise at some future day. [--] There are not wanting indications that the establishment of a parliament, like that of England, would be welcomed by joy by a very large proportion of the people.”, *EB* 9th Ed., Vol. XIII, 580.

¹⁴⁵ *EB* 9th Ed., Vol. XIII, 580, 588.

¹⁴⁶ “The bonds imposed by the government are felt to be galling, and perfect freedom of the press would be hailed with delight by the exceedingly large and influential class interested in the maintenance and publication of this kind of literature.”, *EB* 9th Ed., Vol. XIII, 588.

4.5 Sivistymätön Kaukoita

Japani oli kuitenkin ainoa Kaukoidän valtio, jonka 1800-luvun kuvauksessa voidaan löytää jo samankaltaisuuksien hakemista pelkkien erilaisuuksien korostamisen sijaan. Japanista sai muita Kaukoidän valtioita järkeenkäyvämmän ja enemmän länsimaita muistuttavan kuvan. *EB*:n näkökulmasta Japanissa olikin selvästi havaittavissa kehitystä ja avoimuutta länsimaisille ideoille jo 1860-luvulta lähtien.

Myös Kiinan hallintojärjestelmän kuvausten sävyssä on huomattavissa kehitystä *EB*:n 8. ja 9. laitosten välillä, vaikka Kiinan muuttumattomuus säilyikin kuvausten päähavaintona. 9. laitoksessa kiinalaista järjestelmää ei enää tuomittu yhtä suoralta kädeltä kuten 8. laitoksessa – vaikka siinä nostettiin edelleen esiin lähinnä hallinnon epäkohtia. *Encyclopaedia Britannican* Kaukoidän kuvausten kieli muuttuikin 9. laitoksessa objektiivisemmaksi 8. laitoksen miltei itsetarkoitukselliselta vaikuttavan kriittisyyden sijaan.

Objektiivisuuden lisääntyminen johtui varmasti osittain yksinkertaisesti tiedon lisääntymisestä, mutta se ei kuitenkaan estänyt brittejä näkemästä Kaukoitää ensisijaisesti itselleen vieraana. Kaukoidän maiden hallinto ja oikeusjärjestelmät sen osana näyttivät tarjoavan erityisen havainnollisen osoituksen maiden vastakohtaisuudesta Britannialle. Erityisesti kidutuksen yleinen käyttö korealaisissa oikeudenkäynneissä ja Kiinan isälliseen huolenpitoon perustunut hallinto antoivat briteille entistä suuremman innon tuomita Kaukoidän maat sivistymättömiksi ja halun jakaa heille oman kehittyneisyytensä hedelmiä.

Sivistyksellisen tason vertailussa Kaukoidän vanhoja kulttuureja ei laskettukaan lainkaan mukaan (länsimaisen) sivistyksen ja modernien valtioiden piiriin vielä 1800-luvulla, vaan ne rinnastettiin lähinnä muihin alkuperäiskansoihin kuten Australian aboriginaaleihin. Viktoriaanisille briteille yleiseen maailmankatsomukseen liittyi melko yksipuolinen kuva jo Euroopan maista, mikä johtui osaltaan brittien puutteellisesta kielitaidosta.¹⁴⁷ Niinpä on aiheellista ainakin esittää kysymys, miten

¹⁴⁷ Newsome 1998, 93.

heidän olisi ollut mahdollista ymmärtää vielä huomattavasti kaukaisempia Itä-Aasian kulttuureja.

Yhtenä vastauksena täysin vieraan kulttuurin ymmärtämiseen on orientalismiin kuuluva yksinkertaistaminen ja alistaminen. Jos palataan Saidin kuvailemiin orientalistisen kielenkäytön piirteisiin, varsinkin *EB*:n 8. laitoksen artikkeleissa kielenkäytön sävy on ilmeisen ylimielinen ja negatiivinen Kaukoitää kohtaan. Myös Kaukoidän valtioiden hallintojärjestelmien kuvaaminen pysähtyneinä ja muutokseen kykenemättöminä kuuluu olennaisesti orientalistiseen kielenkäyttöön.¹⁴⁸

Lopulta Kaukoidän valtiot pysyivät suurelta osin sivistymättöminä *Encyclopaedia Britannican* 1800-luvun kuvausten mukaan, vaikka Japanin kehitys alkoi jo selvästi erottautua Kiinasta ja Koreasta vuosisadan lopulle tultaessa. Miten sitten Curzon näki kyseiset valtiot matkakokemustensa pohjalta? Seuraavassa luvussa tarkastelen, miten Curzon kuvaili Kaukoidän valtioiden hallinnollista kehittyneisyyttä matkakirjassaan sekä 1800-luvun lopun puheissaan. Curzon oli myös melko varmasti tutustunut *EB*:n 8. ja 9. laitosten artikkeleihin¹⁴⁹ ennen matkalle lähtöään, joten on mielenkiintoista havaita eroaako hänen tekstinsä merkittävästi *EB*:n kuvauksista.

¹⁴⁸ Said 2003, 20–21, 202–203, 206–208.

¹⁴⁹ Curzon myös kirjoitti *EB*:n 11. laitokseen artikkelin Kaakkois-Aasiasta, joten hän oli varmasti hyvin tietoinen kirjasarjan merkityksestä.

5. Britannian seuraajan jäljillä – Curzonin kuvaukset Kaukoidän hallinnosta 1890-luvulla

5.1 Curzonin ura nousukiidossa

Kuten totesin edellisen pääluvun alussa,¹⁵⁰ Curzon oli 1880-luvun puolivälistä lähtien saavuttanut jo jonkinlaista mainetta poliitikkona muun muassa ristiriitaisena puhujana parlamentissa. Vuonna 1887 hänen elämässään alkoi kuitenkin suurten matkojen kausi, jonka seurauksena Curzon sai tunnustusta myös matkailijana.¹⁵¹ Jatkuvampi matkailu kesti aina vuoteen 1895 ja sen mukanaan tuomaan avioitumiseen saakka, mihin mennessä Curzon oli ehtinyt matkustaa laajasti erityisesti Keski- ja Itä-Aasiassa.¹⁵²

Ennen Aasiaan suuntautuneita matkojaan Curzon oli matkustanut vain Euroopassa sekä Välimeren rannikkoseuduilla Afrikassa ja Lähi-idässä. Vaikka hän nautti matkailusta myös turistin ominaisuudessa, Aasian lähtiessään Curzonista oli omien sanojensa mukaan tullut ”matkailija, jolla on tarkoitus” (*traveller with a purpose*). Itään suuntautuneiden matkojen tarkoitus oli poliittinen: ne muodostivat osan Curzonin laajaa tutkimusta Aasian ongelmista sekä niiden seuraamuksista brittiläiselle Intialle.¹⁵³

Curzon sai ensikosketuksen Kaukoitään vieraillessaan Japanissa ja Kiinassa ensimmäisellä maailmanympärysmatkallaan, joka kesti vuoden 1887 elokuusta seuraavan vuoden helmikuuhun. Jo tuolloin hän piti Japania huomattavasti Kiinaa viehättävämpänä, vaikka vierailun seurauksena myös Curzonin käsitykset kiinalaisista muuttuivat aiempaa myönteisemmäksi. Curzon suuntasi uudelleen Aasiaan syyskuussa 1888 tutkimaan erityisesti Venäjän asemaa Keski-Aasiassa, mistä hän julkaisikin kirjan *Russia in Central Asia 1889* seuraavan vuoden elokuussa.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Ks. luku 4.1.

¹⁵¹ *Royal Geographic Society* myönsi Curzonille seuran kultamitalin tunnustuksena hänen myyttisen Oxus-joen (tunnetaan nykyisin nimellä *Amudarja*) alkulähdettä etsineestä tutkimusmatkastaan.

¹⁵² Gilmour 2004, 794.

¹⁵³ Gilmour 2004, 793–794; Gilmour 2003, 65.

¹⁵⁴ Gilmour 2003, 67–68, 71–74.

Seuraavan kerran Curzon matkusti Aasiaan vuoden 1889 keväällä – tällä kertaa luomaan perustan Persiaa mahdollisimman yksityiskohtaisesti käsittelevälle tutkimukselleen. Seurauksena oli lopulta vuonna 1892 kokonaisuudessaan julkaistu, kaksiosainen ja yhteensä yli noin 1300 sivun mittainen teos *Persia and the Persian Question*. Kirjaa edelsi Curzonin edellisen julkaisun tavoin hänen matkan aikana kirjoittamansa artikkelit, jotka tällä kertaa oli suostunut ostamaan *The Times* aiempien vähemmän tunnettujen lehtien sijaan. *The Times*issa ylistettiin myös itse kirjaa, joka sai muutenkin pääosin positiivisen vastaanoton ja nostettiin jopa klassikon asemaan tuohon mennessä itämaista kirjoitettujen kirjojen joukossa.¹⁵⁵

Myös Curzonin poliittinen ura hyötyi hänen matkoistaan, vaikka hän joutui niiden vuoksi jäämään pois joistakin parlamentin istunnoista ja oman vaalipiirinsä tilaisuuksista. Curzon nimitettiin marraskuussa 1891 konservatiivien hallituksessa Intian-ministeriön (poliittisen) alivaltiosihteerin virkaan, joka oli hyvin sopiva asema nuorelle Aasian asiantuntijalle. Curzon oli tosin itse himoinnut ulkoasiain alivaltiosihteerin paikkaa ja virka Intian-ministeriössä velvoitti hänet lisäksi sensuroimaan hiukan tulevan kirjansa arvostelua Persian oloista. Curzon piti kuitenkin lopulta työstään ministeriössä hyvin paljon ja sai siitä myös arvostusta niin ministeriön kuin Intian virkamieskunnan keskuudessakin. Curzon sai työstään pääosin positiivisia arvosteluja myös lehdistössä, vaikka hänen ylemmydentuntoista esiintymistään kritisoitiin edelleen runsaasti.¹⁵⁶

Konservatiivihallitus joutui luopumaan vallasta vuoden 1892 vaalitappion seurauksena, mikä vapautti Curzonin jälleen matkustamaan. Hän lähtikin viimeiselle maailmanympärysmatkalleen juurikaan aikailematta jo elokuussa saapuen matkansa ensimmäiseen määränpähän eli Japaniin vielä ennen kuun loppua. Matkan tarkoituksena oli tällä kertaa kirjoittaa kaksiosainen teos Kaukoidästä sekä muutama lisää ”Keski-idästä” (*Central East*),¹⁵⁷ joista tosin vain kirjat Kaukoidästä ja Afganistanista toteutuivat. Käsittelen Curzonin vaikutelmia eri maista tarkemmin luvun jatkossa, mutta yleisesti Japani teki häneen jälleen suurimman vaikutuksen.

¹⁵⁵ Gilmour 2003, 76–80, 84.

¹⁵⁶ Gilmour 2003, 65–66, 83–87.

¹⁵⁷ Keski-itä (*Central East*) oli siis Curzonin oma nimitys Intian pohjoisille ja luoteisille raja-alueille.

Kiinakin kiehtoi Curzonia ensimmäistä vierailua enemmän, mutta Korea jäi sitä vastoin täysin naapurimaidensa varjoon.¹⁵⁸

Curzon vieraili vielä matkallaan uudelleen Japanissa ja kiersi Indokiina, mutta palasi kotimaahansa maalikuussa 1893. Britanniassa Curzon ryhtyi aikailematta laajentamaan *The Timesille* kirjoittamiaan artikkeleitaan kirjaksi Kaukoidästä, minkä tuloksena oli kesällä 1894 julkaistu *Problems of the Far East*. Kirjan vastaanotto oli jälleen suosiollinen, mitä edesauttoi muun muassa Curzon paikkansapitävät arvioinnit todennäköisestä sodasta Japanin ja Kiinan välillä. *Problems of the Far East* Curzonin aiempien julkaisujen kanssa sinetöikin 1890-luvun puoleen väliin mennessä hänen maineensa maansa parhaiten itämaisistä asioista perillä olevana poliitikkona.¹⁵⁹

Uuden maineensa siivittämänä Curzon esiintyi vuodesta 1894 eteenpäin parlamentissa aiempaa useammin ja painotti usein suurta kiinnostustaan juuri Aasiaan. Esimerkiksi heinäkuussa 1897 Curzon oli mielissään että hänelle esitettiin kysymyksiä Koreasta, koska hän piti itse Britannian toimintaa Aasian alueella tärkeimpänä aiheena imperiumin politiikassa.¹⁶⁰

Curzon saikin konservatiivien keskuudessa maineen lupaavana tulevaisuuden nimenä 1890-luvun puoliväliin mennessä. Kun liberaalien hallitus kaatui kesäkuussa 1895, saivat konservatiivit mahdollisuuden palata hallitusvastuuseen. Hallituksen eroamista seuranneissa vaaleissa konservatiivit saavuttivat selvän voiton ja liittoutuivat liberaaliunionistien kanssa, mikä asetti heidät maan johtoon aina vuoteen 1905 saakka. Curzon nimitettiin konservatiivihallinnossa ulkoministeriöön alivaltiosihteeriksi, eikä hän vielääkään päässyt varsinaiseksi ministeriksi uuteen koalitionhallitukseen. Curzon otettiin kuitenkin jäseneksi valtakunnanneuvostoon (*Privy Council*), mikä teki hänestä vasta 36-vuotiaana nuorimman sinne yltäneen poliitikon Britanniassa.¹⁶¹

¹⁵⁸ Gilmour 2003, 88–91.

¹⁵⁹ Gilmour 2003, 89, 91–93.

¹⁶⁰ “The right hon. Baronet then asked some questions about Corea, and I do not in the least deprecate his allusion to British policy in regard to that part of the world. I am always very glad when I find Members taking a great interest in that which I think myself a most important subject of Imperial politics.”, HC Deb 19 July 1897 vol 51 c437.

Huom. Viitatessani Hansardiin käytän viitteissä englanninkielistä standardimuotoa, jonka käytöstä tarkemmin Hansardin tiedotteessa, House of Commons Information Office 2008, 4–5.

¹⁶¹ Gilmour 2003, 93, 121–123; Black 1997, 221–224.

Curzon tiedosti myös itse matkustaneisuutensa ja korosti usein puhuessaan parlamentissa Aasian tärkeyttä Britannialle. Suurin osan Kaukoitään liittyvistä parlamenttikeskusteluista käsitteli Britannian asemaa Aasiassa ja parlamentin jäsenten huolta kyseisen aseman säilyvyydestä. Keskusteluissa käsiteltiin useimmiten asiakysymyksiä, joten niistä on haasteellista saada suoraan selkoa Curzonin käsityksistä sekä asenteista Kaukoitää kohtaan.¹⁶²

Kuitenkin esimerkiksi Ihalainen ja Palonen (2009) ehdottavat juuri parlamenttikeskusteluja yhdeksi olennaiseksi lähteeksi tutkittaessa eri maiden poliittisia kulttuureja. Britannian parlamentti on kiistatta yksi poliittisen väittelyn keskeisistä näyttämöistä, jossa on käyty kiivaita keskusteluja eri mielipiteiden välillä. 1700-luvun kuluessa Euroopassa syntyi erityinen parlamentaarisen puhetaidon (Britanniassa *parliamentary eloquence* tai *oratory*) genre, jonka tutkimuksella saataisiin kenties lisätietoa sekä nykyisten että menneiden parlamentaaristen hallintojen luonteesta. Haasteena parlamenttilähteiden tutkimuksessa on Ihalaisen ja Palosen mukaan muun muassa anakronismin ja teleologisten päätelmien vaara, jos lähteiden aikaista kielenkäytön erityisluonnetta ei oteta riittävän huolellisesti huomioon.¹⁶³

Cornelia Ilien (2004) mukaan parlamenttikeskusteluissa hallituksen edustajien odotetaan yleisesti perustelevan hallituksen toimia ja politiikkaa, kun oppositio sitä vastoin kritisoi sitä. Vaikka keskustelu olisi muuten asiapitoinen ja sivistynyt, kritiikissä kajotaan usein loukkausten muodossa myös vastakkaisten puhujien henkikohtaisiin, heidän uskottavuuttaan murentaviin ominaisuuksiin. Britanniassa parlamentin puhekulttuuri oli ollut jo edellisellä vuosisadalla kiivasta, mutta erityisesti 1800-luvulla parlamenttikeskustelut muotoutuivat useimmiten hallituksen ja opposition vastakkainasetteluksi. Parlamentaarinen puhe on siis erityinen retoriikan tyyli, johon kuuluu omat – valtioittain ja aikakausittain vaihtelevat – menettelytapansa.¹⁶⁴

¹⁶² Ks. esim. HC Deb 01 March 1897 vol 46 cc1326–1327; HC Deb 19 July 1897 vol 51 cc437–438; HC Deb 01 March 1897 vol 46 cc1326–1327; HC Deb 27 July 1896 vol 43 cc676–678; HC Deb 26 February 1897 vol 46 cc1295–1296, laajemmin parlamenttikeskusteluista luvusta 5.2 eteenpäin.

¹⁶³ Ihalainen & Palonen 2009, 17–19, 23–26.

¹⁶⁴ Ilie 2004, 46; Palonen 2011, 1–3, 15–16.

Koska Curzon oli puhujana huomattavan itsevarma ja jopa nenäkäs nuoresta iästään huolimatta, voisi olettaa että hän olisi ollut erityisen altis opposition loukkauksille. Hän edusti kuitenkin menestyksekkäästi hallitusta alahuoneessa. Curzon osoitti oman tietämyksensä avulla opposition esittämien kyselyjen ja oletusten hataran tietopohjan esimerkiksi heidän epäillessään Britannian aseman pysyvyyttä Kaukoidässä.¹⁶⁵

Ennen pääsyään valtakunnanneuvostoon Curzon oli ehtinyt myös matkustaa vielä kertaalleen Aasiaan ja avioitua yhdysvaltalaisen Mary Leiterin kanssa. Curzonin syksyllä 1894 tekemän Aasian matkan tarkoituksena oli täydentää hänen tutkimuksensa Intian raja-alueesta. Matkan pääosat olivat brittien tuella vallassa olevan Afganistanin emiirin tapaaminen Kabulissa ja tutkimusmatka Intian pohjoispuolella sijaitsevaan Pamir-vuoristoon.¹⁶⁶

Vaikka kyseinen – Curzonin siihen mennessä vaarallisin – matka rasitti monin tavoin hänen Maryn kanssa jo vuoden 1893 maaliskuussa solmimaansa, mutta salassa pidettyä kihlausta, heidän hänsä pidettiin lopulta onnellisesti Yhdysvalloissa huhtikuussa 1895. Häiden jälkeen Curzon asettautui Maryn kanssa Lontooseen ja pystyi keskittymään täysipäiväisesti politiikkaan, mutta laiminlöi samalla suurilta osin vastaviihityn vaimonsa tarpeet. Niinpä avioliitto oli täysin onnellinen ainoastaan Curzonin näkökulmasta Maryn kärsiessä samalla heidän Lontoon kodissaan kotikävästä ja yksinäisyydestä.¹⁶⁷

Työssään ulkoministeriön alivaltiosihteerinä Curzon tiedosti hyvin 1800-luvun lopun kiristyvän kilpailun suurvaltapolitiikassa ja sen haasteet Britannian ulkopoliitikalle. Vaikka Curzonin työtä vaikeutti hänen esimiehensä, ulkoministeri lordi Salisburyn ja koko ministeriön päätöksenteon salamyhkäisyys, hän onnistui hoitamaan tehtävänsä menestyksekkäästi. Tiedonpuutteesta huolimatta Curzon puolusti itsevarmoin ottein hallituksen ulkopoliitikkaa parlamentin alahuoneessa, vaikka piti sitä joissain tapauksissa liian myöntäväisenä muille Euroopan suurvalloille. Hän myös onnistui ajamaan oman näkökantansa osaksi hallituksen ulkopoliitikkaa Aasiassa, kun hän

¹⁶⁵ HC Deb 08 February 1898 vol 53 cc141–143; HC Deb 25 February 1898 vol 54 c25; HC Deb 24 February 1898 vol 53 cc1574–1576, kyseisistä keskusteluista tarkemmin luvussa 5.4.

¹⁶⁶ Gilmour 2003, 95–99.

¹⁶⁷ Gilmour 2003, 109–120, 131–134.

pyrki tasapainottamaan brittien toiminnalla Venäjän valtapiirin etenemistä Intian rajoilla ja Pohjois-Kiinassa.¹⁶⁸

Curzonin oli paljastanut jo varhain päätavoitteekseen päästä Intian varakuninkaaksi,¹⁶⁹ mihin myös hänen laaja tutkimuksensa Aasiasta oli osaltaan tähdännyt. Menestys ulkoministeriön alivaltiosihteerinä toi Curzonille tehtävään tarvittavaa poliittista kannatusta kotimaassa. Hänen nimityksenä lordi Elginiä seuraavaksi Intian varakuninkaaksi julkistettiinkin 11. elokuuta vuonna 1898. Niinpä Curzon hylkäsi tuleviksi vuosiksi kotimaansa politiikan päästyään pitkään tavoittelemaansa Intian varakuninkaan virkaan. Lähtövalmistelujen jälkeen Curzon aloitti perheineen matkan Intiaan joulukuussa 1898, saapui perille vielä ennen vuoden loppua ja aloitti juhllisuuksien siivittämänä virallisesti varakuninkaan tehtävien hoidon 6. tammikuuta 1899.¹⁷⁰

Ennen Intiaan lähtöä Curzon oli siis tehnyt itselleen nimeä parlamentin alahuoneessa, jossa puhuessaan hän käytti usein hyväkseen laajaa asiantuntijuuttaan Aasiasta. Curzonin tietämys Aasiasta oli kuitenkin ensisijaisesti kerätty hänen massiivisiin teoksiinsa, joista *Problems of the Far East* oli 1900-luvulle tultaessa viimeisin.

5.2 Eurooppalaistuva Japani

Koska Curzon kertoi jo kirjansa alussa kuvaavansa Kaukoidän valtioita ennen kaikkea poliittisesta ja hallinnollisesta näkökulmasta,¹⁷¹ kyseisestä aiheesta ainakin näennäisesti kertovaa kuvausta löytyy kirjasta runsaasti. Kuitenkin, kuten jo *Encyclopaedia Britannican* 8. ja 9. laitosten tekstien analyysistä on osin käynyt ilmi, 1800-luvun brittiläisten ulkomaiden kuvauksissa etsittiin usein vain kuvauskohteiden heikkouksia verrattuna brittiläiseen (erityisesti hallinnon) erinomaisuuteen.¹⁷² Niinpä myös Curzonin kirjaa analysoitaessa on hyvä muistaa sen subjektiivisuus pohdittaessa

¹⁶⁸ Gilmour 2003, 124–131.

¹⁶⁹ Curzon oli myöntänyt jo vuonna 1890 illallisella parlamentin alahuoneessa, että pääsy Intian varakuninkaaksi oli hänen tärkein päämääränsä muiden urasuunnitelmien ohessa, V. Cranby Curzonille 21.8.1898, viitattu teoksessa: Gilmour 2003, 135.

¹⁷⁰ Gilmour 2003, 135–142; ks. myös Gilmour 2004, 794.

¹⁷¹ Curzon 1894, x.

¹⁷² Ks. myös Newsome 1998, 92–93.

tekstin kuvausten todenmukaisuutta kohteisiinsa nähden, joka oli usein melko epäolennaista Orientin kuvauksissa.¹⁷³

Encyclopaedia Britannican artikkeleissa Japani nostettiin brittien silmissä modernisaatiokehityksensä ansiosta miltei eurooppalaisten sivistysvaltioiden joukkoon 1800-luvun lopulla.¹⁷⁴ Myös Curzonin teoksessa Japanin eurooppalaistuminen herätti eniten huomiota: hän kehui erityisesti rautateiden ja Tokion kaupungin rakentamista sekä maan armeijan erittäin nopeaa modernisointia uskollisesti länsimaiden mallin mukaan.¹⁷⁵

Japanilaisten keskuudessa vallitsi suuri innostus uudistaa maataan länsimaisten mallien mukaan aina 1860-luvun lopulta lähtien, mikä vaikutti todennäköisesti myös Curzonin myönteiseen suhtautumiseen hänen omakohtaisten kokemustensa lisäksi. Yksi ensimmäisistä ja tärkeimmistä uudistustoimista oli hallinnon perusteellinen uudistaminen, mihin otettiin aluksi mallia Japanissa 700-luvulla vallinneesta keskitetystä järjestelmästä. Maassa siirryttiin kuitenkin länsimaistyyppiseen hallintojärjestelmään jo 1880-luvun puolivälissä. Modernisoitu hallinto muiden uudistusten kanssa teki Japanista selvästi kehittyneimmän valtion Kaukoidässä 1800-luvun lopulla.¹⁷⁶

Curzonkin kehui yleisesti Japanin modernisaatiopyrkimyksiä, mutta löysi hallintojärjestelmän taustalta myös epäkohtia: esimerkiksi riitaiset kansanedustajat, hallituksen parlamentaarisen valvonnan puutteen sekä väkivallan yleisyyden vaaleissa. Hän päätteli, että japanilaiset olivat kyllä hallintojärjestelmässään omaksuneet hyvin eurooppalaisen ulkokuoren, mutta parlamentin käytännön toiminta oli maassa vielä ongelmallista.¹⁷⁷

Curzon erotteli Japanin uuden perustuslaillisen hallintojärjestelmän ongelmat kolmeen pääkohtaan, josta sen loputkin puutteet kumpusivat. Tärkeimmät ongelmat olivat siis: 1) Klaanihallinnon perinne, johon kuuluneet vallan periytyminen sekä

¹⁷³ Said 2003, 21.

¹⁷⁴ EB 9th Ed., Vol. XIII, 579–580, 588.

¹⁷⁵ Curzon 1894, 15–18.

¹⁷⁶ Fält 2002, 131.

¹⁷⁷ Curzon 1894, 18–19, 20–24, 27–34.

alueellisten klaanien välinen taistelu johtivat oligarkian ja edustuksellisuuden ristiriitaan. 2) Keisarin vahva asema, jolla oli vuosisatainen perinne Japanissa pysyvyyden symbolina ja koko kansan edustajana. 3) Hallituksen vastuullisuuden ongelma, mikä ilmeni hallituksen vastuullisuutena ainoastaan keisarille; toisin sanoen hallitukselta puuttui Japanissa parlamentaarinen valvonta.¹⁷⁸

Curzon yhdisti kuitenkin Japanin ongelmat normaaliin nuoren valtion kehitykseen, eikä tuominut maan hallintoa itämaiseksi tai kehityskelvottomaksi, kuten eräiden muiden Aasian valtioiden tapauksissa.¹⁷⁹ Hän vertasi Japanin hallinnon ongelmia eurooppalaisten valtioiden (esimerkiksi antiikin Rooman ja 1800-luvun Preussin) vastaaviin ja löysi Japanin klaanihallinnon perinteestä yhteyksiä jopa Britanniaan sen muistuttaessa häntä *whigien* oligarkiasta 1800-luvun alussa. Lopulta Curzon piti Japania vielä taistelujen keskellä olleena ”kiivaana nuorukaisena” (*impetuous youth*), mutta matkalla kohti Britannian jo saavuttamaa aikuisuuden kypsyyttä.¹⁸⁰

Myös parlamentissa pitämissään puheenvuoroissa Curzon nosti Japanin erilleen muista Kaukoidän valtioista. Japani nousi parlamentin keskusteluissa 1890-luvulla esille etenkin maan Kiinaa vastaan käymän voitokkaan sodan (1894–1895) jälkimainingeissa.¹⁸¹

Sota Kiinaa vastaan oli osaltaan seurausta Japanin nationalistisesta vastareaktiosta länsimaiselle kulttuurille, joka nousi maassa jo 1880-luvun lopulla. Japanilaiset kääntyivät tuolloin länsimaisten asioiden tarpeetonta matkimista vastaan, mutta ottivat samalla suurvalloilta vaikutteita niiden maailmalla harjoittamasta imperialismista. Japani katsoi turvallisuusetujensa olevan mantereella ja pyrki Itä-Aasiassa samankaltaiseen itseriittoiseen asemaan kuin esimerkiksi Britannialla oli Euroopassa. Niinpä maa oli valmis käymään Kiinan kanssa sodan Korean niemimaan hallinnasta

¹⁷⁸ Curzon 1894, 34–45.

¹⁷⁹ Koreaa Curzon piti erinomaisena esimerkkinä maasta, jota hallitaan edelleen perinteisen itämaisen järjestelmän turvin, ks. tarkemmin aiheesta luvusta 5.3.

¹⁸⁰ “They are problems about which European States have been fighting (and in some cases are still fighting) for hundreds of years ; and now that our own analogous conflicts are for the most part over, we may contemplate, with the sententious satisfaction of maturity, the almost identical struggles of impetuous youth.” Curzon 1894, 35, 37–38.

¹⁸¹ Ks. esim. HC Deb 27 July 1896 vol 43 cc676–677; HC Deb 24 June 1897 vol 50 cc543–547; HC Deb 05 April 1898 vol 56 cc269–274, 278, keskusteluista tarkemmin seuraavilla sivuilla.

vuosien 1894–1895 aikana. Sodan aloittamisen perusteluna Japani käytti Kiinan puuttumista Korean uudistuspyrkimyksiin.¹⁸²

Modernisoidun armeijansa turvin Japani myös voitti sodan – monien ulkopuolisten tarkkailijoiden yllätykseksi – melko nopeasti ja vihollisuudet lopettanut Shinomosekin rauhansopimus solmittiin huhtikuussa 1895. Rauhassa Kiina joutui luopumaan kaikesta vaikutusvallastaan Koreassa, luovuttamaan Japanille Taiwanin saaren sekä antamaan japanilaisille oikeuden perustaa tukikohtia Liadongin niemimaalle. Sopimus lisäsi Japanin vaikutusvaltaa Itä-Aasiassa huomattavasti, minkä vuoksi Venäjä, Ranska ja Saksa pakottivat Japanin luopumaan oikeuksistaan Liadongin niemimaalla yhteisellä väliintulolla välittömästi sopimuksen solmimisen jälkeen. Väliintulo sai japanilaiset ymmärtämään imperialistisen kilpailun armottomuuden ja lisäsi heidän päättäväisyyttään pärjätä kilpailussa jatkossa paremmin muun muassa kiihtyvän sotilaallisen varustautumisen turvin.¹⁸³

Viimeistään sodan jälkeen Japani oli siis päässyt Aasiassa länsimaiden maailmankartalle ja se otettiin huomioon oleellisena tekijänä alueen voimatasapainossa. Parlamentin alahuoneen keskusteluissa Japani nousi esille erityisesti Curzonin puheenvuoroissa Shimonosekin rauhansopimuksen ehtojen vaikutuksesta Kiinan kanssa käytävään kauppaan heinäkuussa 1896. Esimerkiksi keskusteluissa brittien kauppattaseoiden lisäämisestä ja lisärahoituksen myöntämisestä Aasiassa keskusteltiin siitä, miten sopimuksen kautta avautuneet uudet sopimussatamat Kiinassa vaikuttivat kaupankäyntiin alueella.¹⁸⁴

Sodan seuraamusten käsittelyn lisäksi Japani esiintyi 1890-luvulla parlamentin puheenvuoroissa lähinnä silloin, kun keskusteltiin maan osallisuudesta Kiinan tai Korean asemaan. Curzon toisti esimerkiksi useasti, että hallitus oli hyvin tietoinen Venäjän ja Japanin toimista Korean niemimaalla. Hän myös totesi kesällä 1897, että Kiinan ja Japanin välisen sodan jälkeen Korea nojasi Venäjään ja Japaniin (aiemman

¹⁸² Fält 2002, 134–136; Iriye 1989, 762–764; Huotari 2000, 143–144.

¹⁸³ Iriye 1989, 765, 768–769; Huotari 2000, 144.

¹⁸⁴ HC Deb 27 July 1896 vol 43 cc676–677; HC Deb 24 June 1897 vol 50 cc543–547.

Kiinaan tukeutumisen sijaan), mutta vakuutti ettei Koreaa jätettäisi Pohjois-Kiinan tavoin yksin kohtalonsa armoille.¹⁸⁵

Japanista keskusteltiin jälleen vuonna 1898 Kiinan itsenäisyyden säilyttämiseen sekä Kaukoidän yleiseen tilanteeseen liittyen, jossa Curzon pohti Britannian erityisasemaa sekä muiden suurvaltojen tavoitteita Kiinassa. Kiinan itsenäisyyden säilyttämistä käsittelevässä puheenvuorossaan hän toi esille Japanin Shimonosekin sopimuksessa vaatimat sotakorvaukset Kiinalta sekä Britannian myöntämän lainan niiden maksamiseksi.¹⁸⁶

Curzon pohti puheenvuoroissaan enemmänkin Japanin-Kiinan sodan seurauksia ja pelkäsi, että Japanin voitto sodassa sekä siitä seuranneet vaatimukset Kiinan alueella horjuttivat merkittävästi Kaukoidän voimatasapainoa Keltaisenmeren ympärillä. Curzon vastusti uusien sopimussatamien luovuttamista sekä Japanille että Venäjälle Liaodongin niemimaalla ja ennakoii Japanin suhtautumista Port Arthurin sataman luovutukseen Venäjälle. Curzon katsoi, että juuri Japanin ja Venäjän toimet olivat aiheuttaneet alueen voimatasapainon järkkymisen. Lopulta Britannian tärkein tavoite olikin voimatasapainon palauttaminen Keltaiselle merelle.¹⁸⁷

Japanin nopea kasvu itsenäiseksi toimijaksi läntisten suurvaltojen rinnalle 1800-luvun lopulla oli yksi Kaukoidän merkittävimmistä tapahtumasarjoista ennen 1900-luvun mullistuksia Itä-Aasiassa. Japanin kehitys ei ollut jäänyt myöskään Curzonilta huomaamatta hänen matkoillaan Kaukoitään 1890-luvun alussa. Hän nosti kirjassaan Japanin vielä *Encyclopaedia Britannican* artikkeleita voimakkaammin Kaukoidän kehittyneimmäksi valtioksi, joka oli erityisesti Britannian osalta tervetullut ”kansainvälisen kohteliaisuuden” (*comity of nations*) yhteisöön:

”By no power certainly would Japan be welcomed more cordially into the comity of nations, with whom already she shares so many common relationships, than by ourselves, who fill in the West the *rôle* which she aspires

¹⁸⁵ HC Deb 01 March 1897 vol 46 cc1326–1327; HC Deb 19 July 1897 vol 51 cc437–438.

¹⁸⁶ HC Deb 01 March 1898 vol 54 cc333–335; HC Deb 05 April 1898 vol 56 cc266–269.

¹⁸⁷ HC Deb 05 April 1898 vol 56 cc269–274, 278.

to play in the Far East, and whose commerce and energy have contributed so largely to her own expansion.”¹⁸⁸

Johtopäätöksenä Japanin kehityksestä Curzon näki maan mahdollisuudet tulevaisuudessa Itä-Aasiaa hallitsevana suurvaltana, samalla tavalla kuin hän piti Britanniaa itsestään selvästi muun Aasian kehityksen tärkeimpänä osana.

Japani olikin Curzonin kuvauksessa selkeästi kehittyvä valtio Kaukoidässä verrattuna alueen muihin valtioihin. Ei jää myöskään epäselväksi, että Japanin kehitys laskettiin nimenomaan länsimaisten neuvonantajien ja oppien ansioksi. Hallinnon modernisoinnin kautta Japani saavutti siis muutamassa vuosikymmenessä eurooppalaisten suurvaltojen kaltaisen aseman Kaukoidässä.

Jos Japani oli Curzonin mukaan 1800-luvun lopulla Kaukoidän voimakkain ja kehittynein valtio – minkä se myös osoitti voimannäytöllä Kiinaa vastaan – Korea oli hänelle sitä vastoin tyyppiesimerkki perinteisestä itämaisestä valtiosta.

5.3 Alistuva, itämainen Korea

Kirjassaan Curzon esitteli Korean tuntemattomimpana ja vähiten länsimaiden vaikutukselle altistuneena Kaukoidän maana. Yleisesti korealaiset olivat saamatonta, apaattista ja riistettyä kansaa, jonka keskuudessa tuotannollinen toiminta oli estetty tiukin säännöin. Vaatimattomasta yleiskuvasta erottui ainoastaan Korean pääkaupunki Soul, joka voitiin Curzonin mukaan laskea idän suurten kaupunkien joukkoon. Korea toimi myös siltana Japanin ja Kiinan välillä, vaikka se erottui kyllä selvästi molemmista. Muulle maailmalle Korea oli alkanut avautumaan vasta pakotettuna 1870-luvulta alkaen, mutta siitä huolimatta korealaisia oltiin Curzonin mukaan vääjäämättömästi liittämässä sivistyneiden kansojen yhteisöön sen porteilla kolkuttelevien suurvaltojen vaatimusten saattelemana.¹⁸⁹

¹⁸⁸ “Ei toisen suurvallan toimesta Japania toivotettaisi sydämellisemmin tervetulleeksi kansainvälisen kohteliaisuuden piiriin, kuin sen jonka kanssa se jo jakaa niin monia yhteyksiä, meidän itsemme, joka lännessä täyttää roolin, jota se [Japani] tavoittelee näyttävänsä Kaukoidässä, ja jonka kaupankäynti ja energia on edistänyt niin suuresta sen [Japanin] omaan laajentumiseen. ”, Curzon 1894, 80.

¹⁸⁹ Curzon 1894, 83–87, 98–101, 120.

Maan hallintojärjestelmässä Curzon kiinnitti eniten huomiota kuninkaaseen, jonka vieraiden vastaanottosali vertautui hänen mukaansa jopa Persian hallitsijoiden vastaanottoihin massiivisuudessaan ja järjestyneisyydessään. Periaatteessa kaikki valtiovalta Koreassa kuului kuninkaalle, jonka asema oli loukkaamaton ja jumalallinen. Todellisuudessa maata hallitsivat kuitenkin Curzonin mukaan vahvat hovisuvut, jotka kävivät kuninkaan aseman taustalla jatkuvaa kamppailua vallasta.¹⁹⁰

Kuninkaan asema ja Korean hallintojärjestelmän luonne tiivistyi maassa hallitsevaan teoriaan monarkiasta:

“The Korean monarchy is absolute, hereditary, and divine. The King is master of the lives and property of his subjects and of the entire resources of his kingdom. All offices are held at his pleasure. His word is law. In his person is concentrated every attribute of Government. If in relation to China he is a humble vassal, in his own dominions he is supreme.”¹⁹¹

Kyseinen teoria – jonka Curzon epäili periytyneen jo aikoja sitten vanhentuneista maan muinaisista asetuksista – antoi siis yksinkertaisuudessaan kuninkaalle absoluuttisen vallan Koreassa. Maan pakotettu avautuminen länsimaille oli kuitenkin johtanut myös kuninkaan aseman oikeutuksen kyseenalaistamiseen joidenkin korealaisten keskuudessa. Curzonin mukaan kyseinen tapahtumaketju johti vääjäämättä Korean kuninkuuden asteittaiseen kehittymiseen kohti länsimaisempaa – hiukan vaatimattomampaa – käsitystä kuninkuudesta.¹⁹²

Kuninkaan absoluuttisen aseman lisäksi Curzon kritisoi vahvasti korealaisten virkamiesten korruptiota. Vaikka valtion virkamiehet valittiin virkoihinsa periaatteessa kaikille avoimilla kokeilla, tosiasiaa virat olivat etukäteen maksettuja, kokeet lähinnä seremoniallisia ja Curzonin silmissä pelkkä farssi. Kuvaavaa on, että kokeet läpäisseille järjestettävät seremoniat muistuttivat Curzonia lähinnä brittiläisillä

¹⁹⁰ Curzon 1894, 150, 158.

¹⁹¹ “Korean monarkia on absoluuttinen, perinnöllinen ja jumalallinen. Kuningas on alaistensa hengen ja heidän omaisuutensa hallitsija, samaten hänen kuningaskuntansa kaikkien luonnonvarojen. Kaikki virat pidetään hänen halustaan. Hänen sanansa on laki. Hänen persoonassaan tiivistyy hallinnon kaikki ominaisuudet. Jos hän onkin nöyrä vasalli suhteessa Kiinaan, omilla hallitsemisalueillaan hän on suvereeni.”, Curzon 1894, 158.

¹⁹² Curzon 1894, 158–159.

laivoilla joskus järjestetyistä valintarituaaleista, joissa uudet merimiehet otettiin mukaan laivan miehistön jäseniksi.¹⁹³

Korean takapajuisuudesta johtuen oli ymmärrettävää, että maassa oli yritetty myös uudistaa ja kehittää joitain aloja. Näistä Curzon kuvasi esimerkiksi postiuudistusta, silkinviljelyn aloittamista, höyrylaivojen tuomista liikenteeseen, maatalouden tehostamista ja koululaitoksen uudistusta. Kaikki projektit olivat kuitenkin olleet melko epäonnistuneita. Erityisesti Korean valuutan uudistamispyrkimykset olivat olleet lyhytnäköisiä, eikä niillä onnistuttu luomaan maahan vakaata ja kaupassa käyttökelpoista valuuttaa. Juuri valuuttauudistukset olivat kuitenkin Curzonin mukaan tyypillinen esimerkki uudistusten yleisestä kohtalosta Korean historiassa.¹⁹⁴

Korealaisille kuolemanvakavat virkamieskokeet näyttäytyivät siis Curzonille lähinnä epäkypsinä seremonioina ja maan uudistumispyrkimyksille ominaisinta oli niiden lapsellinen lyhytjänteisyys sekä jatkuva epäonnistuminen. Tämä oli tyypillistä Curzonin Korean kuvaukselle kokonaisuudessaan. Hän keskittyi ihmettelemään maan erikoisuuksia tavallaan isällisellä otteella ja yritti kyllä olla ymmärtäväinen, muttei kuitenkaan pystynyt ottamaan oikein tosissaan maan eriskummallisia piirteitä.

Lopulta Korea oli Curzonille hyvin omalaatuinen maa Aasiassa, jota yhdisti hallintomuodon osalta muihin maanosan uudistumattomiin valtioihin ”aasialainen järjestelmä” (*Asiatic system*). Siihen sisältyi tyypillisesti:

”A royal figurehead, enveloped in the mystery of the palace and the harem, surrounded by concentric rings of eunuchs, Ministers of State, officials, and retainers, and rendered almost intangible by the predominant atmosphere of intrigue ; a hierarchy of office-holders and office-seekers, who are leeches in the thinnest disguise ; a feeble and insignificant army, an impecunious exchequer, a debased currency, and an impoverished people - these are the invariable symptoms of the vast vanishing *régime* of the older and unredeemed Oriental type.”¹⁹⁵

¹⁹³ Curzon 1894, 172–173.

¹⁹⁴ Curzon 1894, 177–181.

¹⁹⁵ “Kuninkaallinen keulakuva, jota verhoaa palatsin ja haaremin mysteerisyys ja ympäröi eunukkien samankeskinen piiri, ministerit, virkamiehet ja palvelijat, ja jonka tekee melkein aineettomaksi

Kyseinen määritelmä on ehkä puhtaimmillaan brittiläisten stereotypia perinteisen itämaisen hallintojärjestelmän heikkouksista. Korean kuvauksessa tulikin Kaukoidän valtioista kaikkein selkeimmin esille Curzonin ilmiselvä ylemmydentunto kuvauskohteisiinsa.

Myös parlamentin alahuoneen keskusteluissa 1890-luvulla jatkui Curzonin kielenkäytön ylemmydentuntoinen sävy hänen puheenvuoroissaan Koreaan liittyen. 1890-luvun puolivälissä Korea nousi parlamenttikeskustelussa esille lähinnä Curzonin selvittäessä maan sisäisiä tapahtumia ulkoasioiden alivaltiosihteerin (eli hallituksen edustajan) ominaisuudessa. Keskustelussa Korea näyttäytyi lähinnä voimattomana sivustakatsojana taistelussa omasta kohtalostaan, joka oli Curzonin mukaan pysyä naapurimaidensa suojeluksessa tai niiden hallinnassa.¹⁹⁶

Esimerkiksi vuoden 1896 helmikuussa Curzon varmisti, ettei Venäjä ollut miehittänyt Soulia, vaikka Korean kuningas oli kapinaa paossa venäläisten merimiesten vartioimassa Venäjän suurlähetystössä Soulissa.¹⁹⁷ Saman vuoden elokuussa hän kertoi, että venäläiset merimiehet olivat edelleen Soulissa, tosin heidän määränsä oli vähentynyt huomattavasti. Kyseiseen puheenvuoroon hän myös lisäsi, ettei Britannian hallitus ollut osallistunut Koreaa koskeviin neuvotteluihin, eikä heillä ollut samanlaista mielenkiintoa maahan kuten Korean naapurivaltioilla.¹⁹⁸

Britannian mielenkiinto Korean niemimaalla koskikin lähinnä kaupankäynnin turvaamista sekä lisäämistä. Aiheeseen liittyen Curzon toisti keskustelussa myös Japanin tilanteesta esillä olleen huolen Japanin-Kiinan sodan vaikutuksista alueen kaupankäyntiin.¹⁹⁹

Korea joutui asteittain Japanin valtapiiriin jo 1870-luvulta lopulta lähtien, mutta tiiviimmin vasta Japanin voitettua Kiinan vuosien 1894–1895 sodassa. Sota oli

juonittelun hallitseva ilmapiiri; viranhaltijoiden ja viranhakijoiden hierarkia, jotka ovat verenimijöitä mitä ohuimmassa valepuvussa; heikko ja merkityksetön armeija, varaton valtiokonttori, heikentyvä valuutta, ja köyhtynyt kansa – nämä ovat nopeasti häviävän vanhemman ja pelastamattomissa olevan itämaisen hallintotyypin vakio-oireita.”, Curzon 1894, 171.

¹⁹⁶ Ks. esim. HC Deb 10 August 1896 vol 44 c444; HC Deb 01 March 1897 vol 46 cc1326–1327; HC Deb 19 July 1897 vol 51 c437, keskusteluista tarkemmin seuraavilla sivuilla.

¹⁹⁷ HC Deb 27 February 1896 vol 37 cc1216–1217.

¹⁹⁸ HC Deb 10 August 1896 vol 44 c444.

¹⁹⁹ HC Deb 27 July 1896 vol 43 c677.

virallisesti seurausta siitä, että Kiina oli Japanin mielestä estänyt Korean uudistuspyrkimykset, joita maassa oli tavoiteltu jo 1880-luvun *Kaehwa-dang* -uudistusliikkeestä lähtien. Kun korealaiset tavoittelivat uudistuksia uudelleen vuonna 1894 voimistuneessa *Tonghak*-kapinassa ja Kiina lähetti Koreaan sotajoukkoja kapinan kukistamisen avuksi, Japani puuttui tilanteeseen julistamalla sodan Kiinalle. Japani voitti sodan helpohkosti, minkä seurauksena huhtikuussa 1895 solmitussa Shimonosekin rauhansopimuksessa Korea siirtyi lopullisesti Japanin valtapiiriin.²⁰⁰

Japani sai Koreassa tukevan jalansijan sodan aikana, jonka vielä jatkuessa Koreassa alkoi japanilaisten ohjauksessa voimakas ja pitkälle vuoteen 1896 kestänyt modernisoitumisen kausi. Näissä *kabo*-uudistuksissa pyrittiin muun muassa uudistamaan Korean keskushallinto eurooppalaistyyppiseksi, ottamaan käyttöön valtion budjetti ja poistamaan vanhat säätyerioikeudet. Suurin osa uudistuksista jäi kuitenkin vain paperille ja samoihin aikoihin myös Venäjä kiinnostui entistä enemmän Koreasta.²⁰¹

Venäläiset käyttivät hyväkseen Korean yhteiskunnallista levottomuutta 1800-luvun lopulla ja pyrkivät aktiivisesti lisäämään vaikutusvaltaansa maan hovissa. Venäläiset antoivat esimerkiksi japanilaisten käytännössä vankinaan pitämälle Korean kuningas Kjongille turvapaikan lähetystöstään, sekä lähettivät maahan myöhemmin asiantuntijoita modernisoimaan maan armeijaa. Kilpailu vaikutusvallasta Koreassa johti kasvavaan jännitteeseen Japanin ja Venäjän välillä, joka purkautui sittemmin maiden välisessä sodassa 1900-luvun alussa.²⁰²

1890-luku oli siis Koreassa jatkuvaa yhteiskunnallisten jännitteiden purkautumisen ja valtataistelujen aikaa. Britannian kiinnostusta maahan ylläpiti lähinnä Venäjän ja Japanin välinen valtataistelu Korean niemimaalla, joka brittien näkökulmasta horjutti Kaukoidän voimatasapainoa.

Britannian toissijainen mielenkiinto Koreaan tuli esille esimerkiksi Curzonin vastauksissa maahan liittyneisiin kysymyksiin maaliskuussa 1897. Vastauksissaan hän

²⁰⁰ Huotari 2000, 137–144.

²⁰¹ Huotari 2000, 145–146

²⁰² Huotari 2000, 146–149.

lähinnä vakuutteli, että hallitus toteutti pitkäjänteistä politiikka Koreassa, mutta kiinnitti kuitenkin huomiota Venäjän toimintaan maassa todettuaan että Korean asevoimia koulutetaan venäläisten ohjeistuksella. Lisäksi hän kertoi, että hallitus oli tietoinen Venäjän ja Japanin välille solmitusta sopimuksesta, jolla maa oli suljettu vierailta joukoilta. Curzon myös huomioi, että Venäjä toimi epäjohdonmukaisesti aiempaan lupaukseensa nähden ettei se ottaisi hallintaansa alueita Koreassa.²⁰³

Lopulta keskustelussa Korean tilanteesta toistui maan avuttomuus vaikuttaa omaan asemaansa Kaukoidässä, minkä Curzon tiivistä seuraavasti kesällä 1897:

”Gentleman knows enough of the history of the Far East to know that Corea is feeble and has never been able to stand alone. For years, and even for centuries, she leaned upon China, and now, since the war is over, she, by virtue of a sort of common agreement, leans on Russia and Japan.”²⁰⁴

Korea oli siis heikko ja täydellisesti riippuvainen naapurivaltioistaan 1890-luvun lopulla. Tämä todisti osaltaan länsimaisen hallinnon tehokkuutta Japanin noustua Kaukoidässä nopeasti asemaan, jossa se pystyi kilpailemaan Venäjän – eli ainakin suurilta osin eurooppalaisen suurvallan – kanssa tasapuolisesti vaikutusvallasta Koreassa.

Jatkossa Curzon esitteli puheenvuoroissaan 1890-luvun loppupuoliskolla Britannian politiikkaa Koreassa osana yleistä keskustelua Kaukoidän tilanteesta. Puheissaan hän pyrki toistuvasti osoittamaan hallituksen politiikan jatkuvuuden Korean niemimaalla. Curzonin mukaan Britannian tavoitteena oli säilyttää Korean itsenäisyys, estää Venäjän vallan kasvu niemimaalla ja edistää kaupankäyntiä alueella.²⁰⁵

²⁰³ HC Deb 01 March 1897 vol 46 cc1326–1327.

²⁰⁴ “Herrasmies tietää tarpeeksi Kaukoidän historiasta tietääkseen, että Korea on heikko eikä ole koskaan kyennyt seisomaan omilla jaloillaan. Vuosia, ja jopa vuosisatoja se nojasi Kiinaan, ja nyt sodan loputtua, se, jonkinlaisen yhteisen sopimuksen nojalla, nojaa Venäjään ja Japaniin.”, HC Deb 19 July 1897 vol 51 c437.

²⁰⁵ “Our interests in Corea, other than commercial, are first, to see that the independence of Corea is maintained, [--]; secondly, that Corean territory and Corean harbours are not made the base of schemes for territorial or political aggrandisement, so as to disturb the balance of power in the Far East and give to any one Power a maritime supremacy in the Eastern seas.”, HC Deb 19 July 1897 vol 51 cc437–438; HC Deb 05 April 1898 vol 56 cc272–273.

Tiivistettynä keskustelu Koreasta parlamentin alahuoneessa 1890-luvulla sisälsi aluksi alahuoneen jäsenten huolen Venäjän läsnäolon lisääntymisestä Soulissa, mistä se siirtyi Japanin toimien pohdintaan. Erityisen huolissaan oltiin Japanin toimien vaikutuksista kaupankäynnille. Keskustelun lopuksi päädyttiin toteamaan Korean heikkous sekä maan ajautuminen Venäjän ja Japanin valtataistelun osaksi. Korean avuttomuus vastustaa Japanin ja Venäjän puuttumista maan sisäisiin asioihin osoitti osaltaan maan uudistumattoman, itämaisen hallinnon tehottomuutta 1800-luvun lopulla. Japanin modernisoitu keskushallinto toimi selkeänä vastakohtana myös Kiinan miltei ikiaikaisen mandariinivaltion tehottomuudelle, johon syvennyn seuraavaksi.

5.4 Virkavaltainen Kiina

Tavoitteet kaupankäynnin kehittämistä ja Venäjän uhasta koskivat myös Britannian Kiinan-politiikkaa 1890-luvulla. Suurena erona Kiinan ja Korean kuvausten välillä Curzon vaikutti tunteneen Kiinaa kohtaan myös kunnioitusta, vaikka esimerkiksi korruption ilmeisyys toistui myös kiinalaisen hallinnon kuvauksessa. Curzonin kirjan Kiinaa kuvaavassa osassa pääroolin sai maan suhteet ulkovaltoihin, niin kutsutun ”Kiinan heräämisen” kritisointi sekä Pekingin kuvailu.²⁰⁶ Kiinan kuvaus erosi Japanin ja Korean kuvauksesta myös siltä osin, ettei Curzon juurikaan kuvannut kirjassaan Kiinan hallinnon piirteitä, vaan tyytyi sen sijaan lähinnä toteamaan maan johdon sekavan tilan 1800-luvun lopulla.

Curzon mainitsi Kiinan ensimmäisen kerran parlamentin alahuoneen keskusteluissa jo vuonna 1891, kun hän pohti puheenvuorossaan syitä brittien teekaupan vähenemiselle Aasiassa.²⁰⁷ Seuraavat Kiinaa käsittelevät keskustelut, joihin Curzon osallistui, käytiin alahuoneessa kuitenkin vasta vuonna 1895.

Niinpä ajallisesti varhaisemmat Kiinan kuvaukset löytyvät hänen *Problems of the Far East* -kirjastaan, jossa Curzon aloitti Kiinan käsittelyn kuvaamalla siirtymää Korean ja Kiinan välillä. Hän kirjoitti, että matkustaessaan maiden rajan yli matkailija jätti samalla Kaukoidän saamattomimman kansan taakseen ja löysi sen sijaan edestään

²⁰⁶ Curzon 1894, 361, 237–390.

²⁰⁷ HC Deb 04 August 1891 vol 356 cc1294–1296.

lannistumattoman ja muutosvastaisen kansan, jonka hallintokin oli säilynyt muuttumattomana jo tuhansien vuosien ajan.²⁰⁸ Todellisuudessa maan sisäiset levottomuudet ja valtataistelut koettelivat Kiinan hallintojärjestelmä pysyvyyttä erityisesti 1800-luvun kuluessa, vaikka maa oli pysynyt suhteellisen vakaana jo vuosisatoja Qing-dynastian hallintokaudella (1644–1912).²⁰⁹

1800-luvulla Kiinan yhteiskunnan vakautta horjuttivat etenkin kaksi tekijää: nopea väestönkasvu 1700-luvun puolivälistä alkaen ja ulkovaltojen lisääntyvä paine maan avaamiseksi kaupankäynnille 1830-luvulta lähtien. Kiina pakotettiin avaamaan alueita länsimaiden kaupankäynnille Britannian ja Ranskan sitä vastaan käymien Oopiumsotien (1840–42 ja 1858–60) seurauksena. Sodan päättäneiden epätasa-arvoisten sopimusten turvin ulkomaiden vaikutus lisääntyi Kiinassa tuntuvasti: rautateiden rakentamisen myötä ulkovaltojen vaikutus ulottui Kiinan sisäosiin ja ekstraterritorioalioikeuksien myöntämisen turvin ulkomaiden kansalaiset saivat Kiinassa vapautuksen maan tuomiovallan alaisuudesta.²¹⁰

Myös lisääntyvä ulkovaltojen paine herätti kiinalaisissa vastustusta, mutta enemmän Kiinaa ravisuttivat suuret, dynastian kukistamista tavoitelleet kapinaliikkeet. Niistä tuhoisin oli vuonna 1851 alkanut ja lopullisesti vasta vuonna 1864 kukistettu Taiping-kapina, jonka ideologia oli saanut vaikutteita kristinuskosta ja tavoitteli dynastian kukistamisen lisäksi oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. Kapinan kukistaminen vaati lukemattomia kuolonuhreja sekä massiivisen voimainponnistuksen Kiinan keskushallinnolta. 1800-luvun lukuiset kapinaliikkeet heikensivätkin Qing-dynastian valtaa merkittävästi ja tasoittivat tietä vuosisadan lopun levottomuuksille Kiinassa.²¹¹

Sisäiset ja ulkoiset paineet loivat muutostarpeen myös Kiinan korkeimmassa johdossa. Kapinoiden kukistamisen myötä maan johtoon pääsi ryhmä virkamiehiä, jotka halusivat vahvistaa Kiinaa perinteiden pohjalta. Heidän uudistusajatuksissaan tavoiteltiin maan perinteisen yhteiskuntajärjestelmän säilyttämistä ja ottamaan oppia ainoastaan länsimaiden teknologiasta – ennen kaikkea asetekniikan, kaivostoiminnan

²⁰⁸ Curzon 1894, 237.

²⁰⁹ Huotari & Seppälä 2005, 59–62.

²¹⁰ Huotari & Seppälä 2005, 62–65.

²¹¹ Kuhn 1978, 264, 316–317.

ja laivanrakennuksen aloilla. Uudistuspyrkimykset eivät tuottaneet kuitenkaan mainittavia tuloksia ja konservatiivisemmat asenteet saivat jälleen otteen maan johdosta 1870-luvulta lähtien. Tuolloin leskikeisarinna Ci Xin asema maan tosiasiallisena hallitsijana vakiintui, eikä nuori keisari Guangxu päässyt käytännössä lainkaan valtaan koko hallintokautensa aikana, vaikka olikin virallisesti maan kiistaton johtaja.²¹²

Curzonin mukaan Kiinan hallintojärjestelmässä keisari oli periaatteessa maan ehdoton yksinvalti ja hallitsi maata hovinsa avulla, mutta 1890-luvulla tosiallista valtaa käytti keisari Guangxun taustalla leskikeisarinna Ci Xi. Lisäksi varakuningas Li Hung Changilla oli suuri rooli maan johdossa. Jotain Curzonin käsityksistä kiinalaisesta hallinnosta kertoo, että koska Li oli hänen mielestään hyvin arvokas ja taitava valtiomies, tämä teki hänestä samalla hyvin epätyypillinen kiinalaisen virkamiehen. Lisäksi Curzon piti mielenkiintoisena, että vaikka yleisten uskomusten mukaan naiset olivat Aasian maissa hyvin alistetussa asemassa, sekä Kiinassa että Koreassa tosiasiallista valtaa 1800-luvun lopulla pitivät hallussaan juuri naishallitsijat.²¹³

Hallintojärjestelmän yksityiskohtaisemman käsittelyn sijaan Curzon kuvaili kirjassaan usein Kiinassa jokaisella elämänalueella – ja erityisesti hallinnossa – vaikuttanutta kaikenkattavaa virkavaltaisuutta, jota hän piti maan suurimpana vitsauksena. Esimerkiksi ihmeteltyään ensin kiinalaisten yrittäjien vähyyttä, Curzon päätteli itse syyn ilmiölle ja päätyi samalla kuvailemaan ”itämaisten valtioiden ikivanhaa kirousta”:

“The answer lies in the immemorial curse of Oriental countries, the trail of the serpent that is found everywhere from Stamboul to Peking – the vicious incubus of officialism, paramount, selfish, domineering, and corrupt. Distrust of private enterprise is rooted in the mind trained up to believe that the Government is everything and the individual nothing. The bough may rot and its fruit may never be garnered sooner than that the spoil should fall into any but official hands. So it has always been, and so it must continue to be.”²¹⁴

²¹² Huotari & Seppälä 65–66.

²¹³ Curzon 1894, 239–242, 255–260.

²¹⁴ “Vastaus löytyy itämaisten valtioiden ikivanhasta kirouksesta, siitä käärmeestä, jonka jäljet löytyvät kaikkialta Istanbulista Pekingiin – virkavaltaisuuden turmeltavasta, kaiken ylittävästä, itsekkästä,

Esimerkkinä virkavaltaisuuden kehitystä jarruttavasta vaikutuksesta Curzon kertoi Kiinan luonnonvarojen olemattomasta käytöstä. Maasta löytyi kyllä yltäkyläisesti luonnonvaroja, mutta kaikkeen ulottuva virkamiesten (mandariinien) valvonta ei antanut mahdollisuuksia niiden hyödyntämiseen. Kaikki yritteliäisyys otettiin välittömästi virkamiesvalvonnan alaiseksi, jotta sillä voitiin tuottaa valvotusti tuloja valtiolle.²¹⁵

Virkavaltaisuuden kirouksen lisäksi kiinalaiset pitivät Curzonin mielestä itseään täysin itseriittoisina ja omaa vuosituhantista kulttuuriaan yliverlaisena – erityisesti verratessa sitä lyhytikäisiin länsimaisiin tuomisiin. Jopa yhteiskunnan uudistuksia yleensä ajavat yhteiskuntaryhmät kuten oppineet suhtautuivat niihin Kiinassa täysin kielteisesti, koska juuri he olivat järjestelmässä tukevassa hallitsevassa asemassa. Virkamieskunta oli koulutettu järjestelmän hallintoon samoilla opeilla jo vuosisatojen ajan, joten se ei Curzonin mukaan helposti väljentäisi järjestelmän siteitä tavallisiin kiinalaisiin eikä myöskään suvaitsi muutosta järjestelmän sisältä käsin.²¹⁶

Jo kaksituhatta vuotta vallinneen muuttumattomuuden ja vakauden perinteen seurauksena Kiinassa vallitsi Curzonin näkökulmasta läpikotaisen taantumuksellinen asenne kaikkia uudistuksia vastaan. Kaikenkattava muutosvastaisuus oli ilmeistä miltei kaikilla yhteiskunnan aloilla ja erityisesti hallinnossa. Kuitenkin, vapautuminen mandariinien hallinnosta – tai Curzonin sanoin tyranniasta – olisi voinut tehdä Kiinasta jälleen Kaukoidän johtavan valtion.²¹⁷

Koska uudistukset olivat miltei mahdottomia toteuttaa keisarillisessa Kiinassa, Curzon päätteli kiinalaisten kukoistavan parhaiten vieraan vallan hallinnassa. Hänen mukaansa kiinalaisten suuri siirtolaisuus johtui juuri mandariinihallinnon tyranniasta ja korruptiosta, joka ei antanut kiinalaisille mahdollisuutta henkilökohtaiseen vaurastumiseen kotimaassaan. Curzonin silmissä siirtolaisten mielipiteet vahvistivat kyseisen päätelmän: ulkokiinalaiset olivat tyytyväisiä vieraan vallan vapaampaan,

hallitsevasta ja korruptoituneesta vaikutuksesta. Epäluottamus yksityistä yrittäjyyttä kohtaan on juurtunut mieleen, joka on opetettu uskomaan että Hallitus on kaikki ja yksilö ei mitään. Puun oksa voi mädäntyä ja sen hedelmät jäädä keräämättä ennen kuin sen sato putoaisi minnekään muualle kuin virallisiin käsiin. Niin on aina ollut, ja niin tulee olla myös jatkossa.”, Curzon 1894, 365–366.

²¹⁵ Curzon 1894, 264–368.

²¹⁶ Curzon 1894, 366, 368–371.

²¹⁷ Curzon 1894, 366, 368–371, 400.

mutta silti vakaaseen ja oikeudenmukaiseen hallintoon mandariinien mielivallan sijasta.²¹⁸

Curzonin mukaan kiinalaiset olivatkin saavuttaneet suurinta menestystä juuri siirtolaisina esimerkiksi Hong Kongissa, Singaporessa ja Malesiassa. Hän totesi, että eurooppalainen – ja erityisesti brittiläinen – hallinto sekä suojelus olivat jatkossa oleellisia tekijöitä Kiinan kasvulle ja kehitykselle.²¹⁹

Pohtiessaan Kiinan tulevaisuutta kirjansa lopussa Curzon otti esille Manner-Kiinan mahdollisen joutumisen vieraan vallan alaisuuteen, eikä nähnyt syitä sille, miksi kiinalaiset olisivat kääntyneet valloittajaa vastaan. Hänen mukaansa olisi ollut todennäköisempää, että kiinalaiset olisivat mieluummin hyväksyneet eurooppalaisten ylivallan kuin nousseet vastarintaan. Olivathan kiinalaiset tehneet samoin aiemminkin historiansa kuluessa vieraiden valloittajien uhatessa Kiinaa.²²⁰ Curzon vaikutti siis uskovan, että eurooppalainen (käytännössä brittiläinen) hallinto olisi antanut myös kiinalaisten kukoistaa ja piti mandariinihallintoa Kiinan modernisaatiokehityksen pahimpana esteenä.

Myös parlamentin alahuoneen puheenvuoroissaan Curzon korosti brittien tuen tärkeyttä ja brittihallinnon sopivuutta kiinalaisille. 1890-luvun puolivälin jälkeen toistuvia puheenaiheita alahuoneessa olivat muiden muassa Britannian (erityisesti taloudellisen) aseman takaaminen Kiinassa muihin suurvaltoihin nähden. Lisäksi usein esillä olivat myös huoli Venäjän vallan kasvusta sekä pyrkimys kaupan vapauttamiseen ja laajentamiseen sopimussatamissa sekä muualla Kiinassa.²²¹

Taloudellisen toiminnan korostaminen ei ole kovinkaan yllättävää, kun otetaan huomioon brittiläisen imperialismin kehitys Itä-Aasiassa 1800-luvulla. Vaikkei Kiinaa onnistuttukaan alistamaan täysin siirtomaan asemaan, maan julkinen rahoitus joutui

²¹⁸ Curzon 1894, 409–410.

²¹⁹ Curzon 1894, 400, 416–417.

²²⁰ Curzon 1894, 416–417.

²²¹ Ks. esim. HC Deb 25 February 1896 vol 37 cc1079–1080; HC Deb 14 May 1896 vol 40 c1329; HC Deb 01 March 1898 vol 54 cc330–340, keskusteluista tarkemmin seuraavilla sivuilla.

vuosisadan loppuun mennessä osittain ulkoiseen määräysvaltaan, mikä puolestaan rajoitti myös maan keskushallinnon itsenäisyyttä.²²²

Britannian toimintaa Kaukoidässä leimasi pitkään pyrkimys politiikan jatkuvuuteen ja brittien oman aseman ylläpitoon puuttumattomuutta ja vapaakauppaa painottaneella asenteella. Kiinan ja Japanin välistä sotaa vuosina 1894–1895 on pidetty tärkeänä käännekohtana myös brittien suhtautumisessa Kiinan kehitykseen. Kyseisen näkemyksen mukaan sota ja sen jälkiselvittely saivat britit näkemään entistä selvemmin muiden suurvaltojen aggressiivisemmän asenteen Kaukoidän valtioita kohtaan ja puuttumaan aktiivisemmin Kiinan sisäisiin asioihin. Brittien asenteiden muutos oli kuitenkin Cainin ja Hopkinsin mukaan nykytutkimuksen valossa huomattavasti pidemmän ja jatkuvamman kehityksen seurausta.²²³

Jo oopiumsodista lähtien Kiina oli avannut uusia alueita kansainväliselle kaupalle, mistä vastapalveluksena britit puolestaan tukivat maan keskushallintoa Pekingissä 1860-luvulta lähtien. Britannian hallitus ei kuitenkaan halunnut kauppiaiden toiveista huolimatta painostaa Kiinaa avaamaan markkinoitaan, koska pelättiin että se vähentäisi keskushallituksen arvovaltaa ja kiihdyttäisi suurvaltojen kilpailua maassa.²²⁴

Brittien rahoitustoiminnan kehitys Kiinassa tiivistyi kuitenkin aktiivista ulkopoliittikkaa hienovaraisemmin maiden keskinäisiä riippuvuussuhteita 1860-luvulta lähtien. Kiinaan avattiin aluksi uusia pankkeja ja maan lennätinverkkoa laajennettiin samalla kun perinteisen tavarakaupankäynnin kannattavuus väheni. Niinpä brittiläiset yritykset suuntautuivat entistä enemmän rahoitusmarkkinoille, joilta Kiinan hallitus joutui puolestaan ulkopoliittisten kriisien vuoksi ottamaan vastahakoisesti lainaa – nyt pääosin brittien rahoittamilta pankeilta. Tämä taas tiivistyi keskushallituksen siteitä Lontoon rahoitusmarkkinoihin, mikä sai lopulta myös Britannian hallituksen hyväksymään tarpeen puuttua aktiivisemmin Kiinaan sisäiseen kehitykseen. Britannian ulkopoliittikan osana säilyi siis sekä Kiinan keskushallinnon ja sen

²²² Cain & Hopkins 2002, 360.

²²³ Cain & Hopkins 2002, 360–361.

²²⁴ Cain & Hopkins 2002, 362–364.

ottamien lainojen turvaaminen että periaate kaikkien suurvaltojen yhtäläisestä kohtelusta maassa.²²⁵

Kiinan ja Japanin välinen sota vain nopeutti Britannian politiikan muuttumista aktiivisemmän puuttumisen suuntaan, mutta kehitys kohti muutosta oli alkanut jo vuosikymmeniä aiemmin. Tärkeimpänä muutoksena oli Kiinan kehittyminen brittien silmissä Intian ja Britannian vientituotteiden markkina-alueesta brittiläisen rahoitustoiminnan kohteeksi.

Muutos on havaittavissa myös Britannian parlamentin alahuoneen keskusteluissa, jossa brittien kaupallisten etujen turvaaminen Kiinassa nousi suosituimmaksi keskustelunaiheeksi 1890-luvulla. Tuolloin keskusteltiin jatkuvasti Kiinalle myönnettyjen lainojen merkityksestä ja huolehdittiin yleisesti brittien taloudellisten toimintamahdollisuuksien turvaamisen ensisijaisuudesta heidän toiminnassaan ulkomailla. Vuosina 1896 ja 1897 parlamentissa keskustelua herätti esimerkiksi Shimonosekin rauhansopimuksen vaikutukset kaupankäyntiin Kaukoidässä, Kiinan varakuninkaan Li Hung Changin Britannian vierailun kaupalliset ulottuvuudet sekä Kiinan ja Britannian rajariidat Intian raja-alueella.²²⁶

Vuoden 1898 helmikuussa Curzon vastaili puolestaan hallituksen edustajana alahuoneessa esitettyihin epäilyihin Britannian myöntymisestä Ranskalle Burman alueella sekä selvitti muutenkin Ranskan ja Venäjän toimia Kiinassa. Hän myös huomautti, että kun Ranska tai Venäjä sai lisäetuja Kiinassa, samat edut tulivat Kiinan kanssa solmittuihin sopimuksiin kuuluvan suosituimmuusartiklan myötä automaattisesti myös Britannialle – ne eivät siis heikentäneet brittien asemaa Kiinassa tai olleet osoituksia heidän voimattomuudestaan Aasiassa.²²⁷

Vielä saman vuoden maaliskuussa käytiin laajuudessaan erittäin mielenkiintoinen parlamenttikeskustelu Kiinan tilanteesta, jossa tulivat esille miltei kaikki aiemmin

²²⁵ Cain & Hopkins 2002, 362–368.

²²⁶ HC Deb 27 July 1896 vol 43 cc676–678; HC Deb 26 February 1897 vol 46 cc1295–1296; HC Deb 09 March 1897 vol 47 cc295-6; HC Deb 24 June 1897 vol 50 cc517–518; HC Deb 09 July 1897 vol 50 c1469.

²²⁷ HC Deb 08 February 1898 vol 53 cc141–143; HC Deb 25 February 1898 vol 54 c25; HC Deb 24 February 1898 vol 53 cc1574–1576.

alahuoneessa keskustelua herättäneet näkökulmat Kiinan tilanteeseen. Keskustelussa Curzon esimerkiksi selvitti tapahtumien etenemisen Kiinan ja Japanin välisen sodan jälkeen, missä hän kiinnitti huomiota etenkin muiden suurvaltojen vallan kasvuun Kiinassa. Hän piti kilpailua tervetulleena briteille, koska se edisti kaupankäyntiä Kiinassa ja maan avautumista ulkomaailmalle sekä niiden kautta myös alueen yleistä modernisoitumiskehitystä.²²⁸

Puheenvuoroissaan Curzon kuitenkin korosti ennen kaikkea Britannian erityisasemaa Kiinassa ja siitä juontunutta syvää kiinnostusta Kiinan asioihin. Hän katsoi brittien aseman perustuvan laillisesti vuonna 1858 solmittuun Tientsinin sopimukseen²²⁹ ja olleen yleisesti perintöä heidän pitkästä läsnäolostaan maassa:

”We were the first people to unlock the door of China to foreign trade; we were the first Power to survey her coasts; we were the first to drive away pirates from her seas. We were the first to stud the whole line of her coasts with ports open not only to ourselves but to the commerce of the whole world. We were the first people to send steamers up her waterways, to build railways for her, to exploit her mines, and to carry for thousands of miles into the interior of the country the benefits of European manufactures and comforts. And let it not be forgotten that we were the first Power to give to China the nucleus of a pure administration, at the same time that we added a great amount of annual revenue to her Treasury by instituting an Imperial Custom Service in that country. I think it may be truly said that so far as China is not at present an Eastern anachronism, but has within herself a vital, living force, it is in the main due to the initiative and action of this country.”²³⁰

²²⁸ HC Deb 01 March 1898 vol 54 cc330–340.

²²⁹ Kirjoitetaan nykyisin muodossa Tianjin, mutta tässä yhteydessä käytössä historiallisena terminä.

²³⁰ ”Me olimme ensimmäisiä, jotka avasivat Kiinan oven ulkomaankaupalle; me olimme ensimmäinen suurvalta joka tutki sen rannikkoja, me olimme ensimmäisiä jotka ajoivat merirosvot sen meriltä. Me olimme ensimmäisiä, jotka täyttivät sen koko rannikkolinjan satamilla, jotka eivät ole avonaisia vain meille, vaan myös koko muun maailman kaupalle. Me olimme ensimmäisiä, jotka lähettivät höyrylaivoja sen [Kiinan] vesireiteille, jotka rakensivat sinne rautateitä, hyödynsivät kaivoksia, ja kuljettivat tuhansia maileja sen sisämaahan eurooppalaisten valmistajien hyödykkeitä ja mukavuuksia. Ja ei pidä unohtaa, että me olimme ensimmäinen suurvalta, joka antoi Kiinalle puhtaan hallinnon ytimen, ja samaan aikaan me lisäsimme suuren lisätulon maan varallisuuteen perustamalla maahan Keisarillisen Tullihallinnon. Mielestäni voidaan todenmukaisesti sanoa, että niin pitkälle kuin Kiina ei ole nykyisin itäinen anakronismi, mutta omaa itsessään elinvoiman, se johtuu suurilta osin tämän maan [Britannian] aloitteellisuudesta ja toiminnasta.”, HC Deb 01 March 1898 vol 54 cc330–331.

Curzon vaikutti ottavan puheenvuorossaan briteille käytännössä kunnian kaikesta Kiinan modernista kehityksestä. Hän toisti brittien olleen ensimmäisiä miltei kaikessa Kiinan kanssa tapahtuneessa kanssakäynnissä. Erityistä huomiota puheenvuorossa herättää myös ”puhtaan hallinnon ytimen” (*nucleus of pure administration*) lahjoittaminen Kiinalle.

Keskustelun jatkuessa Curzon esitti vielä epäilyksensä Kiinan hallintoon liitetystä ”luontaisesta vakaudesta” (*inherent stability*). Hänen mukaansa Kiinan kykenemättömyys onnistuneeseen vastarintaan suurvaltojen lisääntyneen paineen alaisuudessa johtui maan hallinnon ja instituutioiden puutteista. Curzon ennustikin Kiinan joutuvan entistä suurempiin vaaroihin tulevaisuudessa, kuin mistä se oli selviytynyt menneisyydessään.²³¹

Hän päätyi vielä toistamaan yleisesti Britannian hallituksen hyväntahtoisuutta ulkopoliitikassa, joka perustui vapaaseen kaupankäyntiin sekä kaikkien suurvaltojen kunnioittamiseen. Kiinan avautumisen Curzon katsoi kuitenkin brittien ansioksi. Hän näki Britannian olevan vastuussa myös maan kehityksen jatkosta – osin Britannian suojeluksessa, ohjauksessa ja rahoituksessa.²³² Brittien oletettu erityisasema Kiinassa nouseekin selvästi esiin Curzonin kielenkäytöstä.

Kiinasta kyllä keskusteltiin alahuoneessa vielä runsaasti vuoden 1898 puitteissa, mutta suurilta osin jo käsiteltyihin teemoihin liittyen. Yksi edustajia herkeämättä kiinnostanut aihe oli Britannian politiikan jatkuvuus ja suhtautuminen Venäjän toimiin Kiinassa, erityisesti Liaodongin niemimaalla.²³³ Toinen kestoaihe oli rautateiden rakentaminen Kiinaan ja vaatimukset hallituksen osallistumisesta brittiläisten yritysten kilpailuasemien tukemiseen. Curzon mielestä olisi ollut vastuutonta tukea valtion rahoin imperiumiin kuulumattoman Kiinan rautateitä – brittiyritysten toimintamahdollisuudet säilyisivät kyllä ilman tukeakin.²³⁴

²³¹ “[–] I am not one of those who have any very great belief in the inherent stability of the Chinese Government.”, HC Deb 01 March 1898 vol 54 c332.

²³² HC Deb 01 March 1898 vol 54 cc330–336.

²³³ HC Deb 24 May 1898 vol 58 cc531–532; HC Deb 05 April 1898 vol 56 cc268–274.

²³⁴ HC Deb 16 June 1898 vol 59 cc415–416; HC Deb 30 June 1898 vol 60 cc622–623; HC Deb 11 July 1898 vol 61 cc466–467; HC Deb 02 August 1898 vol 63 cc988–993, 996–1000.

Tiivistetysti vuoden 1898 alahuoneen keskusteluissa Curzon pyrki siis rauhoittamaan muiden alahuoneen jäsenten huolta kilpailusta taloudellisiin myönnytyksiin Kiinassa. Hän huomautti toistuvasti, että briteillä oli ylivertainen asema maassa ja he olivat ainoina saavuttaneet kunnioituksen myös kiinalaisten keskuudessa samalla kun muut suurvallat kilpailivat verisesti uusista myönnytyksistä Kiinassa. Tässäkin Curzon antoi Britannialle roolin jo aikuistuneena ja rauhallisena valtiona nuorempien taistellessa vielä verisesti asemistaan.²³⁵

5.5 Etenevä Britannia, pysähtynyt Kaukoitää

Edellisissä luvuissa tarkastelin ensin aikalaiskeskustelun kontekstina *Encyclopaedia Britannican* artikkeleita Kaukoitään valtioista, minkä jälkeen syvennyin Curzonin käsityksiin valtioiden hallinnollisesta kehittyneisyydestä. Pääasialliseksi brittien näkökulmaksi Kaukoitään nousi itämaisten valtioiden pysähtyneisyys ja vastakohtaisuus Euroopalle, mitä perusteltiin monin eri tavoin. Curzonin asenteista päällimmäiseksi nousi brittiläisen hyvän hallinnon vienti Kaukoitään: ensin Japanin kautta Koreaan ja Kiinassa brittien oman pitkäaikaisen aktiivisen toiminnan ansiosta.

Brittiläiset kirjoittajat (Curzon heidän joukossaan) näkivät muuttumattomuuden itämaisten valtioiden hallinnon ominaisimpana piirteenä vielä 1800-luvulla. Vuosisadan vaihteen – lähinnä Japanin – nopea kehitys asetti Kaukoitään modernisoimattomat hallintojärjestelmät entistä selkeämmin vastakohtaiseksi brittiläiselle edistykselle. Jotkut itämaisen hallinnon piirteet, kuten Kiinan hallinnon vakaus, olivat toisaalta myös arvostettuja Britanniassa. Kuitenkin kuvatessaan esimerkiksi kansalaisten ja lehdistön tukahdutettua vapautta Kaukoitään valtioissa sekä Curzon että *Encyclopaedia Britannican* kirjoittajat korostivat jatkuvasti Britannian kehitystä näiden vaiheiden yli.

Curzonin kirjoituksissa toistuivatkin pitkälti jo *EB*:ssä esitellyt teemat Kaukoitästä. Joka tapauksessa 1800-luvun lopulle tultaessa Kaukoitään valtioista tiedettiin huomattavasti enemmän kuin vielä *EB*:n 8. laitoksen kirjoittamisen aikaan ja Curzon oli 1890-luvun puolivälissä epäilemättä yksi Britannian johtavista Aasian

²³⁵ Vertaa luvussa 5.2 esiteltyyn Curzonin analogiaan kiivasta nuoruuttaan elävästä Japanista ja Britannian aikuismaisesta rauhallisuudesta.

asiantuntijoista. Yksityiskohtaisempi tieto vaikutti varmasti kuvauksissa esiintyneeseen kielenkäyttöön, mutta perusteita kuvausten kielellisen sävyn muutokseen selittää myös brittien maailmankuvan ja yhteiskunnallisen ajattelun kehitys 1800-luvun lopulla.

Britannia oli noussut 1800-luvun alun jälkeen teollistumisen ja kaupankäynnin avulla kiistattomaan johtoasemaan maailmassa, minkä britit itse katsoivat juontuvan heidän kovasta työnteostaan ja sillä ansaitusta asemastaan ”Jumalan valittuna kansana”. Osoituksia brittien erinomaisuudesta olivat esimerkiksi heidän ainutlaatuisissa poliittisissa instituutioissaan näkyvä rakkaus vapauteen²³⁶ sekä protestanttinen ja paavin ylivallan kieltävä uskonto. Lisäksi maan sopivan viileän ilmaston ja saarellisen aseman uskottiin vaikuttavan brittien menestykseen – tekiväthän samankaltaiset olosuhteet Aristoteleen mukaan myös antiikin kreikkalaisista menestyviä.²³⁷

Pasi Ihalaisen (2005) mukaan ”brittiläinen vapaus” (*british liberty*) alettiin nähdä jo 1700-luvun kuluessa erityislaatuiseksi ja puolustamisen arvoiseksi anglikaanisen kirkon saarnoissa. Sekä poliittinen että uskonnollinen vapaus yhdistettiin 1700-luvun kuluessa yhä tiiviimmin Britanniassa vakiintuneeseen protestanttisuuteen, mutta hiljalleen poliittinen ja uskonnollinen vapaus alettiin jälleen erottaa toisistaan. 1760-luvun loppuun mennessä käsitys erityisestä brittiläisestä vapaudesta oli joka tapauksessa Britanniassa jo laajasti hyväksytty. Edelleen brittiläisyyden määrittelyyn ryhdyttiin vuosisadan jälkipuoliskon saarnoissa yhdistämään taloudellinen kilpailu. Taloudellisen menestyksensä myötä britit katsoivat sittemmin ansaitsevansa kiistattoman asemansa modernin maailman sanansaattajana.²³⁸

Brittien erinomaisuudesta seurasi arvojärjestyksen laatiminen maailman kansoille, jossa Britannia oli luonnollisesti korkeimmalla sijalla.²³⁹ Euroopan valtiot olivat järjestyksessä Yhdysvaltain rinnalla, mutta kuitenkin Britanniaa alempana. Jo mannereurooppalaisia valtioita kuvaillessaan britit käyttivät enimmäkseen vähättelevää ja ylemmydentuntoista kieltä – lukuun ottamatta sellaisten piirteiden

²³⁶ Ks. myös Stapleton 2000, 257.

²³⁷ Newsome 1998, 90–92.

²³⁸ Ihalainen 2005, 494–513, 535, 545–546.

²³⁹ Mandler 2000, 230–232.

kuvailua, jotka olivat yhteisiä Britannian kanssa. Viktoriaanisen ajan briteille hyvin ominaista olikin kaikenkattava ylimielisyys, sovinismi ja jopa muukalaisviha, mikä sai heidät sulkemaan silmänsä muiden kuin oman maansa ansioilta. Sen sijaan he keskittyivät ulkomaiden vähättelyyn ja alentamiseen.²⁴⁰

Vaikka Kaukoita niputettiin usein yhdeksi kokonaisuudeksi, Japanin kehitys erottautui niin selkeästi Koreasta ja Kiinasta 1800-luvun lopulla, että japanilaisista alettiin myös kirjoittaa erilaiseen sävyyn. Niin *Encyclopaedia Britannican* kuin Curzoninkin Japanin kuvauksissa kielen sävy erotti ne selvästi Kiinan ja Korean vastaavista erityisesti 1890-luvulla. Curzon olikin valmis ottamaan Japanin avosylin vastaan modernien valtioiden yhteisöön 1890-luvun puolivälissä.

Vaikuttaakin siltä, että samalla kun britit näkivät Kiinan ja erityisesti Korean vielä selvästi sivistymättöminä ja Euroopalle vastakohtaisina, Japani alkoi modernisoituessaan lähestyä länsimaita ja erityisesti Britanniaa. Tästä voidaan päätellä, että Japani alkoi jo 1800-luvun lopulla muuttua eurooppalaisten vastakohtan sijasta asemaan, jossa se saattoi itsekin (länsimaiden tavoin) nähdä Kiinan ja Korean itselleen vieraiksi.

Kiina ja Korea jäivätkin entistä selvemmin jälkeen Japanin kehityksestä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Erityisesti Kiinan tilanne muuttui jatkuvasti sekavammaksi 1800-luvun päättyessä. Myös Curzonin elämässä vuosisatojen vaihde toi merkittäviä muutoksia, jotka vaikuttivat todennäköisesti myös siihen miten hän näki ympäröivän maailman. Seuraavassa luvussa tarkastelen sitä, mihin Curzonin ja *Encyclopaedia Britannican* kirjoittajien käsitykset Kaukoidästä päätyivät 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen entistä nopeammin kehittyvän maailman pyörteissä.

²⁴⁰ Newsome 1998, 94–100.

6. Muutosten aalto – Kiina, Korea ja Japani 1900-luvun sarastuksessa

6.1 Curzonin elämän aallonpohja

Kaukoidän tapahtumat kehittyivät huimaa vauhtia 1800- ja 1900-luvun vaihteessa, mikä muutti alueen valtioiden voimasuhteita sekä sen myötä myös länsimaiden suhtautumista niihin. Britanniassa oltiin 1900-luvun alussa huolissaan Venäjän kasvavasta uhkasta Kaukoidässä – erityisesti sen imperiumin rajoilla Intiassa. Huoli johti muun muassa puolustusliittoon Japanin kanssa vuonna 1902, mikä antoi Japanille vapaat kädet Korean suhteen ja lisäsi Britannian vaikutusvaltaa Kiinassa.²⁴¹ Britannia kiinnitti 1900-luvun alussa Kaukoidässä erityisesti huomiota (ulkopolitiikkansa mukaisesti) alueen voimatasapainon kehittymiseen ja oman kaupallisen toimintansa turvaamiseen.

Curzonin osa Britannian ulkopoliitikassa oli puolestaan toimia Intian varakuninkaana 1899–1905. Virkansa myötä hän oli luonnollisesti poissa kotimaansa politiikasta edellisten parlamentin alahuoneessa vuonna 1898 pitämien puheidensa jälkeen. Britanniaan Curzon palasi lopulta jokseenkin katkeroituneena, kun hänen kantansa Intian sotilashallinnon järjestämisestä oli hylätty – suurilta osin laajan poliittisen juonittelun seurauksena. Niinpä Curzon oli joutunut eroamaan, koska hän ymmärsi jääneensä ilman tarvittavaa poliittista tukea jatkaa varakuninkaana virkakauden loppuun saakka.²⁴²

Curzon ei saanut kotimaassaan lainkaan – ainoana siihenastisista Intian varakuninkaista – virallista kunnianosoitusta tai ylempää aatelistarvoa palkintona palveluksistaan imperiumille.²⁴³ Curzonin poliittinen mustamaalaus oli ulottunut laajalle Britannian poliittisessa eliitissä, vaikka hänen tukijoihinsa kuului muiden muassa vuoden 1901 alussa valtaan noussut uusi kuningas Edvard VII. Eniten Curzonin saavutuksia Intiassa ihailivat kuitenkin ne, jotka jakoivat hänen

²⁴¹ Halmesvirta 2002, 204–205.

²⁴² Gilmour 2004, 794–797.

²⁴³ Curzon kuului siis perinteiseen maanomistaja-aatelissukuun, mutta hänen sukunsa perinnöllinen ylhäisaatelistarvo kuului vielä tuolloin hänen elossa olevalle isälleen, Gilmour 2004, 792.

aatemaailmansa Britannian imperiumin velvollisuudesta. Curzonin varakuninkuuden päätyminen on usein nähty yhtäläillä Britannian imperiumin huippuna kuin sen rappeutumisen alkunakin.²⁴⁴

Johtui se sitten Curzonin pettymyksestä tapaan, jolla hänen Intian varakuninkuutensa päättyi tai tarpeesta hengähdys hetkeen hektisen työrupeaman jälkeen, hänen poliittinen passiivisuutensa kotimaassaan pitkittyi useammaksi vuodeksi. Curzon ei kuninkaan pyynnöstä asettunut ehdolle tammikuun 1906 alahuoneen vaaleissa, eikä hänelle sinnikkäistä yrityksistä huolimatta myönnetty myöskään ylempää aatelistarvoa, joka olisi tuonut mahdollisuuden edetä parlamentin ylähuoneeseen. Niinpä Curzon oli vuoden 1906 alusta alkaen ensimmäistä kertaa 20 vuoteen poissa julkisesta ja poliittisesta elämästä.²⁴⁵

Elämänvaihe Intiasta paluun jälkeen osoittautui myös yksityiselämässä Curzonin elämän todelliseksi aallonpohjaksi, kun hänen Mary-vaimonsa menehtyi vielä saman vuoden aikana. Mary oli ollut vakavasti sairaana Curzonien Intian kokemusten ja sieltä paluun rasittama, mutta vaikutti jo miltei toipuneelta vuoden 1906 keväällä. Kesällä Mary romahti kuitenkin uudelleen ja kuoli 19. kesäkuuta Lontoossa, minkä jälkeen hänet haudattiin jo seuraavana maanantaina Curzonien sukutilalle Kedlestoniin. Georgelle menetys oli hyvin raskas ja suremisen jälkeen hän keskittyi jonkin aikaan lähinnä erinäisissä tilaisuuksissa puhumiseen ja Oxfordin yliopiston uudistamisen suunnitteluun saatuaan sieltä kanslerin (*chancellor*) viran maaliskuussa 1907.²⁴⁶

Curzon palasi lopulta aktiivisemmin politiikkaan vasta saatuaan paikan parlamentin ylähuoneessa irlantilaisten aatelisten edustajana vuonna 1908. Hän oli tuolloin valmis hyväksymään irlantilaisen ylempään aatelistarvon, koska näytti siltä, ettei hän ollut edelleenkään saamassa englantilaista ylempää aatelistarvoa palkkiona ansioistaan Intiassa. Ylähuoneeseen päästyään Curzon pyrki herättämään keskustelua mielialheestaan eli Intian ja sitä ympäröivän Aasian tilanteesta, mutta ajoi myös

²⁴⁴ Gilmour 2003, 344–348, 357.

²⁴⁵ Gilmour 2003, 349–350, 357–358.

²⁴⁶ 1800-luvun kuluessa kanslerin virasta oli muodostunut Oxfordissa lähinnä seremoniallinen tehtävä ilman todellista valtaa, mutta Curzon hoiti virkaa aktiivisesti ja vaikutti merkittävästi yliopiston uudistamisen lisäksi esimerkiksi varainkeruuseen, Gilmour 2003, 350, 358–366; Gilmour 2004, 797.

ylähuoneen uudistamista ja perinnöllisten paikkojen vähentämistä.²⁴⁷ Curzon liitti kuitenkin imperiumin edun myös parlamentin uudistamiskeskusteluun. Keskustelussa hän painotti esimerkiksi, että ylähuone nautti suurta arvostusta erityisesti Britannian kolonioissa, joten mahdollisessa uudistuksessa tuli pitää mielessä myös imperiumin tarpeet pelkän sisäpolitiikan sijasta.²⁴⁸

Aika Intiasta paluun jälkeen oli siis myrskyisää aikaa Kaukoidässä ja pettymyksiä täynnä Curzonin elämässä. Hänen eroonsa johtanut kohtelu Intian varakuninkuuden lopulla vaikutti Curzoniin syvästi, eikä hän koskaan toipunut täysin sen aiheuttamasta traumasta. Parlamentin ylähuoneeseen päästyään Curzon sai kuitenkin paljon vanhaa energiaansa takaisin puolustaessaan omia näkemyksiään – edelleen suurelta osin Intiaan ja Aasian olosuhteista – julkisesti.²⁴⁹ Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin joitakin Curzonin puheita parlamentin ylähuoneessa. Niiden perusteella pyrin selvittämään hänen käsityksissään mahdollisesti tapahtuneita muutoksia 1800-luvun loppuun verrattuna.

6.2 Aasian herääminen brittien sivistystehtävän tuloksena

Curzon pääsi siis parlamentin ylähuoneen kautta takaisin poliittiseen elämään vasta sinnikkään yrittämisen jälkeen ja lopulta hänelle vähemmän arvokkaan irlantilaisen ylemmän aatelistarvon perusteella. Ylähuoneessa Curzon pysyi pitkälti erossa kotimaansa poliittisista kädenväännöistä (parlamentin uudistamiskeskustelua lukuun ottamatta) ja osallistui niiden sijaan aktiivisesti keskusteluihin Aasiasta, jonka tapahtumiin hän oli säilyttänyt mielenkiintonsa myös Intiasta paluun jälkeen. Erityisen vaikuttavat puheet hän piti esimerkiksi Britannian ja Venäjän vuoden 1907 sopimukseen liittyen sekä arvostellessaan Intian sotilashallinnon järjestämistä. Curzon siis jatkoi myös parlamentin ylähuoneessa Britannian imperiumin itäisen osan analysointia ja samalla ilmeistä katkeruutta niitä kohtaan, jotka olivat vastustaneet hänen näkökulmiaan Intiassa.²⁵⁰

²⁴⁷ Gilmour 2003, 375–380; Gilmour 2004, 797.

²⁴⁸ Ks. esim. HL Deb 16 March 1910 vol 5 cc291–293.

²⁴⁹ Gilmour 2003, 378–380, 423.

²⁵⁰ Gilmour 2003, 381–383; Gilmour 2004, 797.

Britannia ja Venäjä olivat solmineet enimmäkseen maiden etupiiriiriitoja ratkaisseen *entente*-sopimuksen jo vuoden 1907 elokuussa, mutta Curzon otti sopimuksen ylähuoneessa puheeksi vasta seuraavan vuoden helmikuussa. Keskustellessaan sopimuksen sisällöstä ja sen vaikutuksesta Aasiassa ylähuoneen jäsenten huolenaiheiksi nousivat Britannian ja Venäjän suhteet Kiinan länsipuolisella alueella sekä erityisesti Tiibetin epäselväksi jäänyt tilanne. Curzon pahoitteli brittien vetäytymistä Tiibetistä ja hänen mielestään Britannian olisi pitänyt vaatia Venäjältä vakuuksia Tiibetin asemaan liittyen. Hän katsoi myös, että Britannian vetäytyminen alueelta jätti Kiinan sille kuulumattomaan asemaan Tiibetissä ja maan ”moukkamaisen taikauskoisuuden valtaan” – Curzonin näkökulmasta kenties brittijohtoisen sivistyksen sijaan.²⁵¹

Gilmourin mukaan kyseinen puhe osoitti Curzonin vahvuuksien ja heikkouksien kirjon yhdistäen Curzonin kyvyn löytää sopimuksen epäilyttävät kohdat kykenemättömyyteen arvioida sitä kokonaisuutena. Curzon myös toimitti puheensa hänelle ominaisesti hyvässä järjestyksessä ja erinomaisella puhetaidolla, mutta toisaalta puhui aivan liian pitkästi, yksityiskohtaisesti ja ylemmydentuntoisesti.²⁵² Niinpä Curzon kritisoi puheessaan järjestelmällisesti ja usein oikeutetusti sopimuksen yksittäisiä epäkohtia, muttei kyennyt arvostamaan sopimuksen kokonaissaavutusta eli Venäjän alueellisen laajentumisen rajoittamista ja sitä kautta brittiläisen Intian turvallisuuden parantumista kaiken kaikkiaan.²⁵³

Varsinaisesti Kaukoidän valtioita Curzon käsitteli ylähuoneen keskustelussa Intiasta vuoden 1908 kesäkuussa, jonka osana hän nosti omassa puheenvuorossaan esille Japanin nousun vaikutuksen koko Aasian tapahtumiin.²⁵⁴ Japanin nousu miltei länsimaisten suurvaltojen rinnalle Kaukoidässä huomioitiin siis myös parlamentin ylähuoneessa viimeistään vuoden 1905 jälkeen, jolloin Japani oli voittanut aloittamansa sodan Venäjää vastaan.

²⁵¹ HL Deb 06 February 1908 vol 183 cc999, 1020–1024; “[--] we have replaced China, or rather we have placed her in Tibet in a position she never before enjoyed, and we have left Tibet, [--] to lapse into the condition of monkish superstition and churlish isolation she occupied for so long.”, HL Deb 10 February 1908 vol 183 cc1350–1351.

²⁵² Koska parlamentissa oli 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien ryhdytty käyttämään pitkiä puheenvuoroja poliittisen päätöksenteon viivyttelyn keinona, ei ole kovin yllättävää että myös Curzonin jaarittelevaa ja yksityiskohtaista puhetapaa kritisoitiin, Palonen 2011, 15–17.

²⁵³ Gilmour 2003, 377.

²⁵⁴ HL Deb 30 June 1908 vol 191 cc507.

Sodan tärkeimpänä taustatekijänä olivat Japanin ja Venäjän väliset eturistiriidat Mantšuriassa ja Korean niemimaalla. Japanissa pelättiin, että Korea olisi vihamielisissä käsissä heille strateginen uhka, mutta japanilaisten omassa hallinnassa mahdollisuus ulottaa heidän valtapiiriään Manner-Kiinaan.²⁵⁵ Eturistiriidat kärjistyivät 1900-luvun ensimmäisinä vuosina ja kesästä 1903 seuraavan vuoden alkuun kestäneiden neuvottelujen jälkeen Japani päätti lopulta ratkaista ne oma-aloitteisesti – aloittamalla sodan Venäjää vastaan 8. helmikuuta vuonna 1904.²⁵⁶

Japanin kanssa vuonna 1902 solmimastaan puolustusliitosta huolimatta britit varoittivat venäläisiä Japanin kasvaneesta sotilasvoimasta ennen sodan syttymistä. Tämä osoitti Britannian ja Japanin välisen sopimuksen käytännöllistä luonnetta syvemmän liittosuhteen sijasta.²⁵⁷ Venäläiset eivät kuitenkaan ottaneet varoituksia riittävän vakavasti ja Japanin sotamenestys oli kiistatonta viimeistään vuoden 1905 alusta lähtien. Sodan lopullisen voiton japanilaisille varmisti Venäjän Itämeren-laivaston tuhoaminen Tsushiman meritaistelussa toukokuussa 1905.²⁵⁸

Japanin voitto – tuolloin ainakin Aasiassa läntiseksi suurvallaksi luettavasta – Venäjästä hätkähdytti muuta maailmaa.²⁵⁹ Kesäkuussa 1908 käydystä keskustelusta käy ilmi, että Japanin voitto oli yllätys myös useimmille parlamentin ylähuoneen jäsenille. Keskustelun edetessä Curzon pohti puheenvuorossaan Japanin sotamenestyksen seurauksia:

”The second and very potent cause of unrest is, I believe, the ferment which is going on in every part of *Asia* at this moment, and which has been greatly, almost immeasurably, aggravated by the success of Japan over Russia in the last war. This is the first occasion for centuries in which in an open conflict between East and West, between Asia and Europe, Asia has triumphed. The reverberations of that victory have, echoed like a thunderclap through the whispering galleries of the East. They have produced the progressive movement in China, the constitutional movement in Persia, the revolutionary movement in Russia, and almost the whole of the activity that has been

²⁵⁵ Fält 2002, 135–136; Huotari 2000 149–151.

²⁵⁶ Huotari 2000, 149–150.

²⁵⁷ Halmesvirta 2002, 205.

²⁵⁸ Huotari 2000, 149–150.

²⁵⁹ Fält 2002, 135.

manifested in different parts of Central Asia. In India, I can certify, because it occurred in my time, that they gave an immense impetus to the racial feeling in that country. They lent shape and confidence to the aspirations long formed in the native mind, and they led agitators to think that the time had arrived when the policy of deeds might be substituted for the policy of words.”²⁶⁰

Curzon uskoi siis Aasian 1900-luvun alun levottomuuksien johtuvan suurilta osin juuri Japanin saavuttamasta voitosta Venäjältä. Voitto oli merkityksellinen erityisesti, koska se oli ensimmäinen kerta vuosisatoihin kun aasialainen valtio oli voittanut eurooppalaisen – toisin sanoen Itä Lännen – avoimessa konfliktissa. Niinpä Japanin voitto oli Curzonin mukaan aiheuttanut välillisesti muissakin Aasian valtioissa uudenlaista kansallista liikehdintää voiton poikkeuksellisuudesta johtuen.²⁶¹

Curzonin puhe ei kokonaisuudessaan saanut ylähuoneessa juuri vastakaikua, vaikka hänen esittämänsä argumentit Aasian levottomuuksien syistä arvioitiin tuolloin suurelta osin hyvin tarkkanäköisiksi. Curzon ei ollut koskaan osannut havainnoida riittävästi parlamentin tunnelmaa puhuessaan, ja tälläkin kertaa hän oli yliarvioinut ylähuoneen jäsenten kiinnostuksen hänen erityisen tärkeänä pitämään aiheeseen.²⁶² Puheen nuivaa vastaanottoa mielenkiintoisempaa on kuitenkin tapa, jolla Curzon kuvasi puheessaan Japania.

Hän määritteli puheessaan Japanin edelleen osaksi Itää (maalle annetuista länsimaisista piirteistä huolimatta), kun tultiin todelliseen taisteluun idän ja lännen kulttuuripiirien välillä. Vaikka erityisesti Japanin tapauksessa vaikuttaa siltä, että 1800-luvun puolivälistä ensimmäiseen maailmansotaan tultaessa käsitykset maasta olivat

²⁶⁰ “Uskon, että toinen ja hyvin potentiaalinen levottomuuksien syy on Aasian joka osassa tällä hetkellä meneillään oleva kuuhunta, jota on suuresti, jopa mittaamattomasti pahentanut Japanin menestys Venäjää vastaan edellisessä sodassa. Tämä on ensimmäinen kerta vuosisatoihin, kun Aasia on voittanut Euroopan Idän ja Lännen välisessä avoimessa konfliktissa. Voiton jälkivaikutukset ovat kaikuneet ukkosen jyrähdyksen tavoin läpi Idän kuiskaavien lehtereiden. Ne ovat tuottaneet edistyksellisen liikkeen Kiinassa, perustuslaillisen liikkeen Persiassa, vallankumouksellisen liikkeen Venäjällä, ja miltei koko toiminnan, joka on ilmestynyt Keski-Aasian eri osiin. Intiassa, voin todistaa, koska se tapahtui minun aikani, ne [jälkivaikutukset] antoivat suunnattoman sysäyksen maan rotutunteelle. Ne lainasivat muodon ja itseluottamuksen halulle, joka on pitkään muodostunut kansallisessa mielessä, ja ne ohjasivat agitaattorit ajattelemaan, että se aika oli saapunut, jolloin tekojen politiikka voisi korvata sanojen politiikan.”, HL Deb 30 June 1908 vol 191 cc507.

²⁶¹ HL Deb 30 June 1908 vol 191 cc507.

²⁶² Gilmour 2003, 378.

muuttuneet huomattavasti, niin lopulta Curzon piti sitä 1900-luvun alussa edelleen itämaisena valtiona.

Joka tapauksessa Japani tarjosi muulle Aasialle esimerkin valtiosta, joka nousi nopeasti länsimaisin opein niiden rinnalle ja kehitti itselleen vahvan aasialaisen kansallistunteen 1900-luvun alussa. Aasialaisen kansallistunteen heräämiseen liittyen on mielenkiintoista huomata, että Curzon katsoi tämänkin kehityksen olevan osin brittien ansiota. Vuoden 1908 helmikuussa käytiin ylähuoneessa keskustelu britanniantialaisista Etelä-Afrikassa (Transvaalissa), jossa he olivat sotineet brittihallinnon puolesta buureja vastaan sekä kehittäneet aluetta yleisesti.²⁶³

Omassa puheenvuorossaan Curzon otti kantaa intialaisten kansallistunteeseen brittiläisinä. Hänen mukaansa intialaiset olivat täysin oikeutettuja tuntemaan itsensä täysivaltaisiksi briteiksi, koska brittien hallinto oli korostanut ja opettanut tätä asennetta Intian hallinnossa. Curzon vastusti lisäksi puheessaan kaikkien (tässä intialaisten) niputtamista samaan ryhmään ja uskoi että myös imperiumille olisi hyödyksi arvostaa yhtäläillä esimerkiksi intialaisia oppineita. Puheenvuorossaan Curzon kertoi yleisemminkin näkemyksensä Britannian siirtomaahallinnosta sekä antoi ohjeet siitä, miten hallinto tulisi toteuttaa aiheuttaen mahdollisimman vähän haittaa hallittaville.²⁶⁴

Lisäksi Curzon puuttui vielä puheenvuorossaan väitteeseen brittien rodullisesta ylemmydestä verrattuna aasialaisiin. Hänen mukaansa brittien toiminta Aasiassa ei ollut seurausta brittien uskosta omaan yliveraisuuteensa, vaan sen sijaan siitä, että Aasiaan asettuneet britit halusivat vain pitää kiinni siellä ansaitsemastaan omaisuudesta.²⁶⁵ Joka tapauksessa britit pitivät itse rooliaan Aasiassa erityisen tärkeänä, mikä velvoitti heidät Curzonin mielestä ymmärtämään paremmin myös alueen alkuperäisiä kulttuureja.

²⁶³ HL Deb 04 February 1908 vol 183 cc667–670.

²⁶⁴ “[–] or to deride it in the smallest degree; because it is, after all, the only basis upon which you can expect the loyalty of an *Asiatic* population to an alien rule to be permanently developed or maintained.”, HL Deb 04 February 1908 vol 183 cc671–673.

²⁶⁵ “I do not believe, from a careful study of the evidence, that the English colonist in South Africa or elsewhere is in the least degree inspired by a feeling of racial superiority or class antagonism. He says to himself: “That which has been won by British money and British blood let the British keep.””, HL Deb 04 February 1908 vol 183 cc671–672.

Vuoden 1909 syyskuussa Curzon perustelikin itämaisten kielten opiskelun tarpeellisuutta ulkoasioiden virkamiehistön koulutuksessa. Hänen mielestään Kiinan ja koko Kaukoidän kaupan kehittämisen olennaisena osana olisi pitänyt olla aasialaisia kieliä taitavien virkamiesten koulutus, jotta britit olisivat kyenneet toimimaan tehokkaammin yhteistyössä paikallisten tahojen kanssa. Curzonin mukaan ainoastaan brittien kyky tuntea Idän kulttuurien erityispiirteitä olisi voinut auttaa säilyttämään heidän asemansa Kaukoidässä tulevaisuudessa.²⁶⁶

Vaikuttaakin siltä, että Curzonin näkökulmat Aasian eri kansoihin olivat pehmentyneet sitten 1800-luvun lopun. Puheet intialaisten oikeutetusta kansallistunteesta ja tarpeesta ymmärtää paremmin Kaukoidän maiden kulttuureja ovat osittain vastakkaisia kolonialistiselle näkökulmalle, jonka tyypillisenä edustajana esimerkiksi Said näkee Curzonin.

Saidin mukaan orientin hallinnasta oltiin laajasti yksimielisiä Britannian hallinnon keskuudessa. Erityisesti Curzon määritteli Britannian suhteen orienttiin kolonialistisen hallinnan kautta, jossa siirtomaiden asukkaat nähdään vain hallittavana massana.²⁶⁷ On mahdollista, että brittiläisten pitkä läsnäolo Intiassa oli saattanut vaikuttaa asenteisiin intialaisia kohtaan. Intialaisia voitiin pitää myös osoituksena brittien sivistystehtävän onnistumisesta – brittihallinto vaikutti onnistuneen juurruttamaan aiemmin sivistymättömään kansaan brittien yleviä puolia.

Toisaalta yhtä lähellä Curzonin todellisia asenteita saattoivat olla myös hänen näkemyksensä Japanista edelleen itämaisena valtana Japanin ja Venäjän välisen sodan jälkimainingeissa. Curzonin kielenkäyttö Aasiasta näyttikin vaihtelevan pitkälti sen mukaan, miten tapahtumat alueella kehittyivät. *Encyclopaedia Britannican* kuvaukset ovat kuitenkin lähtökohtaisesti pysyvämpiä, joten palaan vielä seuraavaksi niihin yhteenvetona Kaukoidästä.

²⁶⁶ “Our familiarity, not merely with the languages of the peoples of the East, but with their customs, their feelings, their traditions, their history and religion, our capacity to understand what may be called the genius of the East, is the sole basis upon which we are likely to be able to maintain in the future the position we have won, and no step that can be taken to strengthen that position can be considered undeserving of the attention of His Majesty’s Government or of a debate in the House of Lords.”, HL Deb 27 September 1909 vol 3 c375.

²⁶⁷ Said 2003, 213.

6.3 Kaukoidän eriytyvä kehitys

Kaukoidän valtiot olivat siis jatkuvassa muutoksen tilassa 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä. Kiinassa yhteiskunnallinen jännite ja keisarivallan vastustus kokosi voimiaan. Japani sitä vastoin vahvistui entisestään ja sinetöi sodilla Kiinaa sekä Venäjää vastaan johtoasemansa Kaukoidän valtioiden joukossa. Korea joutui puolestaan osaksi naapurivaltioidensa valtataistelua ja alistui lopulta Japanin siirtomaaksi.²⁶⁸

Encyclopaedia Britannican artikkeleissa Kaukoidän valtioiden käymistilaa ei huomioitu yhtä nopeasti kuin esimerkiksi Britannian parlamenttikeskusteluissa. Niissä maiden hallintoa peilattiin edelleen suurelta osin 1800-luvun tilanteeseen, eikä muutospyrkimysten tuloksia nähty merkittäviksi Japanin modernisoitumista lukuun ottamatta. Kiinan kuvauksessa muutospyrkimysten merkityksettömyys ikaikaisiin perinteisiin verrattuna tulee kaikkein selvimmän esille.

EB:n 11. laitoksessa Kiinan hallinto esiteltiin erittäin yksityiskohtaisesti esimerkiksi osastoittain ja alueittain. Keisarillisen hallinnon – joka nyt nimettiin ”vanhemmuuteen perustuvaksi itsevaltiudeksi” (*autocracy based on parental rule*)²⁶⁹ – lisäksi artikkelissa kuvattiin maan hallinnon uudistumispyrkimyksiä vuoden 1905 jälkeen. Mielikuvaksi kiinalaisesta hallinnosta jäi kuitenkin aiempien *EB:n* laitosten tapaan keisarin johtama valtiollinen perhe ja eroksi 1800-luvun kuvauksiin nousi lähinnä kuvauksen suurempi tarkkuus. Kiinan modernisaatiokehityksestäkin pidemmän maininnan ansaitsi ainoastaan armeijan uudistaminen.²⁷⁰

Melko pienistä eroavaisuuksista huolimatta *EB:n* 11. laitoksen Kiinaa kuvaava artikkeli oli aiempiin 1800-luvun laitoksiin verrattuna objektiivisempaa kuvausta. Vaikka artikkeli oli edelleen kirjoitettu selkeästi länsimaisesta näkökulmasta, siitä ei enää löytynyt yhtä arvottavaa tekstiä maan hallinnon piirteistä kuin 1800-luvun kirjoituksista.²⁷¹ Uudelle vuosisadalle siirryttäessä yleiskuva Kiinan hallinnosta *EB:n* silmin ei ollut kuitenkaan merkittävästi muuttunut 1800-luvun laitoksiin verrattuna.

²⁶⁸ Huotari & Seppälä 2005, 69; Fält 2002, 135–136 ja Huotari 2000, 151.

²⁶⁹ *EB* 11th Ed., Vol. 6, 181.

²⁷⁰ *EB* 11th Ed., Vol. 6, 181–182, 185.

²⁷¹ *EB* 11th Ed., Vol. 6, 181–192; *EB* 8th Ed., Vol. VI, 561–563 ja *EB* 9th Ed., Vol. V, 667–669.

Osasyynä objektiivisempaan asenteeseen Kiinaa kohtaan 1900-luvulle tultaessa olivat todennäköisesti maan länsimaistyypiset uudistuspyrkimykset, jotka lisäsivät entisestään läntisten suurvaltojen kiinnostusta maahan. Kiinan keskushallinto aloitti kuitenkin uudistukset vasta pakon edessä, kun länsimaiden ja Japanin asettama paine nousi liian suureksi 1800-luvun lopulla.²⁷²

Kiina oli vaipunut vuosisadan vaihteeseen siirryttäessä jatkuvasti sekasortoisempaan tilaan, kun maan perinteisen keskushallinnon heikkous alkoi paljastua lisääntyvän ulkoisen paineen alla. Kiina joutui ensinnäkin nöyryyttävästi luopumaan perinteisestä asemastaan Koreassa hävittyään Japanille sodassa 1894–95. Tappio sai aikaan uudistusajatusten leviämistä hallinnon intellektuellien keskuudessa, jotka saivat myös hetkellisesti vaikutusvaltaa keisari Guangxuun vuoden 1898 aikana. Leskikeisarinna Ci Xi palautti kuitenkin nopeasti vastavallankaappauksellaan hallituksen politiikan takaisin entistä konservatiivisempaan suuntaan ja asetti nuoren keisarin loppuiäkseen kotiarestiin. Lopullisesti dynastian heikkouden ja sen uudistuspyrkimysten riittämättömyyden osoitti vuoden 1900 boksarikapina, jonka länsivaltojen ja Japanin yhteinen rangaistusretkikunta kukisti helpohkosti. Kapina suuntautui erityisesti ulkomaalaisvaikutusta vastaan ja sillä oli myös Ci Xin johtaman keskushallinnon hiljainen tuki.²⁷³

Boksareiden lisäksi Kiinassa syntyi 1900-luvun alussa myös muita vallankumouksellisia liikkeitä, jotka toimivat suurelta osin perinteisten salaseurojen tapaan. Liikkeet vaativat avoimesti keisarivallan kukistamista, mitä ne pyrkivät jouduttamaan muun muassa vallankumousyrityksillä. Yritykset epäonnistuivat usein surkeasti, mutta keisarivaltaa alettiin kuitenkin kyseenalaistaa entistä laajemmin 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Kiinan epävakaa kehitys uuden vuosisadan alussa ennakoikin osaltaan tulevaa vallankumousta sekä sen jälkeistä maan pirstaloitumista.²⁷⁴

Vielä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Kiina säilyi silti itsenäisenä ja alueellisesti yhtenäisenä, vaikka joutui jonkinlaiseen puolisiirtomaan asemaan – pitkälti

²⁷² Huotari & Seppälä 2005, 65–66.

²⁷³ Huotari & Seppälä 2005, 66–68.

²⁷⁴ Huotari & Seppälä 2005, 69.

taloudellisen ahdinkonsa vuoksi. Japania vastaan vuonna 1895 hävityn sodan jälkeen Kiina joutui lainaamaan rahaa ulkomailta entistä suuremmissa mittakaavoissa. Keskushallinnon rahoitustarpeet lisääntyivät entisestään boksarikapinaa seuranneista uusista sotakorvauksista. Brittiläiset pankit (jotka toimivat yhteistyössä Britannian Ulkoministeriön kanssa) rahoittivat merkittävästi sotakorvausten maksua, mistä vastapalvelukseksi britit saivat lisää vaikutusvaltaa Jangtsen alueella ja Kiinan tullihallinnossa. Riippuvuus ulkomaisista lainoista ja brittien tuesta saattoi Kiinan keskushallinnon kuitenkin entistä tukalampaan asemaan 1900-luvun alkaessa ja oli myös yksi taustatekijä vuoden 1911 vallankumouksessa.²⁷⁵

Korean kehitys 1800-luvun lopulta lähtien johti sitä vastoin maan joutumiseen ensin naapurivaltioidensa ulkopolitiikan pelinappulaksi ja lopulta osaksi Japanin keisarikuntaa. Japanin voitto Venäjältä vuosien 1904–1905 sodassa ratkaisi maiden välisen kilpailun Korean niemimaan hallinnasta, minkä seurauksena Koreasta tuli selkeästi osa Japania – aluksi sen protektoraattina marraskuussa 1905 ja lopulta keisarikunnan virallisena siirtomaana vuonna 1910.²⁷⁶

Myös Korean hallinnon modernisoiminen alkoi vasta 1900-luvun alussa ja suurelta osin japanilaisten ohjauksessa. *EB*:n 11. laitoksessa korostettiin Korean huomattavan nopeaa kehitystä japanilaisten otettua maan hallintaansa, mikä näkyi erityisesti rautateiden rakentamisessa. Korean lähinnä barbaarisuutta osoittaneet rikoslaitkin olivat pysyneet voimassa aina vuoteen 1895 saakka ennen maan ensimmäisiä modernisointipyrkimyksiä. Vielä 1800-luvun puolella Korean hallinnossa oli herättänyt huomiota myös maan hallitsijan ja aatelin harjoittama, tavallisiin korealaisiin kohdistuva sorto.²⁷⁷

Korea pääsikin lähemmäs sivistystä vasta jouduttuaan yhä tiiviimmin Japanin vaikutuspiiriin, minkä jälkeen maan hallintoa ryhdyttiin nopeasti uudistamaan japanilaisten länsimailta suodattamin opein. Japani vaikutti päässeensä 1900-luvun alkuun mennessä asemaan, joka antoi sille mahdollisuuden sivistää muita Kaukoidän

²⁷⁵ Cain & Hopkins 2002, 369–375, 379.

²⁷⁶ Huotari 2000, 151–155.

²⁷⁷ Korean uusiutuminen ”under Japanese direction”, laki ”A criminal code, scarcely equalled for barbarity, [-], remained in force in its main provisions till 1895.”, *EB* 11th Ed., Vol. 15, 910.

valtioita samaan tapaan kuin läntiset suurvallat olivat sivistäneet Japania 1800-luvulla.²⁷⁸ Japanin nopea nousu toimijaksi läntisten suurvaltojen rinnalle 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa olikin Kiinan keisarivallan heikentymisen ohella toinen Kaukoidän merkittävimmistä tapahtumasarjoista 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä.

Japanin nousua modernin sivistyksen piiriin osoitti myös *Encyclopaedia Britannica* 11. laitoksen artikkeli maasta. Siinä kuvattiin jo kattavasti maan länsimaistyypin keskushallinnon, parlamentin ja ministeriöiden toimintaa sekä erityisesti armeijan ja laivaston modernisointia. Merkittävää on myös, että kuvailussa käytettiin täysin länsimaisia termejä, eikä siinä enää ihmetelty maan erilaisuutta tai vastakohtaisuutta eurooppalaisille. Lisäksi läpi koko artikkelin modernin Japanin kuvailu erotettiin selkeästi maan historiasta, mikä teki viimeistään selväksi maan siirtymisen modernien valtioiden joukkoon.²⁷⁹

Varsinaisen artikkelin jatkoksi oli vielä lisätty japanilaisten oma näkökulma maahansa (*The Claim of Japan*), jota alustettiin mainitsemalla, että se täydensi kuvausta Japanin kehityksestä ja maan sisällyttämistä sivistyneiden suurvaltojen joukkoon.²⁸⁰ Japanilaisten näkökulmassa vedottiin *Oriental–Occidental* vastakkainasettelun purkamiseen ja yhteisymmärryksen kehittämiseen sen sijasta. Teksti osoittaa, että (ainakin) länsimaisesti koulutetut japanilaiset olivat ymmärtäneet viimeistään 1900-luvun alussa “itämäiseksi” määrittelyn merkityksen.²⁸¹

Mielenkiintoinen on myös artikkelin kuvauksen ristiriita esimerkiksi Curzonin kesällä 1908 esittämään puheenvuoroon,²⁸² jossa hän määritteli Japanin edelleen osaksi itää. *EB*:n teksti oli kirjoitettu todennäköisesti muutama vuosi Curzonin puheenvuoron

²⁷⁸ Huotari 2000, 150, 155–156.

²⁷⁹ *EB* 11th Ed., Vol. 15, 202–218, 221–223, 237.

²⁸⁰ ”The following expression of the Japanese point of view, by a statesman of the writer’s authority and experience, may well supplement the general account of the progress of Japan and its inclusion among the great civilized powers of the world.”, *EB* 11th Ed., Vol. 15, 273.

²⁸¹ ”What is here contended for is that the mutual understanding of two peoples is not so much a matter of race, but of the knowledge of each other’s history, traditions, literature, &c. [...] They [the Japanese] desire, above all, not to be lumped as Oriental, but to be known and judged on their own account.”, *EB* 11th Ed., Vol. 15, 273–275.

²⁸² *HL Deb* 30 June 1908 vol 191 cc507, ks. puheenvuorosta tarkemmin edellisestä alaluvusta 6.2.

jälkeen, mutta kirjasarjan 11. laitoksen antama kuva Kaukoidästä ei ollut täysin ristiriidassa kyseiselle Curzonin määrittelylle.

Vaikka Kaukoidän valtioita kuvattiin *EB*:n 11. laitoksen artikkeleissa usein kehityskelpoisiksi konservatiivisuudesta huolimatta, kuvausten toiveikkuudesta poikkesi kirjoitus maanosan yhteisestä historiasta. Siitä voi vaivatta havaita Curzoninkin 1800-luvun kirjoituksissa esiintyneen kansojen hierarkian:

”The word ‘Asiatic’ and ‘Oriental’ are often used as if they denoted a definite and homogenous type, but Russians resemble Asiatics in many ways, and Turks, Hindus, Chinese &c., differ in so many important points that the common substratum is small. It amounts to this, that Asiatics stand on a higher level than the natives of Africa or America, but do not possess the special material civilization of Western Europe. As far as any common mental characteristics can be assigned it is also somewhat negative, namely, that Asiatics have not the same sentiment of independence and freedom as Europeans. Individuals are thought of as members of a family, state or religion, rather than as entities with a destiny and rights of their own. This leads to autocracy in politics, fatalism in religion and conservatism in both. Hence, too, Asiatic history has large and simple outlines.”²⁸³

Aasialaisiin liitettiin siis lähtökohtaisesti negatiivisia piirteitä. He olivat kyllä Afrikan tai Amerikan alkuperäiskansoja sivistyneempiä, mutteivät kuitenkaan omanneet läntiseen Eurooppaan verrattavissa olevaa erityistä aineellista sivilisaatiota.

Ajalle ominaisen ja orientalistiseen kielenkäyttöön olennaisesti kuuluneen kansojen hierarkian ja eurooppalaisten paremmuuden korostamisen lisäksi kirjoitus on

²⁸³ “Sanoja ‘aasialainen’ ja ‘itämainen’ käytetään usein niin kuin ne ilmaisivat selvää ja homogeenista [kansan]tyyppiä, mutta venäläiset muistuttavat aasialaisia monin tavoin, ja turkkilaiset, hindut, kiinalaiset jne. eroavat niin monin tärkein tavoin toisistaan, jotta [näiden kansojen] yhteinen perusta on pieni. Päädytään siihen, että aasialaiset ovat korkeammalla tasolla kuin Afrikan tai Amerikan alkuperäiskansat, mutteivät omaa läntisen Euroopan erityistä aineellista sivistystä. Jos mitään yhteistä henkistä ominaisuutta voidaan [aasialaisille] ylipäätään antaa, se on myös jokseenkin negatiivinen, nimittäin, ettei aasialaisilla ole samaa itsenäisyyden ja vapauden tuntemusta kuten eurooppalaisilla. Yksilöitä ajatellaan perheen, valtion tai uskonnon jäsenenä enemmän kuin itsenäisinä kokonaisuuksina, joiden kohtalo ja oikeudet ovat heidän omiaan. Tämä johtaa itsevaltiuteen politiikassa, fatalismiin uskonnossa ja konservatiivisuuteen molemmissa. Niinpä, myös aasialaisella historialla on suuret ja yksinkertaiset ääriviivat.”, *EB* 11th Ed., Vol. 2, 749.

huomionarvoinen myös suorasukaisuutensa vuoksi – erityisesti koska *EB:n* 11. laitoksen maakohtaiset artikkelit Aasiasta olivat yleisesti melko objektiivisia. Aasialaiset asetettiin lopulta yksioikoisesti omalle paikalleen kansojen hierarkiassa ja osaksi itää, vaikka heidän monimuotoisuutensa vaikeuttikin yhtenäisen itämaisen tyyppin kuvailua.

Aasian monimuotoisuuden tiedostaminen selittää osaltaan myös Japanin määrittelyn yhtäläillä moderniksi ja sivistyneeksi valtioksi, mutta toisaalta osaksi itää ja näin ollen itämaiseksi. Japani olikin siinä määrin moderni, että se kelpasi Britannialle jopa liittolaiseksi Kaukoidässä 1900-luvun alussa. Curzon määritti kuitenkin Japanin lopulta itämaiseksi valtioksi piakkoin sen jälkeen, kun maa oli kohonnut liian selvään johtoasemaan Aasiassa.

Encyclopaedia Britannican 11. laitoksen artikkeleissa Kaukoitää ja sen hallintoa kuvattiin tieteellisen objektiivisesti ja mahdollisimman yksityiskohtaisesti (mitä kirjasarjan maine edellytti). Silti ainakin osassa sen artikkeleita on nähtävissä voimakas brittiläisen ylemmydentuntoinen pohjavire. Niinpä myös *EB:n* 11. laitoksessa on huomattavissa Japanin ongelmallinen asema Kaukoidässä, koska maa ei sopinut enää 1900-luvun alussa stereotyyppiseen itämaisyyden määritelmään.

Japanin aseman määrittelyssä näkyikin Kaukoidän kuvaamisen ongelmallisuus brittiläisin (ja yleisemmin eurooppalaisin) silmin: miten kuvata jotain, joka ei enää sovi stereotypiaan itämaisyydestä, mutta jota ei myöskään olla valmiista nostamaan tasaveroiseksi kuvailijoihin itseensä nähden?

7. Itämaisyyden ja kehityksen ristiriita

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut Kaukoidän valtioiden hallinnollisen kehittyneisyyden käsittämistä myöhäisviktoriaanisen ajan Britanniassa. Käytännössä analysoin lähinnä lordi Curzonin ja *Encyclopaedia Britannican* kuvauksia Japanin, Korean ja Kiinan hallinnosta 1850-luvulta 1910-luvulle. Päädyin tarkastelemaan Kaukoitää juuri poliittisesta ja hallinnollisesta näkökulmasta tutkimukseni keskeisimmän kohteen, lordi Curzonin painotuksen johdattelemana.

Tutkimuksessani sain melko kattavan käsityksen *EB:n* käsityksistä ja niissä tapahtuneista muutoksista koko tutkimusajankohtana. Sen sijaan Curzonin käsitysten analyysi perustui suurimmalta osin hänen *Problems of the Far East* - teokseensa ja painottui siten 1890-luvulle. Päättökäytöksajankohtani kuitenkin ajoittui juuri 1800-luvun loppuun, joten sain vastauksen olennaisimpaan tutkimuskysymykseeni eli lordi Curzonin käsityksiin Kaukoidän valtioiden hallinnollisesta kehittyneisyydestä myöhäisviktoriaanisen ajan Britanniassa.

1900-luvun alun suhteen analyysini muodosti lähinnä kuvan siitä, miten Kaukoidän maat kehittyivät tuolloin yleisesti. Kuitenkin juuri 1900-luvun alun eriytyvässä kehityksessä näkyi Japanin, Korean ja Kiinan kuvauksen suurimmat ristiriidat: ne tuomittiin yhdessä itämaisiksi, mutta Japani kuvattiin itsenäisenä valtiona kehittyväksi ja miltei moderniksi.

Aatehistoriallinen tutkimusnäkökulma osoittautui hedelmälliseksi, koska sen avulla saattoi havaita, että Curzonin elämän ja ympäristön tapahtumilla oli huomattava vaikutus hänen toimintaansa. Curzonin elämästä saa hyvin määrätietoisesti kuvan varsinkin Intian varakuninkuudesta eroamiseen päättyneen ajanjakson osalta. Tämä antaa vaikutelman, että hän olisi jo varhain päättänyt päästä kyseiseen asemaan ja toteuttanut sitten tavoitettaan määrätietoisesti.

Todellisuudessa Curzonin elämänvalintoihin vaikutti todennäköisesti enemmän viktoriaanisenä aikana korostunut maailmankuva, jossa Britannian maailmanlaajuinen imperiumi oli keskeinen osa brittien itseymmärrystä. Kyseisen maailmankuvan oli mahdollista juurtua Curzonin aatemaailmaan jo hänen varhaisesta lapsuudestaan

saaman tiukan akateemisen koulutuksen kautta. Hän kertoi itse saaneensa kipinän itämaihin jo Raamatun tarinoista ja varhaisista kuulemistaan luennoista. On kuitenkin todennäköisempää että Curzonin Aasian intohimoon vaikutti kaikista eniten opiskelu Oxfordissa, jossa koulutettiin 1800-luvun lopulla suurin osa brittien siirtomaahallinnon tarvitsemista hallintovirkkamiehistä.

Britannian imperiumin ylläpitoon kuulunut sivistymättömämpien kansakuntien hallinta kuului myös olennaisesti Curzonin maailmankuvaan. Häneen mukaansa hyvä hallinto oli avain sivistykseen ja Britannia oli sen saralla maailman edistynein valtio pitkän institutionaalisen kehityksensä ansiosta. Curzon uskoi myös, että brittien hallintojärjestelmä oli suoraan vietävissä sivistymättömämpiin valtioihin, jotka kehittyisivät sen avulla hyvin hallituiksi moderneiksi valtioiksi.

Esimerkiksi Kiinan suhteen hän korosti puhtaan hallinnon ytimen antamista kiinalaisille ja Japanin kehitys osoitti puolestaan käytännössä modernisaatiokehityksen tulokset. Curzon olikin hallinnollisessa mielessä epäilemättä aito orientalisti, vaikka hänen käsityksensä alempien kulttuurien sivistämisestä pehmenivät jossain määrin 1900-luvun alussa.

Tutkimustuloksista olennaisimmaksi nousi johtopäätös, että niin Curzonin kuin *Encyclopaedia Britannican* kuvauksissa Kaukoidän valtioiden hallinto nähtiin sitkeästi itämaisena. Itämaisuuuteen liitettiin puolestaan lähtökohtaisesti alentavia tai muuten negatiivisia piirteitä. Sittemmin modernisaatiokehityksen alettua Kaukoidän valtioissa vaihtelevasti 1800-luvun lopulla ja vuosisadan vaihteessa, itämaisyyden leima vaikutti muodostuvan ongelmalliseksi erityisesti Japanin kuvauksessa. Kun sille oli kerran annettu määritelmä itämaisena valtiona, leimasta oli länsimaalaisten silmissä erittäin vaikea päästä eroon.

1900-luvun alkuun mennessä oli päästy tilanteeseen, jossa Kaukoitää kuvattiin edelleen yleisesti itämaiseksi. Kun Kaukoitää käsiteltiin kokonaisuutena, vallalle jäi vaikutelma itämaisista, pysähtyneistä kansoista sen osana, mutta yksittäiset valtiot saattoivat saada kehitystä ilmaisevia piirteitä. Lopulta Aasia ja Kaukoitää sen osana käsiteltiin kuitenkin selvästi osaksi itää ja siis sivistyksellisesti lännelle vastakohtaiseksi, kun tultiin todelliseen konfliktiin kulttuuripiirien välillä.

Asetelma tehtiin selväksi esimerkiksi Curzonin Japanin ja Venäjän välisen sodan jälkiseuraamusten analyysissä. Kuitenkin hän oli *Problems of the Far East* -teoksessaan valmis toivottamaan Japanin sivistyneiden länsimaiden kansainväliseen yhteisöön ja suhtautunut Japaniin myös parlamenttipuheissaan tulevana Kaukoidän suurvaltana. Curzonin käsitykset aasialaisista vaikuttivatkin perustuvan paljolti siihen, milloin oli Britannialle ulkopoliittisesti tarkoituksenmukaista määrittää joku tietty valtio osaksi itämaista Kaukoitää ja milloin taas lähemmäs sivistynyttä länttä.

Encyclopaedia Britannican kuvauksessa Kaukoitää nähtiin puolestaan 1800-luvulla yksiselitteisesti itämaisena ja sivistymättömänä erityisesti Korean ja Kiinan osalta samalla kun jo huomioitiin Japanin länsimaista tunnollisesti mallia ottava kehitys. 1900-luvulla *EB*:n Kaukoidän kuvaus ei ollut enää yhtä arvottavaa kuin edellisellä vuosisadalla ja artikkelit olivat yleisesti melko objektiivisia. Niissä Japania kuvattiin jo täysin länsimaisin termein ja Koreakin oli päässyt Japanin vanavedessä sivistyksen makuun. Sen sijaan Kiinan kuvauksessa edistytettiin lähinnä yksityiskohtaisuuden lisäämisellä, eikä kuva maan pysähtyneestä hallinnosta muuttunut merkittävästi.

Objektiivisuuden lisääntymisestä huolimatta Aasian historian kuvauksessa maanosa asetettiin yksiselitteisesti omalle paikalleen kansojen hierarkiassa – vain hiukan Afrikan ja Amerikan alkuperäiskansoja ylemmälle tasolle. Lopulta Kaukoidän valtioita saatettiin siis yksittäin kuvata kehityskelpoisina ja miltei moderneina (kuten Japania) – vailla stereotyyppioita itämaisyydestä. Sen sijaan Kaukoitää tai Aasia kokonaisuutena kuvattaessa oli välttämätöntä osoittaa alueen kokonaisvaltainen jälkeenjääneisyys Eurooppaan verrattuna.

Tutkimuksen olennaisimmaksi ongelmaksi ja samalla myös suurimmaksi rajoitukseksi nousi kysymys, mikä on riittävä määrä alkuperäislähteitä tutkia koko Britannian näkemyksiä? Tähän sain ainakin osittaisen vastauksen selvittämällä viktoriaanisen Britannian maailmankuvaa siitä tähän mennessä tehdyn tutkimuksen ja varsinaisiin päälähteisiin kuulumattomien muutamien muiden aikalaiskirjoitusten perusteella. Johtopäätöksenä lordi Curzonin ja *Encyclopaedia Britannican* ja kuvaukset olivat viktoriaanisen ajalle tyypillisiä tapoja käsittää Kaukoidän kehittyneisyys eurooppalaisiin verrattuna.

Rajoitukseksi muodostui siis se, mitä oikeastaan tutkin käytännössä: yläluokkaisen brittipoliitikon ja tietosanakirjasarjan kuvauksia maanosasta, joka oli tutkimusajankohtana jatkuvan muutosten tilassa – kuten oli myös tutkimuskohteiden kotimaan kulttuuri. Curzon ilmaisi tavoitteensa kuvata Kaukoitää pelkkää tilannekuvausta analyttisemmin ja *Encyclopaedia Britannicassa* Aasian kuvaus pyrittiin jakamaan esimodernin historian ja modernin nykyisyyden välille. Kuitenkin kumpaakin kuvausta rajoitti viktoriaanisen Britannian sitkeä maailmankuva imperiumistaan sivistyksen korkeimpana saavutuksena – ja kaikista muista heidän alapuolellaan.

Eri lähderyhmiin tutustuminen ohjasi jonkin verran myös tutkimustyötäni kokonaisuutena. Aloitin tutkimukseni tarkastelemalla Curzonin matkailua Aasiassa ja siihen olennaisesti liittyvää henkilöhistoriaa, johon liitin vain melko pintapuolisesti Britannian aatemaailmaa sekä Kaukoidän valtioiden historiaa. Niinpä *Problems of the Far East* -teoksen ja Curzonin näkemykset yleisemminkin saivat suuren roolin tutkimuskohteiden joukossa myös tutkimuksen edetessä. Myös Curzonin ensi näkemältä selvästi orientalistiset käsitykset Kaukoidästä ohjasivat tutkimustani ensin ehkä liioitellusti Saidin teoriaa korostaneeseen suuntaan.

Encyclopaedia Britannican artikkelit vahvensivat kyseistä ensivaikutelmaa. Lopulta artikkelit antoivat kuitenkin viktoriaanisen Britannian aatemaailmasta huomattavasti vain Curzonin tarkastelua pitkäjänteisemmän kuvan. *EB*:n tarkastelussa nousi aluksi ongelmaksi artikkelin etsiminen nykykäytössä olevilla tai kiistellyillä termeillä kuten Itä-Aasia, Kaukoitää tai orientti. Hakusanojen pohtiminen auttoi kuitenkin samalla suhtautumaan tietosanakirjaan enemmän aikalaisnäkökulmasta: tuskin 1800-luvun brittejä kiinnostoi nykyisin Itä-Aasiana tunnettu alue omillaan, vaan enemmänkin koko Aasia mystisenä maanosana ja sen yksittäisten valtioiden eriskummallisuus.

Hansardin tutkimus puolestaan avasi lähinnä Kaukoidän tapahtumien käsittelyä parlamentissa sekä kertoi jotain sen jäsenten suurimmista mielenkiinnon kohteista Aasiassa – eli brittien erityisasemasta modernin talouden ja kaupankäynnin lähettiläinä. Koska keskusteluissa käsiteltiin hyvin pitkälti ainoastaan alueen asiakysymyksiä, niistä sai vain hienovaraisia viitteitä Curzonin (sekä muiden parlamentin jäsenten) asenteista Kaukoidän valtioita kohtaan.

Hansardin käyttö yhtenä alkuperäislähteenä oli kuitenkin perusteltua, koska keskustelut kuvasivat Kaukoidän tilanteen kehitystä asemaltaan Curzonille rinnakkaisten aikalaisten näkökulmasta. Hansardin tarkastelussa olisi varmasti auttanut parlamenttilähteisiin syvempi tutustuminen ja keskustelujen perusteellisempi tarkastelu, mutta tämä olisi laajentanut tutkimustani liiaksi varsinaisen tutkimuskohteeni ulkopuolelle.

Eri alkuperäislähderyhmien vertailu toi myös uutta näkökulmaa vieraiden kulttuurien kuvauksen tutkimukseen. Käsitteiden muutos vaikutti hitaimmalta pysyvää ja objektiivista tietoa lähtökohtaisesti tarjoavassa *Encyclopaedia Britanniciassa* kun taas kenties parlamenttikeskustelujen ajankohtaisuuden vuoksi niistä oli vaikea löytää merkkejä puhujien todellisista asenteista. Niinpä Curzonin matkateoksen näkemykset osoittautuivat jonkinlaiseksi välimuodoksi *EB:n* pysyvemmän tiedon ja parlamenttikeskustelujen ajankohtaisuuden välillä.

Curzonin aatemaailman tutkimus ja Itä-Aasian merkityksen pohtiminen hänelle oli toinen vähän tutkittu aihepiiri, johon tutkimukseni toi ainakin joltain osin uutta näkökulmaa. Curzonin elämänvalintojen perustelujen pohtiminen aatehistoriallisesta näkökulmasta kritisoi esimerkiksi henkilöhistoriallista näkökulmaa, että hänen kohtalonaan oli päätyä merkittävälle poliittiselle uralle. Myöskään kiinnostus Aasiaan ei ollut Curzonille valmiiksi annettu, vaan sitä tuki todennäköisesti eniten Britannian imperiumia korostanut yläluokkainen koulutusjärjestelmä. Kiinnostus Itä-Aasiaan oli myös vain sivujuonne Curzonin suurimman mielenkiinnon kohteen, eli Intian vanavedessä.

Tutkimuksen aikana karisi siis aiempi käsitykseni Curzonin elämän suoraviivaisuudesta ja tavoitteellisuudesta. Aatehistoriallinen tutkimus saattaa siis avartaa myös tutkijan omia käsityksiä tutkimuskohteen tavoitteista ja tarkoituseristä, jotka vaikuttavat sen toimintaan.

Jatkotutkimusmahdollisuuksia tarjoaa esimerkiksi Kaukoidän valtioiden tarkastelu muista viktoriaanisten brittien näkökulmasta sivistystä mittaavista tekijöistä, kuten kansallisesta luonteesta. Kuten on varmasti tullut jo tutkimuksen tässä vaiheessa esille, britit pitivät itseään ilman epäilyksen häivääkään maailman sivistyneimpänä kansana.

Myös parlamenttikeskustelun laajempi käsittely selventäisi todennäköisesti entisestään viktoriaanisen Britannian aatemaailmaa Aasiankin osalta.

Mielenkiintoista olisi myös selvittää, miten laajasti Britannian imperiumi todella oli ylpeydenaihe briteille. Tämän tutkimuksen perusteella voi melko turvallisesti päätellä, että ainakin suuri osa yläluokkaisista konservatiivipolitiikoista sekä *Encyclopaedia Britannican* kirjoittajista käsittivät imperiumin brittien suurena saavutuksena, jonka kautta myös loppumaailma saatetaan sivistyksen piiriin. Herää kuitenkin epäilyks miten muu osa kansasta suhtautui imperiumiin, joten sen selvittäminen luonnollisesti laajentaisi tietämystä brittien käsityksistä Aasiasta.

Britti-imperiumin loiston päivät ovat nykyään jo historiaa, mutta sen johtoaate maailman sivistämisestä hyvän hallinnon ja kaupankäynnin levittämisen kautta ei ole sen sijaan hävinnyt minnekään. Seuratessaan nykypäivän kansainvälistä politiikkaa tai maailman tapahtumia ei voi välttyä useiden valtioiden tai kansainvälisten organisaatioiden johtohenkilöiden kommenteilta globaalin kaupan edistämisen ja korruption kitkemisen maailmanlaajuisista hyödyistä. Niinpä hyvän hallinnon levittäminen kehittyviin maihin tuntuu edelleen olevan voimissaan oleva aate länsimaisten sivistysvaltioiden keskuudessa.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet

Curzon, George Nathaniel (1894), *Problems of the Far East – Japan, Korea, China*. London: Longmans, Green, & Co.

Curzon, George Nathaniel (1915), *Subjects of the Day: being a selection of speeches and writings*. London: Allen & Unwin.

Encyclopaedia Britannica (EB)

- 8th Edition (1852–1860), Volumes: I, III, VI-VIII, XII and Index.

- 9th Edition (1875–1889), Volumes: II, V-VII and XIII.

- 11th Edition (1910–1911), Volumes: 2, 6-7, 15 and Index.

The Official Report (Hansard)

- Hansard's Parliamentary Debates (3rd Series), Vol. 1 (Oct 1830) to Vol. 356 (Aug 1891).

- The Parliamentary Debates (4th Series), Vol. 1 (Feb 1892) to Vol. 199 (Dec 1908).

- The Official Report, House of Commons (5th Series), Vol. 1 (Jan 1909) to Vol. 1000 (March 1981).

Tutkimuskirjallisuus

Bennett, G. H. (1995), *British Foreign Policy during the Curzon Period, 1919-24*. London: Macmillan; New York: St. Martin's.

Black, Jeremy (1997), *A history of the British Isles*. Houndmills: Macmillan.

Blake, Timothy (2004), "British Foreign Relations with the United States during Lord Curzon's Tenure as Foreign Secretary, 1919 to 1924", Canada: McGill U. *Dissertation Abstracts International*, 2005 66(1): 295-A.

Blakeley, Derek William (1995), "Lord Curzon and the Conservative Party, 1905-1925", Washington U. *Dissertation Abstracts International*, 1996 56(10): 4104-A.

Burton, Antoinette (2001), *Politics and empire in Victorian Britain: a reader*. New York: Palgrave.

Cain, P. J. & Hopkins, A. G. (2002), *British imperialism, 1688–2000*. Harlow: Longman.

Curzon, George Nathaniel (1889), *Russia in central Asia in 1889 & the Anglo-Russian question*. London: Longmans.

Curzon, George Nathaniel (1892), *Persia and the Persian Question*. London: Longmans, Green & Co.

Curzon, George (1913), *Modern parliamentary eloquence*. London: Macmillan.

Curzon, George; King, Peter (1988), *Tales of travel / Marquess Curzon of Kedleston*. London: Century.

Dilks, David (1969 / 1970), *Curzon in India: 1, Achievement, 2, Frustration*. London: Hart-Davis.

Edwardes, Michael (1965), *High noon of empire: India under Curzon*. London: Eyre & Spottiswoode.

Fält, Olavi K. (2002), "Japanin kulttuurivirtojen suvantona", teoksessa: Fält, Olavi K. (et al.), *Japanin kulttuuri*. Helsinki: Otava, 7–156.

Gilmour, David (2004), "Curzon, George Nathaniel, Marquess Curzon of Kedleston (1859–1925)", teoksessa: Matthew, H. C. G. & Harrison, Brian (toim.), *Oxford Dictionary of National Biography*. Oxford: Oxford University Press, 792–802.

Gilmour, David (2003), *Curzon – Imperial Statesman*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Gilmour, David (1995a) *Curzon*. London: Murray.

Gilmour, David (1995b), "Empire and the East: The Orientalism of Lord Curzon", *Asian Affairs*, Vol. 26, Issue 3, 270–277.

Halmesvirta, Anssi (2002), "Imperiumi ja Eurooppa – Britannian ulkopolitiikan suuntaukset 1800–1914", teoksessa: Ihalainen, Pasi (toim.), *Britannia: saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*. Jyväskylä: Atena, 179–210.

House of Commons Information Office (2008), *Factsheet G17 (The Official Report)*.

Huotari, Tauno-Olavi & Seppälä, Pertti (2005), *Kiinan kulttuuri*. Helsinki: Otava.

Huotari, Tauno-Olavi (2000), "Erakkovaltakunnasta talousihmeeseen", teoksessa: Vesterinen, Ilmari; Janhunen, Juha & Huotari, Tauno-Olavi, *Korea: kolme ovea tiikerin valtakuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 103–249.

Hyrkkänen, Markku (2002), *Aatehistorian mieli*. Tampere: Vastapaino.

Ihalainen, Pasi (2005), *Protestant nations redefined: changing perceptions of national identity in the rhetoric of the English, Dutch and Swedish public churches, 1685-1772*. Leiden: Brill.

Ihalainen, Pasi & Palonen, Kari (2009), "Parliamentary sources in the comparative study of conceptual history: methodological aspects and illustrations of a research proposal", *Parliaments, Estates & Representation*, vol. 29, November 2009, 17–34.

Ilie, Cornelia (2004), "Insulting as (un)parliamentary practice in the British and Swedish parliaments", teoksessa: Bayley, Paul, *Cross-cultural perspectives on parliamentary discourse*. Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins, 45–86.

Iriye, Akira (1989), "Japan's drive to great-power status", teoksessa: Jansen, Marius B. (toim.) *The Cambridge history of Japan, Volume 5, The nineteenth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 721–782.

Kemiläinen, Aira (1964), *Nationalism: Problems concerning the world, the concept and classification*. Jyväskylä: Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu.

Korolainen, Anna (1997), *Kiinan itäinen rautatie: Venäjä-Neuvostoliiton, Kiinan ja Japanin keskinäisissä suhteissa 1896-1952*, Pro gradu -työ Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kuhn, Philip A. (1978), "The Taiping Rebellion", teoksessa: Fairbank, John K. (toim.), *The Cambridge history of China, Vol. 10, Late Ch'ing: 1800–1911, part 1*. Cambridge: Cambridge University Press, 264–317.

Lehtinen, Riitta (1978), *Ulkoministeri Curzonin saksanpolitiikka vv. 1919–1924*, Pro gradu -työ. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Mandler, Peter (2000), "'Race' and 'nation' in mid-Victorian thought", teoksessa: Collini, Stefan; Whatmore, Richard & Young, Brian (toim.), *History, religion, and culture: British intellectual history 1750–1950*. Cambridge: Cambridge University Press, 224–244.

Matikainen, Satu (2002), "Osittain Euroopassa, puolittain Atlantilla – Britannian ulkopolitiikka 1900-luvulla", teoksessa: Ihalainen, Pasi (toim.), *Britannia: saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia*. Jyväskylä: Atena, 211–240.

Nash, Geoffrey P. (2005), *From empire to orient: travellers to the Middle East 1830–1926*. London: Tauris.

Newsome, David (1998), *The Victorian world picture: perceptions and introspections in an age of change*. London: Fontana Press.

Nicolson, Harold (1934) *Curzon: the last phase 1919–1925: a study in post-war diplomacy*. London: Constable.

Park, Jihang (2002), "Land of the Morning Calm, Land of the Rising Sun: The East Asia Travel Writings of Isabella Bird and George Curzon", *Modern Asian Studies*, Vol. 36, No. 3, 513–534.

Pratt, Mary Louise (1995), *Imperial eyes: travel writing and transculturation*. London: Routledge.

Rantatupa, Heikki (1970), *Ulkovaltojen rautatiehankkeet Kiinassa v:een 1900*, Pro gradu -työ. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ronaldshay, L. J. L. D. (1928), *The Life of lord Curzon: being the biography of George Nathaniel, marquess Curzon of Kedleston*. New York.

Said, Edward, W. (1978), *Orientalism*. Routledge & Kegan Paul.

Said, Edward, W. (2003), *Orientalism*. London: Penguin books.

Skinner, Quentin (2002), *Visions of Politics – Volume I: Regarding Method*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stapleton, Julia (2000), "Political thought and national identity in Britain 1850–1950", teoksessa: Collini, Stefan; Whatmore, Richard & Young, Brian (toim.), *History, religion, and culture: British intellectual history 1750–1950*. Cambridge: Cambridge University Press, 245–269.

The New Encyclopaedia Britannica, Micropaedia: ready reference (1979), 15. Edition, Volume 4, Chicago, Ill.

Toiviainen, Hillevi (1986), *Search for security: United States citizens in the Far East, 1890-1906: a comparative study of problems related to safeguarding Americans in China and Japan*, Dissertation. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Toiviainen, Hillevi (1978), *Yhdysvaltain kansalaisten turvallisuusongelma Kaukoidässä v. 1890-1906*, Lisensiaatintyö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Toiviainen, Hillevi (1969), Yhdysvaltain Kaukoidän edustustot amerikkalaisten siviilihenkilöiden turvallisuuden suojelejoina ennen ensimmäistä maailmansotaa, Pro gradu -työ. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Williams, Chris (2006), "The United Kingdom: British nationalisms during the long nineteenth century", teoksessa: Baycroft, Timothy & Hewitson, Mark (toim.), What is a nation?: Europe 1789-1914. Oxford: Oxford University Press, 272–292.

Painamattomat lähteet

Department of the Official Report (Hansard) (2006), "The Story of Hansard". (<http://www.hansard-westminster.co.uk/story.asp>, viitattu 1.2.2010)

Hansard, "Mr George Curzon". (<http://hansard.millbanksystems.com/people/mr-george-curzon>, viitattu 1.2.2010)

Palonen, Kari (2011), "Parlamentaarinen retoriikka: Puntaroivan ja suostuttelevan politiikan tyyli". (Käsikirjoitus, julkaistaan vuoden 2011 kuluessa)